

SARPSBORG KOMMUNE

Sarpsborg kommune består, etter 1.1.1992, av kommunedelene Skjeberg, Tune og Varteig ved siden av Sarpsborg by. Storkommunen har et areal på 407 km², og et folketall på 46 600 innbyggere. Sarpsborg grenser til Skiptvet i nord, Rakkestad og Halden i øst, Hvaler i sør og Fredrikstad, Råde og Våler i vest (Statens kartverk 1994).

Sarpsborg er landets tredje eldste by grunnlagt av Olav den Hellige i 1016. På grunn av de gode livsvilkår langs **Raet** med nærhet til kysten, har distriktet vært befolket i over ti tusen år. I Sarpsborg finnes mange bautasteiner, gravhauger og gravrøyser, og ingen annen kommune har flere helleristningsfelt i fylket enn Sarpsborg.

I 1567 ble byen brent og ødelagt av svenskene. Folk flyttet sørover langs **Glomma** og grunnla Fredrikstad. Fossen i Sarpsborg ga imidlertid grunnlag for kraftkrevende industri, en virksomhet som tok fart i 1890-årene da **Borregaard** startet sin treforedlingsvirksomhet her. I løpet av 10 år ble bedriften landets største (Statens kartverk 1994). Fortsatt er **Borregaard** en kjemisk bedrift som gir arbeid til mange i Sarpsborgdistriktet.

I 1760 ble **Hafslund hovedgård** anlagt nær fossen. Her drives fortsatt gårdsdrift, men som ved de fleste herregårder i fylket, er museal virksomhet vel så viktig.

Etter sammenslåingen med de omkringliggende kommunene, er Sarpsborg blant de største byene i landet. Kommunen har 32 km² ferskvann, 84 km² dyrket mark og 229 km² skog. Sarpsborg har også en av de største byparker i forhold til innbyggertallet, **Kulåsparken**. Parken utgjør et viktig rekreasjonsområde for byens befolkning samtidig som den gir rom for mange interessante virvelløse dyr. Flere nyfunn for landet er gjort her (Greve & Olsen 1992, Olsen 1992b, 1994a, 1994b, Båtvik 1995b).

Mange av de beste dyrkingsarealene er i dag bygget ned. Mange verdifulle kulturlandskap og jordbruksmark er således gått tapt, men fortsatt finnes arealer i kommunedelene med verdifulle elementer.

Sarpsborg har mange veikanter, beitebakker og tørrmark typisk for prestekrage som er blitt storkommunens kommuneblomst (Båtvik 1992d).

Sarpsborg kommune har utarbeidet gode oversikter over dagens kunnskap innen viltforhold og øvrig biologisk mangfold (Wergeland Krog 1994a, Båtvik 1995b). De kulturbetingete artene, nevnt i disse rapportene, er forsøkt innarbeidet i denne oversikten over verdifulle kulturlandskap. Ofte er imidlertid sjeldne arter og interessante forekomster knyttet

til restarealer av uvanlig forekommende naturtyper slik at de faller utenfor denne rapporten.

De omtalte arealer behandles innenfor hver sin kommunedel, men hvor det i tidligere Sarpsborg kommune (Sarpsborg by) ikke er tatt ut arealer med egen omtale.

Sarpsborg kommune inklusive kommunedelene Skjeberg, Tune og Varteig med avmerkete områder gitt nærmere omtale. (Målestokk, rutenett 5 km.)

SARPSBORG, KOMMUNEDEL SKJEBERG

LOKALITET	NR.	VERDI	INNGREP	KATEGORI
Klavestad	1	middels	gjødsling	helh.kulturlsk.
Gjellestad/ Elvestad	2	lav		beite
Rød	3	lav	gjødsling	bekkebeite
Tangen	4	middels	gjødsling	beite
Holmensalta	5	høy/middels	vei	strandengbeite
Voll Vestre	6	middels		hagemark/fornm.
Bessberg Nedre	7	middels	gjengroing	beite/fornm./bebyg.
Vik Vestre	8	lav	gjengroing	beite
Søndre Karlsøy	9	lav/middels	gjødsling	beite
Grøvle	10	middels	gjengr./gjødsl.	beite nær vann
Kampenæs	11	middels	gjengr./gjødsl.	beite, småsk.lsk.
Horneskilen	12	lav	gjengr./brygge	havstrandsbeite
Skjeberg kirke/ prestegården	13	høy/middels		åpent kulturlandskap
Skjebergbekken	14	middels	gjengr./gjøds.	beite v/bekk/havstr.
Sagdalen	15	lav/middels	gjødsling	beite
Buerelva/ Skjebergdalen	16	høy	planting/hogst	bekk m/helhtl.lsk.
Melleby	17	lav/middels	gjødsling	ravinebeite
Voll	18	lav	gjengroing	bekkebeite
Tegneby	19	middels	gjødsling	ravinebeite

Skjeberg kommunedel ligger øst og sørøst i Sarpsborg kommune. Raet går tvers gjennom kommunen og demmer opp blant annet Isesjøen og Tvetervannet. På innsiden av Raet finnes skogspartier mot Varteig og Halden. På utsiden finnes flate leirsletter hvor flere grunne kiler skjærer seg inn i landskapet, kiler som er viktige for fugleliv og som elementer i et kulturlandskap. Flere av disse kilene har oppnådd vernestatus.

I dette flate jordbrukslandskapet finnes mange spor fra våre forfedre, spor som helleristninger, boplasser, gravhauger og jordfunn av ulike redskaper. Snorre forteller i sine kongesagaer at Magnus Blinde ble født på gården **Storedal** i 1117. Det er funnet omkring 200 graver ved gården. I dag finnes Storedals kultursenter her med en botanisk have, også skiltet med blindeskrift, samt en lydskulptur (Statens kartverk 1994).

I Skjeberg finnes tre naturreservater. **Jørstadmyra** er en jordvannsmyr fredet 22.12.1978 (Erikstad & Hardeng 1988). Den 8.5.1992 ble **Skjebergkilen** og **Hansemakerkilen** (Holmensalta) fredet som våtmarksreservater pga viktige hekke-, trekk- og beiteområder for fugl 1992 (Fylkesmannen i Østfold 1994).

Lundberg & Rydgren (1994) registrerte tre strandenger i Skjeberg (Holmensalta, Skjebergkilen, Horneskilen) hvorav de to førstnevnte inngår i naturreservater. Erikstad (1993)

fremhever **Tvetervannet** som et interessant element i fylkets kvartærgeologi. Her finnes deler av **Raet** relativt urørt. Verdiene her kan sammenlignes med **Rokkeræts**, men er ikke her så framtrædende.

I Skjeberg er det registrert syv bekkesystemer (Stordiket, Skjebergbekken, Ingedalsbekken, Bjønnengbekken, Tveterbekken, Buerelva, Øbybekken) (Kristiansen 1992). I flere av bekkesystemene har det vært påvist sjeldne virvelløse dyr (Båtvik 1995b). Bolghaug (1995) undersøkte 31 gårdsdammer og småtjern (inklusive Sarpsborg by) hvorav fem ble ansett som særlig verneverdige. Dolmen (1995) fant 13 øyenstikkerarter hvorav flere er rødlistete i nordøstre del av **Isestjø**.

Tidligere fantes mange mindre gårdsbruk som har skapt et verdifullt kulturlandskap i Skjeberg. I dag er de fleste av disse slått sammen til større enheter eller nedlagt. Mange av de omtalte områder er rester fra eldre driftsformer, men hvor gjengroing og kunstgjødsling har redusert landskapsverdiene betraktelig.

Det kan være vanskelig å ta ut mindre arealer for nærmere beskrivelse da små arealer utgjør en bit av en større helhet. Mange av de omtalte arealer kunne således inngått i større enheter for å gi bedre helhet og opplevelsesverdi. Som storområder, som ikke gis en nærmere omtale her, kan nevnes **Sandbekk/Rønneld/Sønsterød** (utsyn fra Rokkeveien mot sør gir et åpent og storslått kulturlandskap inklusive alléer, trerækker, monumentale trær), **Bjønnengbekken** med utløp i **Grimøykilen** (bekkeløp med fine kantsoner, viktig i biomangfolds-sammenheng) og **Stordal/Brandstorp/Gunnarstorp/Hornes** (relativt stort område med fin beliggenhet og utsikt til fjordarmene Tosekilen og Skjebergkilen. Her finnes beitemarker og fegater og kulturminner bl.a. fornminner, Ullerøy kirke og steingjerder).

Langs **Ingedalsbekken** forekommer også flere verdifulle kulturlandskap. Bekken har sitt utspring i **Ingridtjern** i nord, passerer E6 ved **Høk** og renner ut i **Hansemakerkilen** i sør. Bekken er lukket i tilknytning til utvidelsen av E6. Vegetasjonskantene er generelt velutviklet og består av ore-trær/kratt og hegg som delvis henger ut over bekkeløpet. Bekkeløpet er hovedsakelig omgitt av dyrket mark. Det finnes egne registreringer fra bekken foretatt av tidligere Skjeberg kommune (Kristiansen 1992). Flere beiter ligger i ravinebakkene omkring **Ingedalsbekken**. Andre beiter ligger nær bekken og er med på å danne et helhetlige kulturlandskap.

Det kan være vanskelig å sette en grense for hvilke områder som bør få særskilt omtale langs bekken da arealene kan være vanskelig å rangere uten nærmere biologisk vurdering i felt. Verdifulle arealer som ikke er gitt omtale er blant andre bekkedraget vest for **Lilleby Søndre**. Forøvrig er det gitt omtale til fire lokaliteter langs bekken.

Et storområde omkring Thorsø herregård i Borge i Fredrikstad

kunne også omfatte beitearealer på andre siden av **Talbergsundet** samt svartorlunden ved **Lilleng** nordøst i **Tosekilen**.

Lokalitet 1 - Klavestad

Områdebeskrivelse:

- Klavestad ligger ca 3 km sørøst for Sarpefossen, få hundre m øst for Fv 583 og 1 km vest for Rv 127.
- Arealet består av et gårdsmiljø hvor både Nordre og Søndre Klavestad inngår samt et beiteareal sør for gården. Et mindre areal sørøst for gården er også inkludert innenfor samme upresise avgrensning.
- Gården er omkranset av dyrket mark på alle kanter, åkerholmer og noe skog.

Biologisk verdi:

- På beitet vokser einere spredt, en stor eik, samt noe oppslag av bjørk og osp. En del fjell i dagen skaper fine tørrbakke- og knaus-samfunn.
- Ingen interessante karplanter er registrert her (ryllik, sølvbunke, tepperot, gullris, gulaks, hårsveve, marikåpe, firkantperikum, nyseryllik, røsslyng, timotei, grasstjerneblom, blåklokke, hvitkløver, tiriltunge, storsyre, engnellik, bitterbergknapp), men arealet er lite undersøkt. Nitrofile arter som stornesle, geitrams og hundekjeks finnes også.

Kulturhistorisk verdi:

- Steingjerder og gravhauger finnes i området. Bygningene er plassert i et fint tun.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området er mosaikkpreget med mange elementer. Helheten synes god med bygninger, beiter, artsrike samfunn, åkerholmer og dyrket mark.
- Arealene er noe kunstgjødslet.
- Beitetrykket synes variabelt da en del gjengroing preger stedvis arealene.
- Ingen biologiske kvaliteter av særlig verdi er kjent.
- Klavestad vurderes til middels verdi.

Lokalitet 2 - Gjellestad/Elvestad

Områdebeskrivelse:

- Området ligger langs Glomma på østsiden av Nipa, ca 3 km ØNØ for Sarpefossen. Arealet ligger like nord for Gjellestad (Jellestad) gård og inkluderer plassen Elvestad. Arealet strekker seg ned til vannkanten i nord.
- Området beites i dag.

Biologisk verdi:

- Ingen interessante karplanter er kjent her, men arealet er

mangelfullt inventert.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området er lite, men ligger i et helhetlig og idyllisk landskap med variasjon.

- Områdene benyttes som turområder.

- Uten at de biologiske verdiene er bedre dokumentert, vurderes området til lav verdi.

- Det kan være aktuelt å knytte området til en større del av verdifulle områder omkring Nipa nevnt under kommunedel Varteig.

Lokalitet 3 - Rød

Områdebeskrivelse:

- Det finnes flere Rød-gårder i Skjeberg. Den aktuelle gården ligger snaut 3 km sørvest for Ingedal kirke, 200 m vest for Fv 593.

- Det avmerkete arealet er et smalt beite like øst for fylkesveien, ned mot Ingedalsbekken.

- Beitingen langs elva her foregår delvis i skog, delvis i åpent terreng.

Biologisk verdi:

- Ingen interessante karplanter er kjent her, men arealet er dårlig inventert med tanke på biomangfold og kulturmarksarter.

- Ingedalsbekken er fiskeførende i de nederste deler (Hansen 1989).

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Slike beiter langs bekker er verdifulle i seg selv. Arealet er imidlertid påvirket av gjødseltilsig fra omkringliggende dyrket mark.

- Landskapsmessig er området interessant, men pga manglende dokumentasjon av biologiske verdier, vurderes arealet til lav verdi.

Lokalitet 4 - Tangen

Områdebeskrivelse:

- Tangen (Tange) gård ligger nordøst i Tangekilen, 6 km sør for Ingedal kirke, en snau km nordvest for grensen mot Halden kommune.

- Det avgrensede området ligger like nord for gården og er omkranses av dyrket mark i øst, av sjøen i vest og av skogkledde koller i nord. Tangen gård med gårdsveien grenser

til området i sør. Et storareal som inkluderer Tangen gård, flere åkerholmer og et strandmiljø er upresist avgrenset.

- Arealet benyttes som hestebeite.
- Et lite beiteområde øst for gården, i overgangen til skog, er nylig opprettet og benyttes nå som tilleggsbeite.

Biologisk verdi:

- I området ligger flere små koller omgitt av beitemark. Furu og eiker dominerer i hagemarken.
- Artsinventaret bærer preg av at arealene gjødsles med kunstgjødsel.
- Ingen interessante karplanter er kjent herfra, men arealet synes mangelfullt inventert.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området har stor landskapsverdi. Dyrket mark, koller og gårdsbebyggelse, med nærhet til sjøen, gir området variasjon.
- Ingen biologiske verdier av interesse er kjent her.
- Arealet kunstgjødsles.
- Området vurderes til middels verdi.

Lokalitet 5 - Holmensalta

Områdebeskrivelse:

- Gården Holmen ligger i enden av Hansemakerkilen i forlengelsen av Grimsøykilen, 5,5 km sør for Ingedal kirke, ca 1,5 km sørvest for grensen til Halden kommune. Holmensalta er strandenga mellom gården Holmen i sør og enden av kilen, Strandlera, i nord.
- En kommunal vei skjærer over området i sør.
- Deler av strandenga grenser til dyrket mark og gårdsveier. Strandenga blir i perioder oversvømmet.
- Arealet beites av storfe.
- Området inngår i naturreservatet Hansemakerkilen.

Biologisk verdi:

- De biologiske verdiene er godt dokumentert da strandenga er beskrevet av Dahl (1947), Marker (1973) og Lundberg & Rydgren (1994).
- Arealet er en strandsump med klare soneringer og bestander av havsivaks, pollsivaks, saltsiv/rødsvingel, fjæresaltgras, havstarr og takrør. I bakkant av strandenga finnes utforminger av svartorstrandskog. Utviklingen fra 1973 til 1993 viser at strandenga har mer takrør i dag, pollsivaks har nyetablert seg, samt at fjæresivaks som bestandsdannende plante er erstattet med saltsiv. Skogen har også rykket noe fram på disse 20 årene. Lundberg & Rydgren (1994) forklarer dette med at beitepresset synes noe større i dag, samt at landhevingen kan ha hatt effekt på vegetasjons sammensetningen.
- Sammen med pollsivaks finnes den plantegeografisk svært interessante starrarten pølstarr. Det er en nordlig art som

mangler på Sørlandet. Ellers er det av interesse at ferskvanns- og havstrandsplanter vokser sammen flere steder. F.eks. finnes myrkongle, vassgro og flikbrønsle sammen med havstarr. Forekomst av tiggersoleie viser rik nitrogentilgang i kantene.

- Dahl (1947) registrerte også grisnestarr her, men den er ikke påvist i nyere tid.
- Vassmynte skal også være registrert på arealet (Siv Aastorp, pers. medd.).
- Holmensalta regnes for et viktig område for vilt og for våtmarksfugl.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Det er viktig at beitingen opprettholdes for å unngå at brutalvegetasjon som takrør, poll- og havsivaks får all dominans. Sumpa er imidlertid så våt at antall dyr må holdes under kontroll for at ikke slitasjeskader på vegetasjon og jordsmonn skal redusere biomangfoldet.
- Områdets fuktighet gjør arealene svært viktige for våtmarksfugl. Dette er også et viktig kriterium i fredningssammenheng.
- Arealet har i tillegg en fin beliggenhet i et daldrag med småkupert landskap på alle kanter.
- Arealet vurderes til høy/middels verdi.

Lokalitet 6 - Voll Vestre

Områdebeskrivelse:

- Voll Vestre ligger snaut 4 km SSØ for Skjeberg kirke.
- Det avmerkete arealet ligger sørøst for gården omtrent 500 m sørøst for Fv 598, nær kommuneveien (tidligere Fv 597). Området ligger som en liten odde ute i dyrket mark.
- Kollen domineres av einer og fjell i dagen.
- På Voll Vestre finnes to gårdsdammer.

Biologisk verdi:

- Vegetasjonen utgjøres av tørrbakke- og knaussamfunn. Enkelte fine einere vokser i området.
- Ingen interessante karplanter er kjent herfra, men arealet synes mangelfullt inventert.

Kulturhistorisk verdi:

- Et fornminnefelt finnes sentralt i området.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Arealet ligger som et vakkert element omgitt av dyrket mark.
- Området ble tidligere beitet, men i dag gror området til.
- Fornminnefeltet øker verdien av arealet.
- På Voll Vestre, 300 m mot nordvest for det avmerkete arealet, finnes en verneverdig dam nord for gården. Den er gitt høyeste verneverdi pga liten og stor vannsalamander samt

gode forekomster av myksivaks og nikkebrønsle (Bolghaug 1995). Bolghaug (loc.cit.) undersøkte også dammen vest for bebyggelsen. Denne er gitt nest høyeste verneverdi uten at spesielle forekomster ble påvist.

- Området vurderes til middels verdi.

Lokalitet 7 - Bessberg Nedre

Områdebeskrivelse:

- Bessberg (Bisseberg) Nedre ligger ca 4 km sørøst for Skjeberg stasjon, 500 m øst for Ingedal kirke og E6. Området er omkranset av dyrket mark på alle kanter.
- Sør for gårdsbygningene ligger et par koller som tidligere har vært beitemarker.
- Arealet inkluderer gårdsbebyggelsen på den søndre gården, flere steingjerder og alléer.

Biologisk verdi:

- Beitemarkene er sterkt gjengrodde da de ikke lenger hevdholdes.
- Store eike- og asketrær vokser i området.
- Ingen interessante karplanter er kjent herfra, men arealet er mangelfullt biologisk kjent.

Kulturhistorisk verdi:

- Området er særlig rikt på steingjerder. Slike finnes i kanten av dyrket mark, mellom dyrkede arealer, og ute i den tidligere beitemarka.
- Gammel tunbebyggelse med lafta stabbur, er verdifulle elementer.
- To fornminnefelt finnes i nordøst samt i nordvest.
- Det er få hundre meters avstand til Ingedal kirke som er en steinkirke fra middelalderen (Mamen 1978).

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området har kulturhistoriske og landskapsmessige verdier, mens de biologiske verdiene er mangelfullt dokumentert.
- Området ligger slik til at det kan oppleves fra jernbanesporet som går nært inntil.
- Arealet vurderes til middels verdi.

Lokalitet 8 - Vik Vestre

Områdebeskrivelse:

- Vik Vestre ligger snaut 1 km NNV for Skjeberg kirke midt mellom Rv 127 og jernbanesporet.
- Det avgrensede arealet ligger 200 m øst for gården, nær riksveien. Det omkranses av dyrket mark i øst og sør og skogkledde åser i nord og vest.
- Ingen beitedyr går her i dag, og beitet er delvis gjengrodd.

Biologisk verdi:

- En fin allé av linde- og lønnetrær går fra beiteområdet til

gården. Det tidligere beitet har en del fjell i dagen.
 - Det er ikke gjort interessante karplantefunn her. Arealet synes å ha begrenset biologisk verdi, men forholdene er mangelfullt kjent.

Kulturhistorisk verdi:

- Nær arealet ligger Skjeberg kirke som er en kirke fra tidlig middelalder, restaurert i 1923 (Mamen 1978).

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området ligger i et vakkert Østfoldlandskap typisk i denne delen av fylket.
- Ingen biologiske eller kulturhistoriske verdier er dokumentert utover nærhet til Skjeberg kirke.
- Beitedyr eller slått bør gjeninnføres for å opprettholde områdets åpne preg.
- Med dagens kjennskap vurderes arealet til lav verdi.

Lokalitet 9 - Søndre Karlsøy

Områdebeskrivelse:

- Søndre Karlsøy (Kallsøy) ligger 15 km sør for Sarpsborg by, på vestsiden av munningen til Skjebergkilen.
- Det avmerkete areal er knyttet til gården Karlsøy, og ligger nordøst for gården nær sjøen nordøst for øya Fårnøtt. Arealet grenser mot sjøen i nordøst og sør, dyrket mark i nordvest og forøvrig skogkledde åser.
- En del hytter ligger spredt rundt på de skogkledde åsene som omkranser området.

Biologisk verdi:

- Området ligger idyllisk til med variasjon mellom beite i skog og eng.
- Vegetasjonen er preget av kunstgjødsling, og ingen interessante karplanter er kjent herfra i dag. Bare trivielle arter er notert herfra, både mot sjøkanten og mot skogsbeitet. Arealene er imidlertid dårlig undersøkt.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Deler av beitet grenser mot en relativt ung hogstflate.
- Beiter mot sjøen er interessante i Østfoldsammenheng.
- Arealet har landskapsmessige verdier, mens de biologiske og kulturhistoriske verdiene synes lave.
- Området vurderes til lav/middels verdi.

Lokalitet 10 - Grøvle

Områdebeskrivelse:

- Grøvle ligger sørøst for Børtevann, på sørsiden av sjøen, 600 m øst for kommunegrensen mellom Rakkestad og Halden.

- Det avmerkete arealet strekker seg fra Grøvlevann og østover nær Børtevatnet. Blandingsskog dominerer åsene omkring.
- En kjerrevei fører inn til området langs sørsiden av området.
- I sør ligger bebyggelsen på Grøvle gård som i dag er nedlagt. I nordvest finnes et godt vedlikeholdt hus som benyttes som landsted.
- Det småkuperte området beites av storfe.

Biologisk verdi:

- Beitedyra beiter i et variert landskap av åpen beitemark med treklynger og et skogsbeite mot Børtevatnet.
- Kulturenga synes kunstgødslet.
- Ingen interessante karplanter er registrert her utover forventet inventar.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert utover bebyggelsen på Grøvle.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Noe løvoppslag indikerer at beitingen har vært mangelfull til tider.
- Området bør bevares som åpen/halvåpen beitemark av landskapsmessige hensyn.
- En flittig benyttet tursti går gjennom området. Beitemarka mellom skogstjernet Grøvletjern og det større Børtevatnet, har rik opplevelsesverdi og er anbefalt av turgåere og friluftsfolk i fylket (Båtvik 1995e).
- De biologiske og kulturhistoriske verdiene synes imidlertid små.
- Området vurderes til middels verdi.

Lokalitet 11 - Kampenes

Områdebeskrivelse:

- Kampenes ligger ca 4 km ØNØ for Sarpefossen, snaut 2 km sørvest for Ise. Jernbanen skiller de to minste beitemene fra hverandre.
- Et beite mot kilen Nipa, Fjøsbråten, omkring 200 m nordøst for Kampenes, er gitt særskilt omtale. Delområdene er inkludert i en upresis innramming som omslutter Kampenesbråten i sørvest og Ise bruk i nordøst.
- Delområdene og storområdet er omkranset av dyrket mark, skogkledde åser og mindre gårdsbruk.

Delområde 1: Kampenes.

Delområde 2: Fjøsbråten.

DELOMRÅDE 1: KAMPENES

Områdebeskrivelse:

- De to småbeitene adskilles av jernbanen og veien inn til gården Kampenes.
- Beitene har en del fjell i dagen og endel mindre løvtrær,

mest bjørk.

Biologisk verdi:

- Beiteene er preget av tørrbakkeflora med fine kantsoner.
- Ingen interessante funn er kjent her utover forventet inventar.
- De flateste partiene, hvor kløver- og rappeng dominerer, er kunstgjødslet.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Hagemarken ligger i et idyllisk, småskalert landskap nær kilen Nipa.
- Kulturhistoriske og biologiske verdier er ikke dokumentert.
- En trafo står midt i området.
- Jernbanesporet skiller beiteområdene fra hverandre.
- Delområdet er lite og vurderes til lav verdi.

DELOMRÅDE 2: FJØSBRÅTEN

Områdebeskrivelse:

- Fjøsbråten ligger nordøst for Kampenes på en odde ut i kilen Nipa. Kampenesevja ligger vest for Fjøsbråten.
- Jernbanelinja går sør og sørøst for arealet.
- Arealene omkring domineres forøvrig av blandingsskog.

Biologisk verdi:

- Ingen interessante karplanter er kjent her utover forventet inventar, men arealet synes mangelfullt inventert.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert innenfor arealet, men Nipa og Ise Bruk, bare 200 m nord for Fjøsbråten, har lange tradisjoner med tømmerdrift og sagbruksvirksomhet.
- Allerede på 1500-tallet ble det anlagt en kongelig sag på Ise (Eliassen 1978).

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området beites for lite slik at gjengroingsarter ekspanderer.
- Verdiene er knyttet til beliggenhet mot vann, idyllisk plassert mellom jernbanesporet og Nipa.
- Delområdet vurderes til lav/middels verdi.

HELHETSVURDERING

- Det småskalerte landskapet rundt Kampenes er landskapsmessig vakkert. Flere beiteområder mellom gårdene omkring, samt veien som slynger seg i landskapet, gir variasjon og trivsel.
- Tettstedsnærhet til Sarpsborg by er positivt.
- Jernbanesporet oppleves imidlertid oftest som et forstyrrende element.
- Storområdet vurderes til middels verdi.

- Disse relativt små arealene kunne knyttes til et større areal omkring Nipa hvor flere av de kulturhistoriske tradisjonene, knyttet til sagbruk og tømmerdrift, ble vektlagt. Ved en slik vektlegging vil imidlertid andre kriterier enn de som primært er lagt til grunn for utvelgelse av verdifulle kulturlandskap dominere.

Lokalitet 12 - Horneskilen

Områdebeskrivelse:

- Horneskilen ligger ca 5 km sørvest for Skjeberg kirke, en snau km sør for Rv 110. Kilen danner en nordvestlig gren av Skjebergkilen.
 - Det utvalgte areal er et beiteområde som i sør grenser mot selve kilen og i nord mot dyrket mark.
 - Arealet beites av storfe.

Biologisk verdi:

- Strandenga er beskrevet av Lundberg & Rydgren (1994). Den er moderat sonert med dominans av havsivaks, saltsiv, rødsvingel og krypkvein. Utenfor beitearealet finnes undervannsenger av havgras. På lite beittede arealer ekspanderer takrør og havsivaks.
 - Ingen særlig variasjon i artssammensetningen er beskrevet herfra slik at de biologiske verdiene synes små.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Strandbeitet er dessverre svært smalt da kornåkeren pløyes så nær kilen som mulig.
 - Beite ved havstrand er et positivt landskapselement, selv om det her er smalt.
 - Endel gjødsel- og partikkelsig kommer fra den dyrkede marka på nordsiden av beitet slik at takrør og havsivaks ekspanderer.
 - De biologiske og kulturhistoriske verdiene synes små.
 - En brygge er anlagt i vest.
 - Traktorspor finnes i enga muligens som en følge av utsetting av båt (Lundberg & Rydgren 1994).
 - Arealet vurderes til lav verdi.

Lokalitet 13 - Skjeberg kirke/prestegården

Områdebeskrivelse:

- Skjeberg kirke ligger ca 7 km sørøst fra Sarpsborg sentrum, 2 km nord for Skjeberg stasjon, like vest for Rv 127.
 - Det angitte areal inkluderer kirken, prestegården, inklusive naturområder omkring, samt enkelte kjente, biologiske sjeldenheter.
 - Arealet omkranses av skogkledte åser, dyrket mark og med Skjebergkilen synlig i det fjerne.

Biologisk verdi:

- Det er ikke kjent systematiske registreringer omkring kirken eller prestegården, men enkelte interessante funn er gjort. For eksempel er rikelige forekomster av muserumpe kjent fra plenene på og omkring kirkegården i ny tid (1995) (Båtvik 1995b). Muserumpe er listet som hensynskrevende i den norske rødlista (Størkersen 1992).
- Ved prestegården finnes et hageanlegg med en dam inn mot skogen. I denne dammen har rikelige bestander av nikkebrønsle med kantkroner vært kjent i over 50 år (Klaveness 1963, Båtvik 1995b).
- Frodig, lite berørt blandingskog finnes nær prestegården.

Kulturhistorisk verdi:

- Skjeberg kirke er fra tidlig middelalder, omgitt av et torvdekt steingjerde. Kirken er i romansk stil og ble utvidet på 1500-tallet. Den ble ytterligere restaurert i 1923. Døpefont med relieffer er fra 1125-50, laget av kleberstein. Prekestolen er i renessansestil fra 1623. Ved kirken finnes flere gravmæler over eiere av Hafslund og andre aristokratiske familier (Mamen 1978).
- Flere fornminner er registrert i og omkring arealet.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Utsikten fra Raets skråning fra Rokkeveien mot sør regnes som et av de flotteste kulturlandskap i Østfold. Her kan man se mange utviklingshistoriske trekk i landskapet.
 - Det er relativt få dokumenterte biologiske verdier her, men de kulturhistoriske er betydelige.
 - Flere fornminner er registrert innenfor og i nærheten av det upresist avmerkete arealet.
 - Arealet vurderes til høy/middels verdi.
- Utkikkspunktet på Raet ved kirken gir et helhetlig inntrykk av et verdifullt kulturlandskap i Østfoldsammenheng (Asheim 1993). For å opprettholde eller forbedre dette storskalerte Østfoldlandskap, bør en oppmerksomhet og rettledning tilflytte jordeiere i et forsøk på å ivareta ønsket utseende. En gjeninnføring av flere beitedyr, mer frodige randsoner og en drift hvor mer slåttemark blir en naturlig del, ville være viktige bidrag i denne retning.

Lokalitet 14 - SkjebergbekkenOmrådebeskrivelse:

- Skjebergbekken ligger like sør for Skjeberg stasjon, 9 km sør for Sarpsborg.
- Bekken renner gjennom et intensivt drevet jordbruksdistrikt før den renner ut i Skjebergkilen. Den er stedvis løvskogskantet. Øst for det utvalgte området går Fv 592. Den nye traséen for E6 går også over området i dag.
- To områder omgitt av dyrket mark er tatt ut, ett nord for Nedre Guslund, og ett sør for Strandløkka nær utløpet. Disse arealene beites fortsatt. Områdene blir oversvømt vår og høst.

- Skjebergkilen er fredet som naturreservat, hovedsakelig med tanke på fuglelivet. Beitearealene inngår delvis i verneområdet.

Biologisk verdi:

- Sølvbuketuer dominerer på strandengene, samt en del timotei. Belter av takerør og mjødurte utvider stadig sin utbredelse nær bekken.
 - Bekken regnes nå for fisketom hovedsakelig på grunn av landbruksforurensning (Kristiansen 1992).
 - Ved Guslund finnes en frodig furuskog med blant annet ramsløk (Båtvik 1995b). Ramsløk har i Østfold en svært begrenset utbredelse, og er i dag bare kjent fra tilsammen to lokaliteter fra henholdsvis Onsøy og Moss.

Kulturhistorisk verdi:

- Mange fornminner finnes på høydedragene omkring bekken, hovedsakelig utenfor det avmerkete arealet.
 - Et steingjerde finnes på det sørligste beitet.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området er landskapsestetisk, og utgjør deler av det som betraktes som et storskalert kulturlandskap som inkluderer Skjeberg kirke (lok.13) (Asheim 1993).
 - De avmerkete strandenger er fortsatt relativt åpne pga beitedyr. Gjengroingen har imidlertid tiltatt betydelig de siste 20 år (Marker 1973, Lundberg & Rydgren 1994).
 - Skjebergbekken er svært forurensnet.
 - Det er viktig at svartorbremmen opprettholdes. En bør også gjeninnføre beitedyr flere steder langs bekkeløpet, særlig ved dens utløp på østsiden. Dette ville gi bedre forhold og trivsel overfor fuglelivet i reservatet samtidig som kulturlandskapsverdiene øker.
 - Det avmerkete arealet, som gjerne kunne inkludere mer av bekken og områder omkring denne, samt Skjebergkilen, vurderes til middels verdi.

Lokalitet 15 - Sagdalen

Områdebeskrivelse:

- Sagdalen ligger drøyt 4 km nordøst for Sarpefossen, 600 m nordvest for jernbanesporet. Beiteområdet strekker seg ut på en tange ut i Nipa.
 - Arealet grenser mot Glomma i vest, øst og nord, mens i sør avgrenses området av dyrket mark og skog.
 - Arealet beites av hest.

Biologisk verdi:

- Hestebeitet er intensivt beitet.
 - Ingen interessante karplanter er registrert her utover forventet inventar, men arealet er mangelfullt undersøkt.
 - Vegetasjonen synes ensrettet og triviell grunnet kunstgjødsling.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området er landskapsestetisk med beliggenhet nær vann.
- De botaniske og kulturhistoriske verdier synes imidlertid små.
- Området vurderes til lav verdi.
- Det synes aktuelt å betrakte Sagdalen sammen med beitearealet ute på Holmen i Nipa i Varteig (lok.10, Varteig kommunedel). En slik upresis innramming er gjort på kartet. Dette vil øke antall interessante elementer hvor en inkluderer slåttemark og små bygninger omgitt av åker og eng. Lokalitetene ligger omkring 100 m fra hverandre.
- Et slikt storområde vurderes til middels verdi.

Lokalitet 16 - Buerelva/SkjebergdalenOmrådebeskrivelse:

- Buerelva går fra Børtevatnet til Isesjø i Skjebergdalen. To mindre bekker på hver siden av hovedløpet går ut i Buerelva nær Skjebergdalen kirke.
- Elva, som oppfattes som en stor bekk, er delvis meandret og har flere fosser og stryk.
- Et kjerneområde er utvalgt mellom Buerfossen og Solbakken. Her finnes en meget verdifull blomstereng med et særdeles rikt insektliv. Det øvrige areal er upresist avmerket, men inkluderer særlig verdifulle deler av Buerelva, både biologisk og landskapsmessig, samt Skjebergdalen kirke.

Biologisk verdi:

- De biologiske verdiene er godt dokumentert, men arealene mangler gode botaniske inventeringer.
- Langs bekken finnes partier med et kraftig løvtrebelte. Området har en variasjon som inkluderer et småskalert landskap med rike randsoner og einerbakker.
- De fleste interessante biologiske funn er presentert hos Båtvik (1995b), hvor de mest oppsiktsvekkende gis omtale. Det er særlig gjort gode funn av invertebrater i og langs bekken.
- Buerbekken er for eksempel tilholdssted for flere rødlistede øyenstikkere (Dolmen 1995) som elvevann-nymfe (*Platycnemis pennipes*), kongeøyenstikker (*Cordulegaster boltoni*), liten blålibelle (*Orthetrum coerulescens*) og tang-elveøyenstikker (*Onychogomphus forcipatus*). Den førstnevnte er kjent fra 15 norske lokaliteter hvorav 12 i Østfold. Den regnes i truethetskategori sårbar (Størkersen 1992) først og fremst på grunn av forurensning fra jordbruket. Kongeøyenstikker og liten blålibelle er begge rødlistet som sjelden på grunn av en betydelig tilbakegang i landet (Størkersen 1992). Tang-elveøyenstikker er kjent fra svært få norske lokaliteter, de fleste fra Østfold (Olsvik & Dolmen 1992). Arten regnes som direkte truet i Norge (Størkersen 1992) og inkluderes av Berg (1995) som en av de 20 mest sjeldne arter av planter og dyr i

Norge. Her nevnes arten fra Buerelva ved siden av fire andre lokaliteter i Norge.

- Av andre rødlistede insekter kan nevnes ringsommerfuglen *Coenonympha arcania* (rødlistet som sjelden), tidligere bare kjent fra Halden (Olsen 1987, Olsvik 1990a), taggspinneren *Notodonta torva* (gammelskogsart, rødlistet som sjelden), taggvingen *Odontosia sieversi* (rødlistet som sjelden), målerne *Paradarsia consonaria* (rødlistet som sjelden), *Cyclophora pendularia* og *Peribatodes secundaria* (begge rødlistet som utilstrekkelig kjent) (Olsen 1990) og sigdvingen *Tetheella fluctuosa* (rødlistet som sjelden) (Størkersen 1992, Olsen 1994b).

- Flere arter er nyoppdaget i Norge fra Buerelva og Skjebergdalen. Her kan nevnes måleren *Cyclophora pendularia*, nyoppdaget i 1984, tegen *Physatocheila costata*, nyoppdaget 1989, snyltevepsene *Alexeter rapinator*, *Diplazon scutatorius* og *Tymmophorus rufiventris* i tillegg til *Cosmoconus meridionator* som er det andre funnet i Norge (det første norske funnet ble gjort i Onsøy, også Østfold) (Olsen 1994b, Riedel & Berg 1995).

- Som nye for fylket, oppdaget ved Buerelva, bør nevnes nattflyet *Paradiarsia glareosa*, vikleren *Apotomis inundata*, tegene *Aradus betulæ* og *Globiceps salicicola* (Olsen 1990, 1992c) og løpebillen *Agonum gracilipes* (Sagvolden 1988).

- Den rødlistete vannbillen *Orectochilus villosus* er også kjent her (Dolmen 1995).

- Buerelva har enkelte interessante fuglearter. Her hekker flere par fossekall (Aarvak 1992) og vintererle (Viker & Ludvigsen 1986, Larsen 1988). Tilfeldige observasjoner av konglebit og varsler er også gjort her (Viker 1991, 1992, 1994).

- Buerelva er en av de få ørretførende bekker igjen i Sarpsborg. Det finnes også en god bestand av kreps her (Hansen 1989, Kristiansen 1992).

- Når det avmerkete arealet, ved utløpet av elva i Isesjø, finnes smårørkvein. Den begünstiges av lett beite på fuktmark i fylket. Arten er utsatt for gjengroing.

- På en skjellsandbanke nær Buerelva er dvergbjørk kjent (Bendz 1977). Den er plantegeografisk interessant i Østfold.

Kulturhistorisk verdi:

- Flere kulturminner er registrert. Skjebergdalen kirke er en rektangulær trekirke oppført i 1910-1911, men hvor flere kulturminner oppbevares som f.eks. kirkeklokker fra middelalderen (Mamen 1978, Rasmussen 1993).

- Gamle hustuffer finnes flere steder langs bekken.

- Brua over Buerelva er av eldre dato. Den er en godt konstruert steinbru vi ikke har mange igjen av i fylket, i alle fall som er i aktivt bruk.

- Ved Høyfoss, sørøst i arealet mot Børtevannet, finnes en sag. Denne forfaller i dag, men burde vært restaurert da den for 10-15 år siden var nær intakt.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området er svært interessant landskapsmessig og biologisk. En rekke sjeldne og interessante arter har overlevd i

Skjebergdalen på grunn av en natur og en drift av eiendommene som har gitt rom for variasjon. Trær og busker langs bekken er de fleste steder i behold. Dette har gitt vannlevende smådyr gode forhold selv om tilsig fra landbruket medvirker negativt.

- Det er fortsatt dyr på beite i deler av området.
- Beitelandskapet gir en rekke planter muligheter til å overleve, og samtidig en del insektarter som er knyttet til disse. For eksempel er området rikt på perlemorsommerfugler som er avhengige av fioler. Slike fiolenger er sjeldne i våre dager.
- Her har mange insektarter noen av sine siste utposter. I tillegg vil småyrer og sumpområder som grenser inntil gjøre totalopplevelsen mer allsidig samtidig som den øker variasjonen og livsutfoldelsen for både plante- og dyreliv.
- Buerelva anses som en særdeles verneverdig lokalitet for sommerfugl og øyestikkere (Olsvik 1990a, 1990b).
- Gamle trær har fått stå. Flere av disse er knyttet til interessante, gamle hustuffer som vi finner flere av i dette området.
- En trussel i området er avvirkning av skog, brakklegging av beiter, utglidning av bekkekanter og generell erosjon og næringstilsig fra landbruket.
- Buerelva med omgivelser burde skjøttes slik at en tok sikte på å opprettholde variasjon og mangfold. I dag ser vi dessverre flere ødeleggende flatehogster. Nord for Solbakken har det for eksempel blitt en stor hogstflate vinteren 1995-96. Begrensning i hogsten vil også være viktig for rekreasjonsverdien i Skjebergdalen.
- Området behandles som en del av et attraktivt turområde (Gabrielsen & Tveite 1975, Båtvik 1995e). Ved eventuell tilpasning til bygdeturisme i en eller annen form, er det viktig at rester etter gamle driftsformer, hager, hustuffer, store trær, både levende og døde, tas godt vare på. En forbedring ville man oppnå ved å la veikantene få mer kantvegetasjon, plante stedegne busker og trær nede ved vannkanten der det i dag er jorder, samt rydde opp i gammel piggråd og andre negative "kulturminner" rundt beiteområdene.
- Sammen med de veldokumenterte biologiske verdier, kulturminnene og de mange landskapselementer, vurderes området til høy verdi.

Lokalitet 17 - Melleby

Områdebeskrivelse:

- Melleby ligger få hundre meter sør for E6, 100 m vest for Ingedalsbekken. Fv 593 går gjennom gården.
- Det avmerkete areal er et beite på hver side av bekken, 300 m vest for Bø Vestre. Sidene er relativt bratte, og bekken meandrerer noe i det ravinepregete landskapet.
- Ravinebakkene på hver side beites av storfe.

Biologisk verdi:

- Endel løvtrekratt finnes i bunnen av ravinen. Ingen funn av karplanter utover forventet artsinventar er kjent, men

arealene synes mangelfullt inventert.

- Vegetasjonen preges av kunstgjødsling slik at artsinventaret ensrettes.
- Trevegetasjonen gir imidlertid hekkeplass, trekkled og oppholdssted for en rekke småfugl.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert i selve området.
- Ingedal kirke ligger snaut 300 m nordøst. Det er en steinkirke fra middelalderen (Mamen 1978).

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området har landskapsmessig verdi da bekken går i fine sløyfer flere steder.
- Beiteravinene er kunstgjødslet.
- Både de biologiske og kulturhistoriske verdier synes små.
- Arealet vurderes til lav/middels verdi.

Lokalitet 18 - Voll

Områdebeskrivelse:

- Voll gård ligger ca 1,5 km ØSØ for Skjeberg stasjon, drøyt 500 m sørøst for Fv 598.
- Det avmerkete areal er et beiteareal langs Ingedalsbekken øst for Voll gård, men vest for gårdene Hjortås og Syverstad.
- Bekkebeitet beites av storfe og er omkranset av dyrket mark.
- Gamle Fv 597, nå kommunevei, går gjennom området.

Biologisk verdi:

- Ingen interessante karplanter er kjent her, men arealet synes mangelfullt inventert. Det har neppe vært kontinuerlig beitepress på hele arealet, da gjengroing av tennung og mjødurt preger stedvis området.
- En del trær står langs bekken til nytte for småfugl både som trekkled, hekkeplass og til skjul.

Kulturhistorisk verdi:

- Nord i området finnes et fornminne på vestsiden av bekken.
- Mot Hjortås i nordøst finnes intakte steingjerder.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Beiteravinen har landskapsverdi, men beites for lite og med manglende kontinuitet til å gi forventninger om særlige biologiske verdier. Området er imidlertid lite undersøkt.
- Med dagens kjennskap, vurderes arealet til lav verdi.

Lokalitet 19 - Tegneby

Områdebeskrivelse:

- Tegneby ligger ca 2 km øst for Skjeberg stasjon, like sør for Fv 196.
- Ned mot Ingedalsbekken, 250 m øst for gården, ligger et relativt stort og nær intakt ravinekompleks. Flere beiter er

tilknyttet ravinen som strekker seg sør for Tegneby gård, mellom Tegneby og Sørle-gårdene, over på nordsiden av fylkesveien til plassene Rognlien og Modal og øst til Rød gård. Et lite beite ved Tegneby gård er også inkludert.

- Ravinekomplekset er omkranset av dyrket mark på alle kanter.

Biologisk verdi:

- Ingen interessante karplanter er kjent her, men ravinekomplekset er mangelfullt biologisk inventert. Enkelte trær og busker bryter opp flatene på beitemarka.

- Stedvis er fine bremmer mot bekken beholdt slik at arealet synes gunstig for småfugl og insekter.

Kulturhistorisk verdi:

- Det finnes rester etter steingjerde ved Rognlien.

- Et fornminne er registrert 300 m nordvest for arealet ved Nordby.

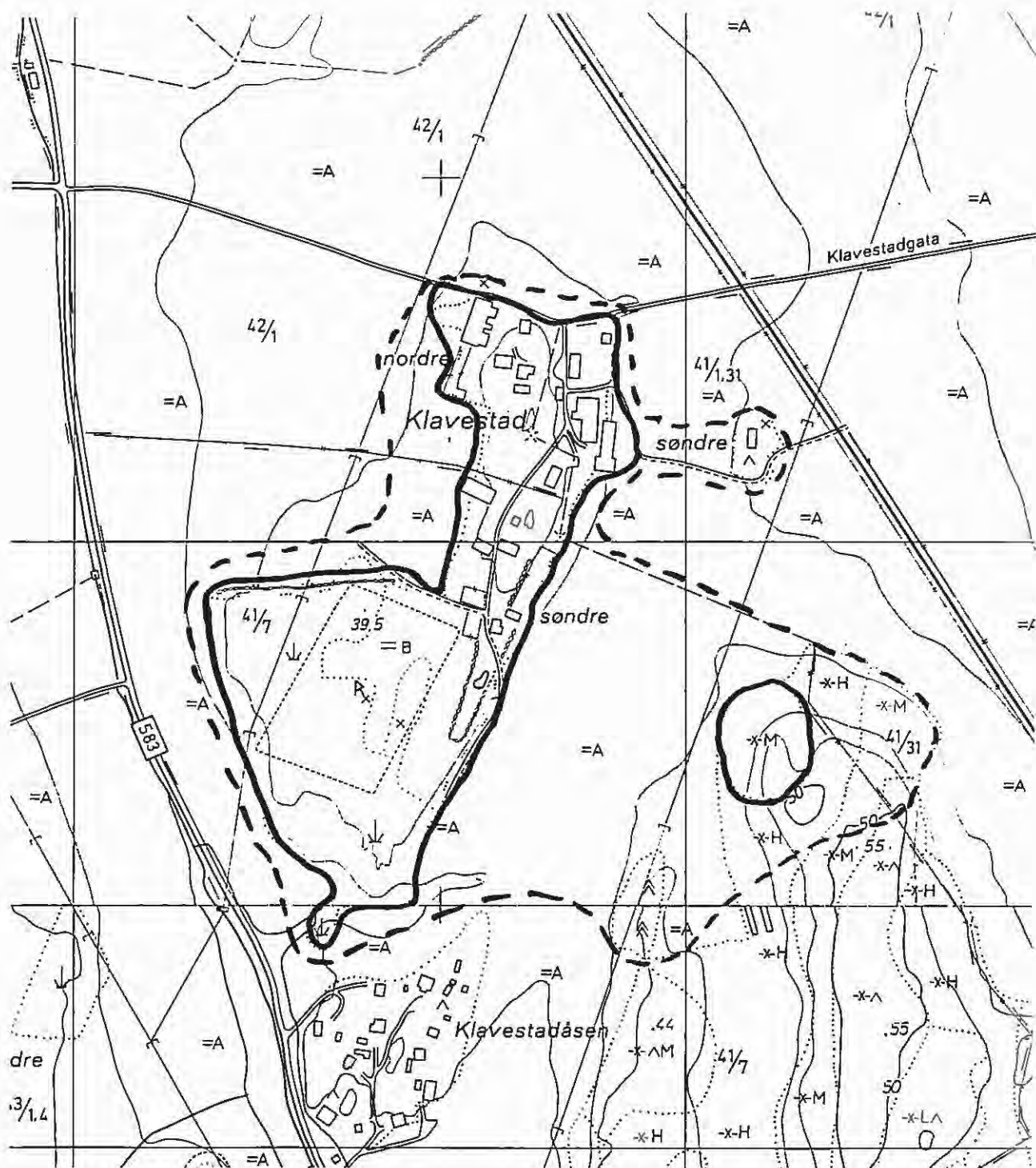
Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Arealet utgjør en verdifull helhet med flere landskapselementer som vegetasjonskledd bekkedreg, pent beliggende gårder og plasser omgitt av skog og dyrket mark i mosaikk.

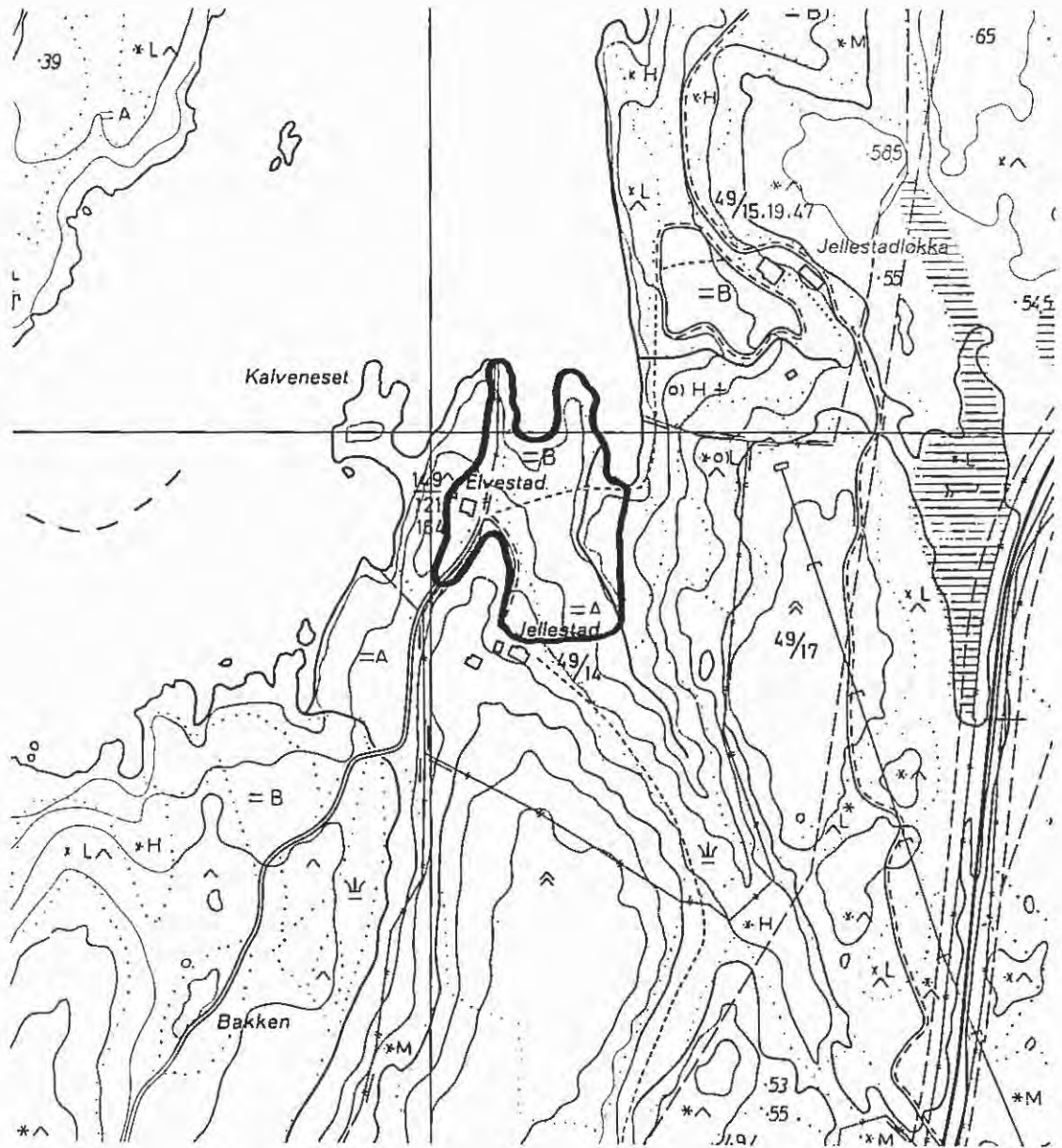
- Ingen verdifull, biologisk dokumentasjon foreligger, utover generelle verdier knyttet til trekkveier og hekke- og beiteområde for fugl.

- Beitemarkene gjødsles noe med kunstgjødsel.

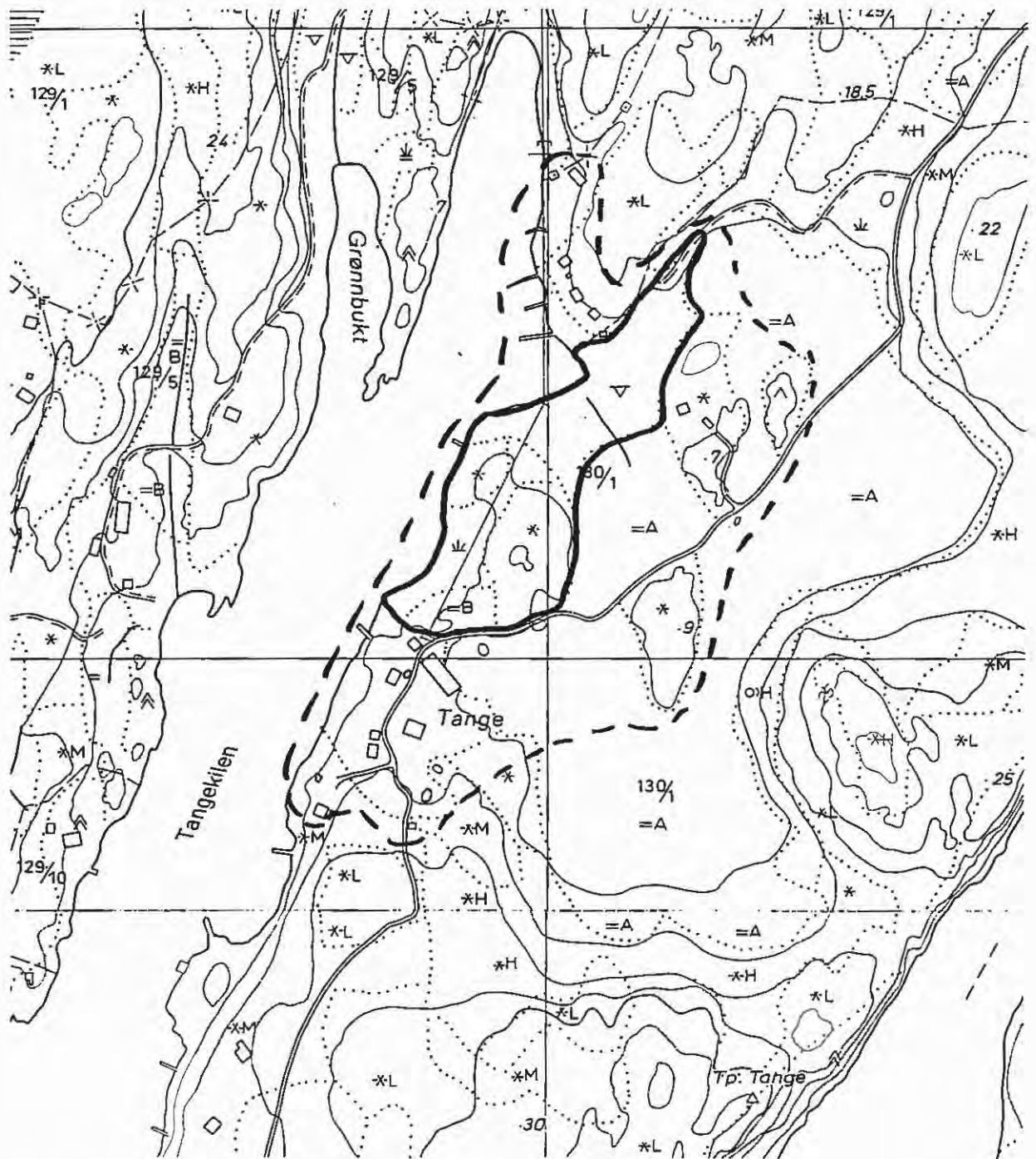
- Det fine, mosaikkpregete landskapet med potensielle biologiske verdier i nærheten av fornminner, gjør av arealet vurderes til middels verdi.

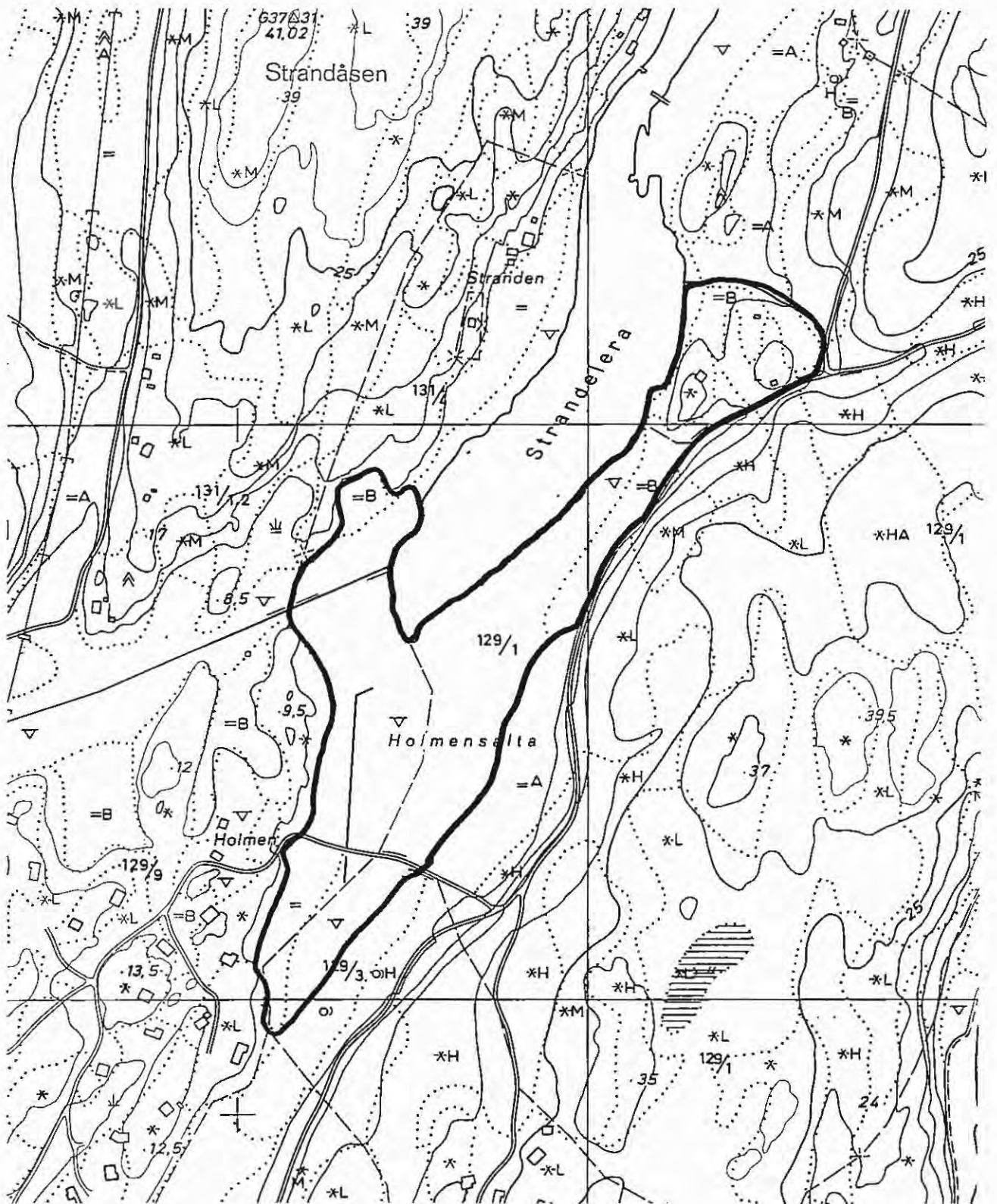
SARPSBORG, Skjeberg Lok. 1: KLAVESTAD

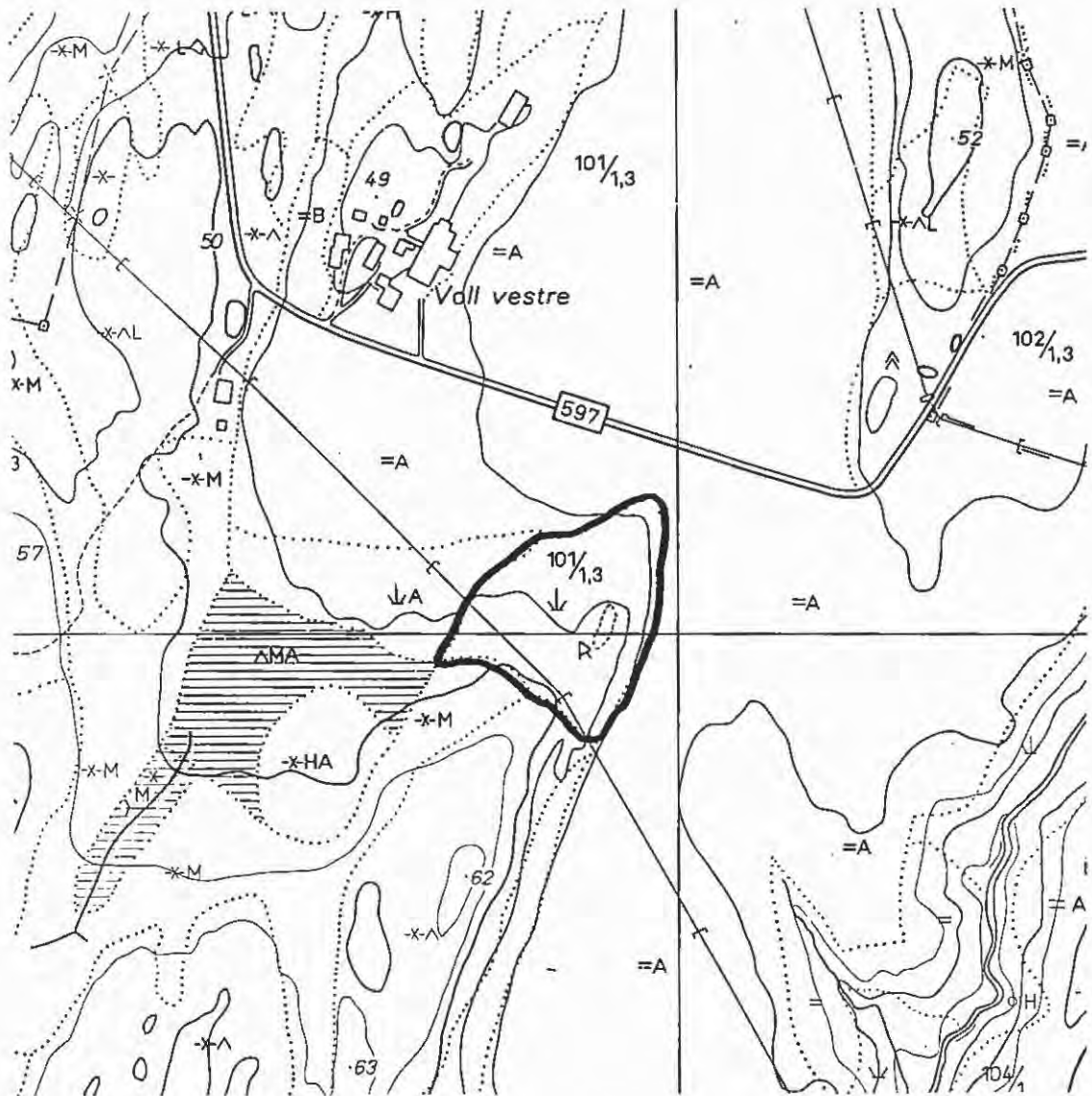
SARPSBORG, Skjeberg Lok. 2: GJELLESTAD/ELVESTAD

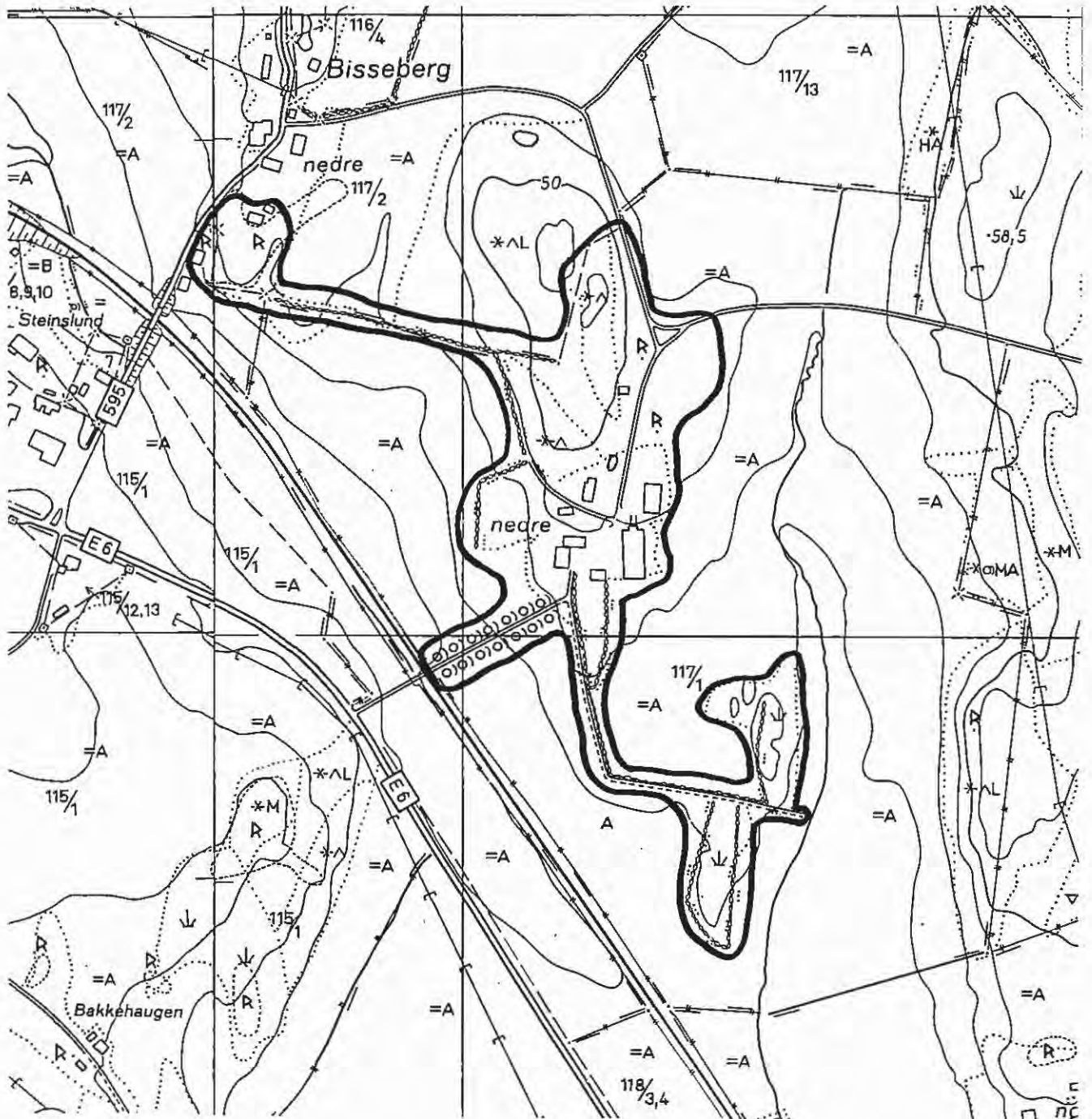
SARPSBORG, Skjeberg Lok. 4: TANGEN

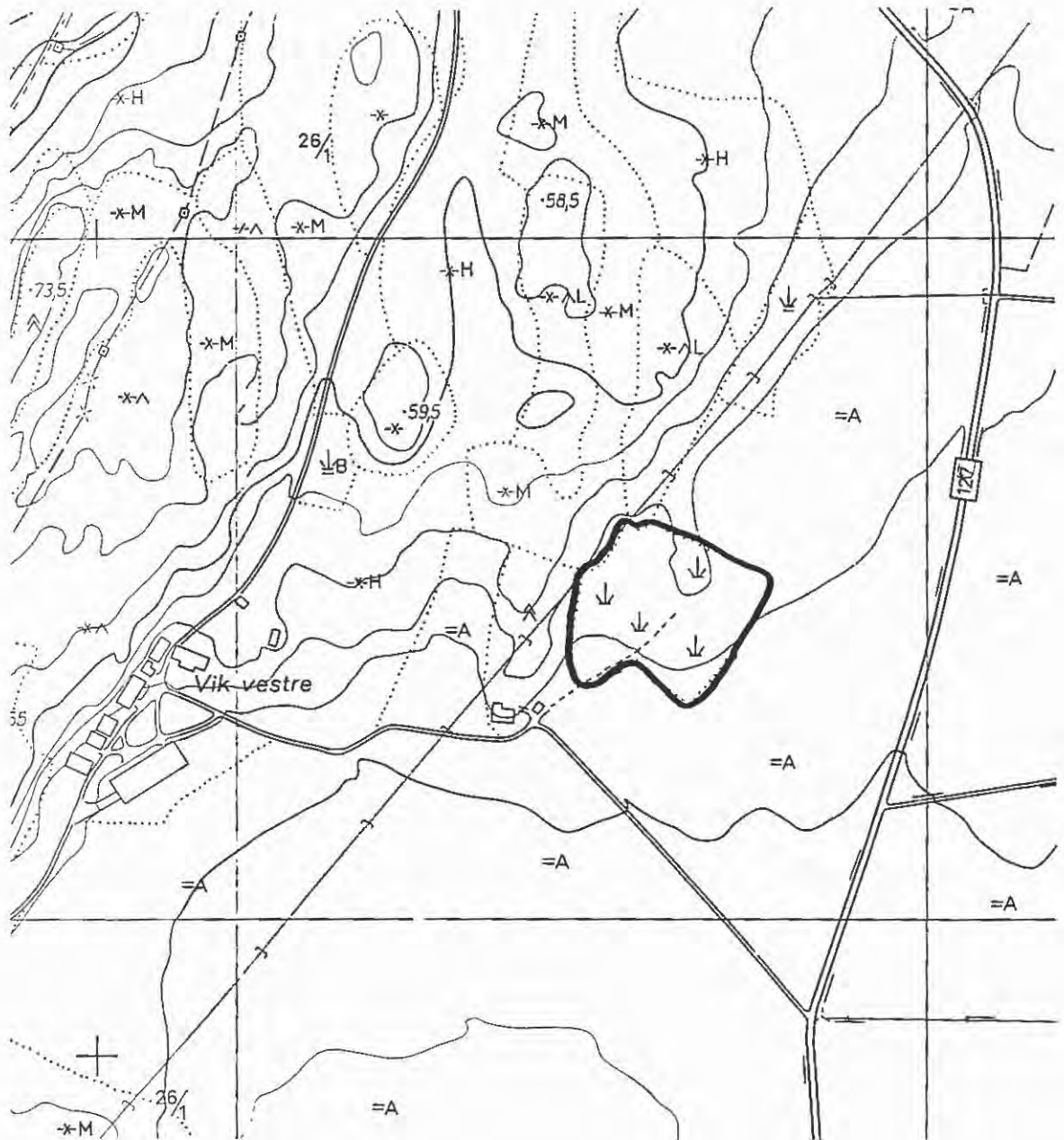
SARPSBORG, Skjeberg Lok. 5: HOLMENSALTA

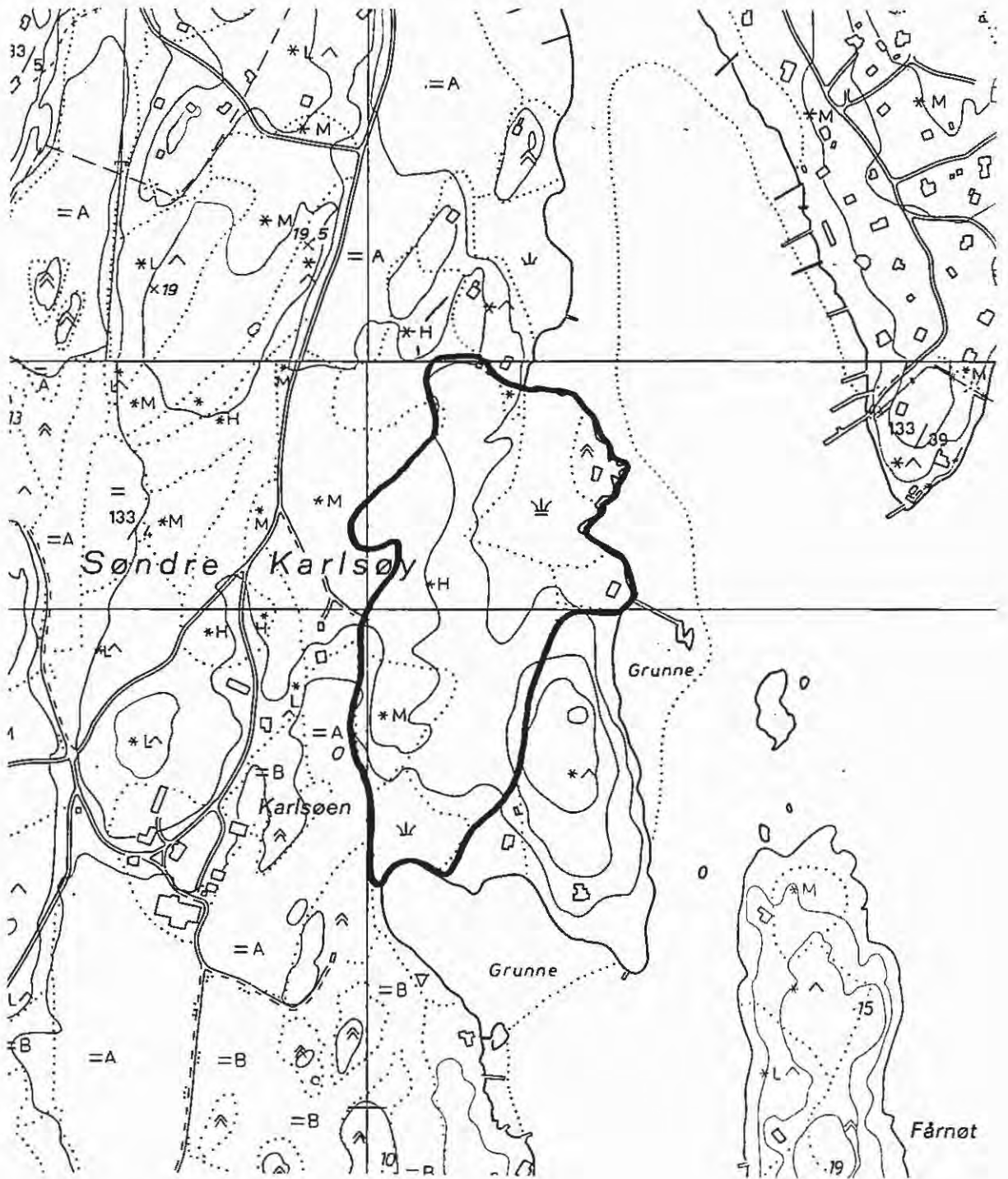
SARPSBORG, Skjeberg Lok. 6: VOLL VESTRE

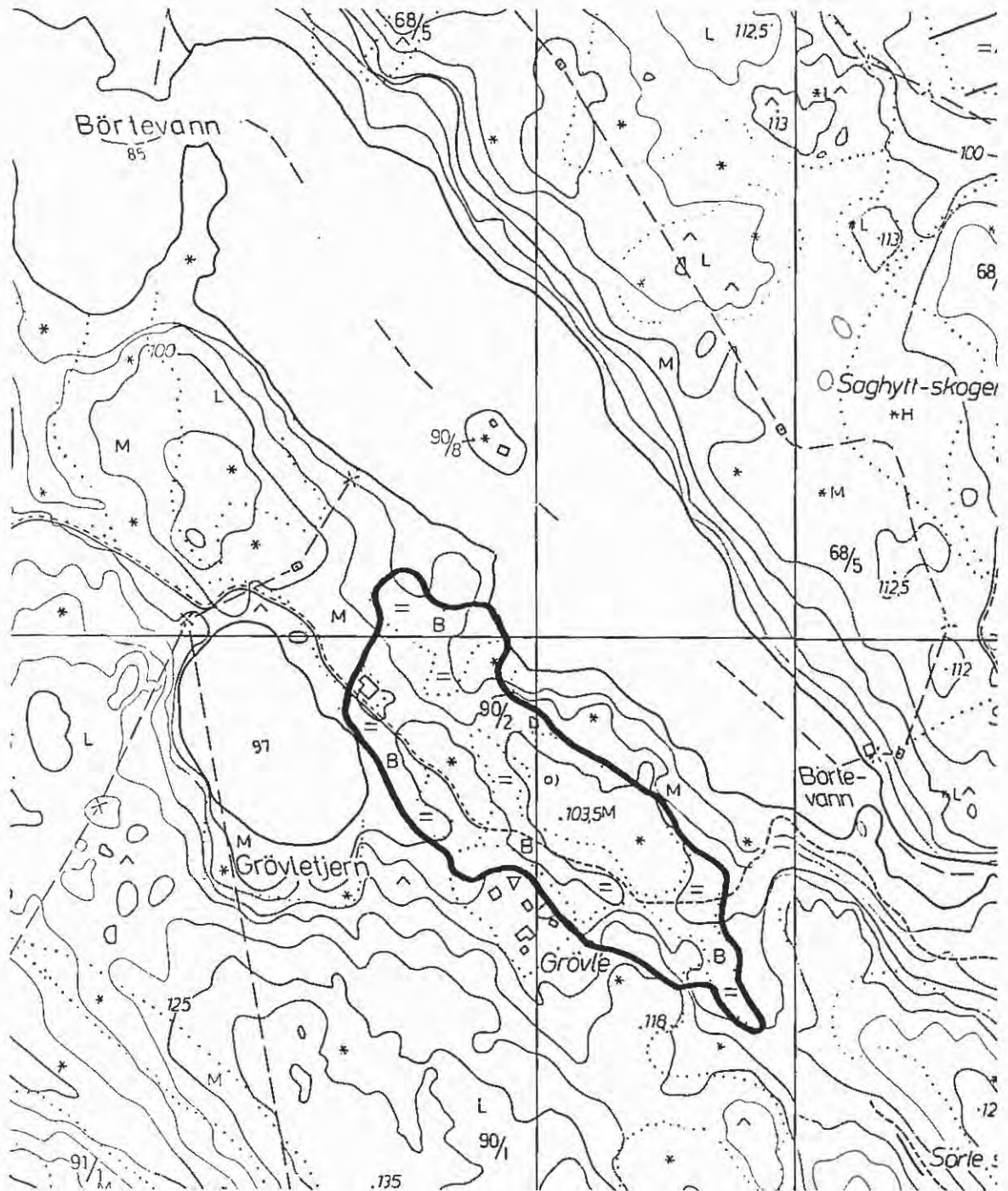
SARPSBORG, Skjeberg Lok. 7: BESSBERG NEDRE

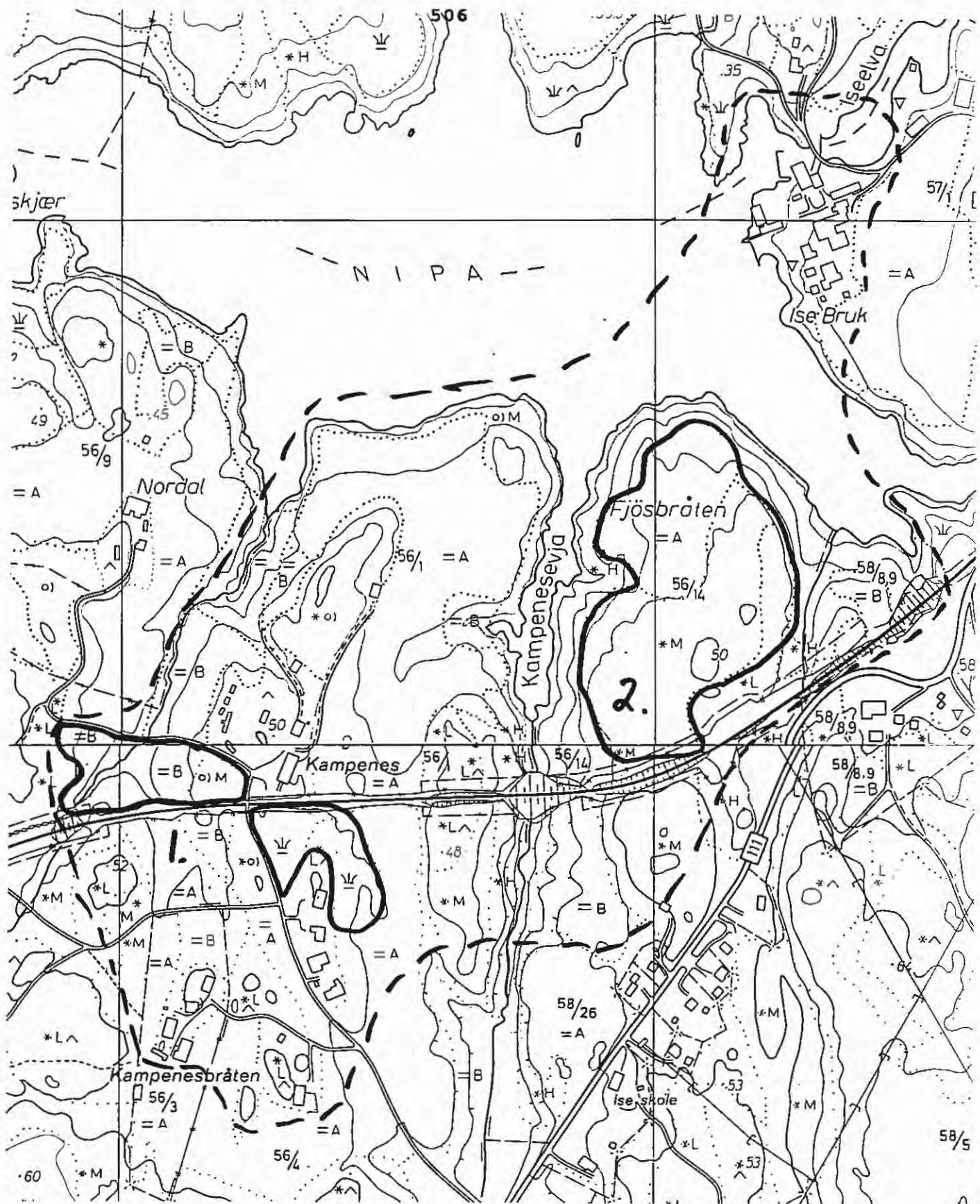
SARPSBORG, Skjeberg Lok. 8: VIK VESTRE

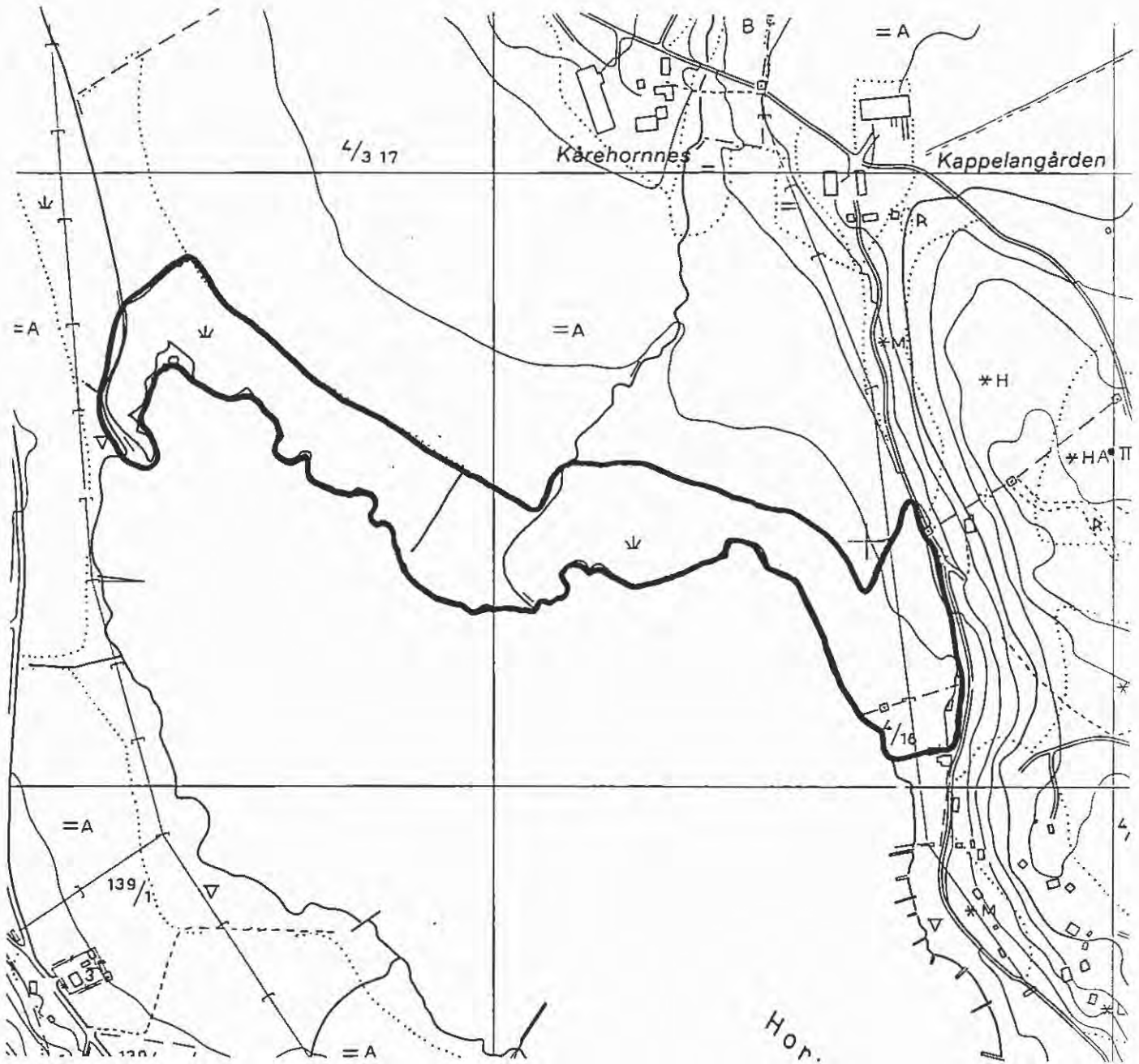
SARPSBORG, Skjeberg Lok. 9: SØNDRE KARLSØY

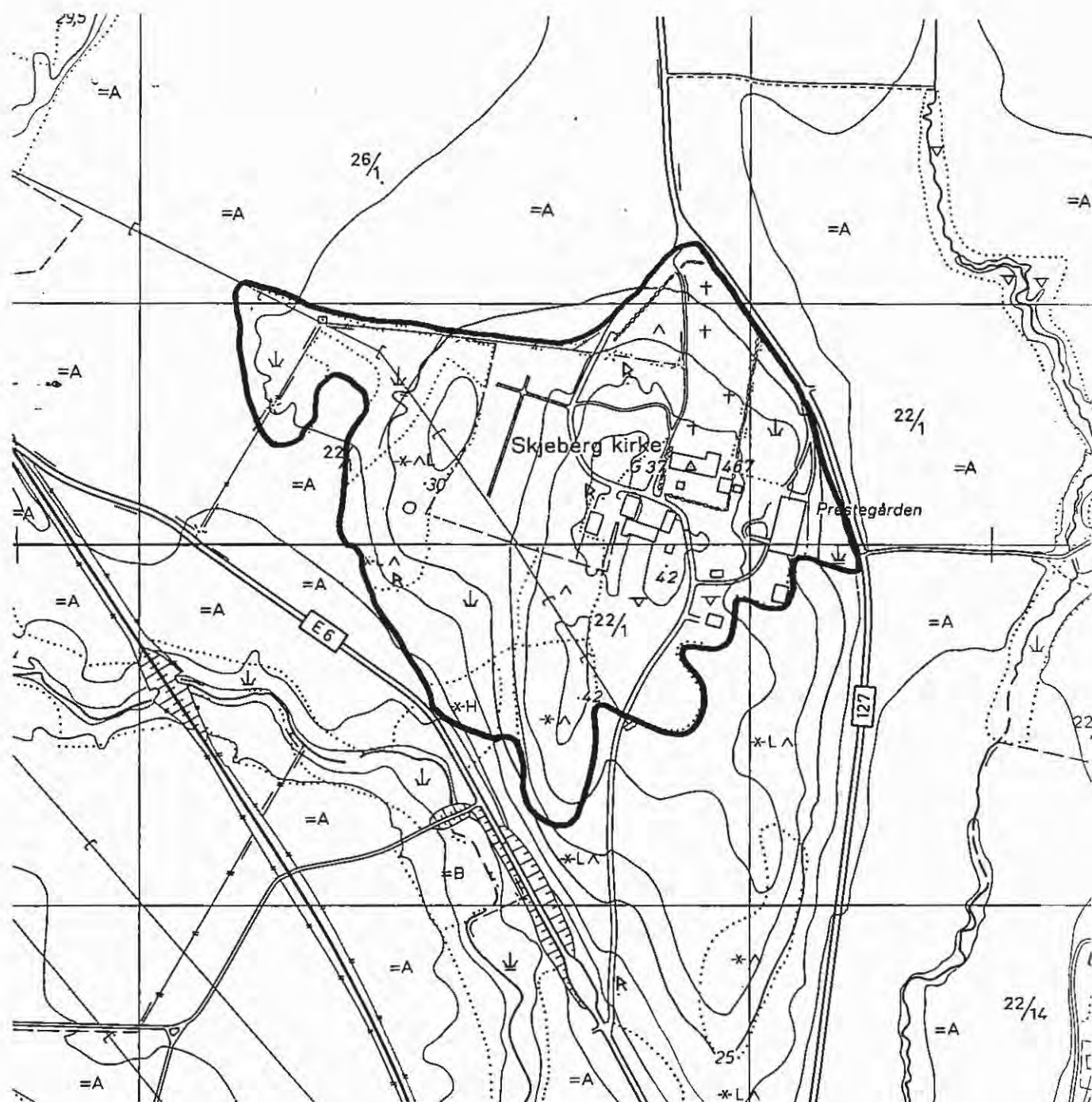
SARPSBORG, Skjeberg Lok. 10: GRØVLE

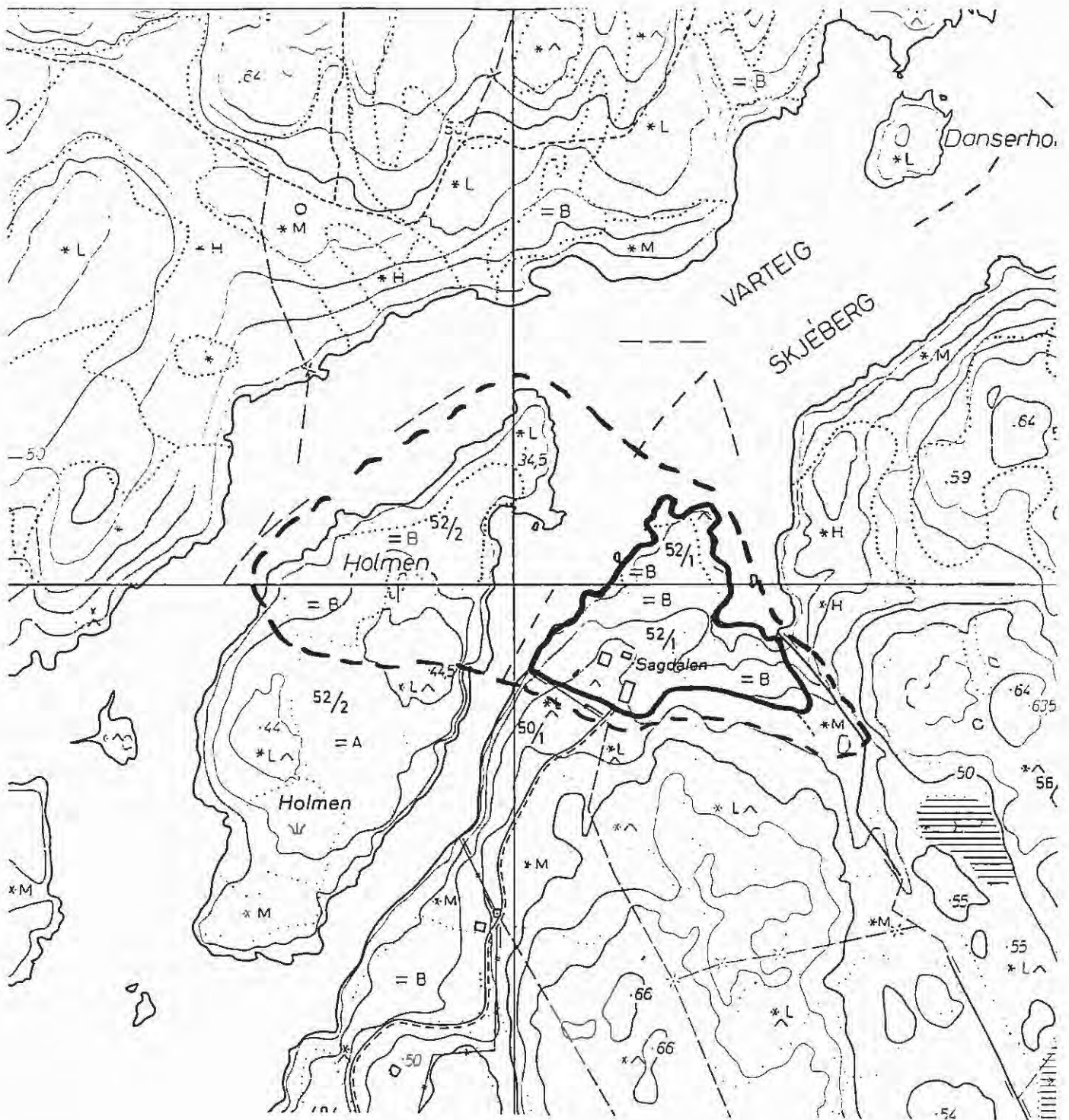
SARPSBORG, Skjeberg Lok. 11: KAMPENES

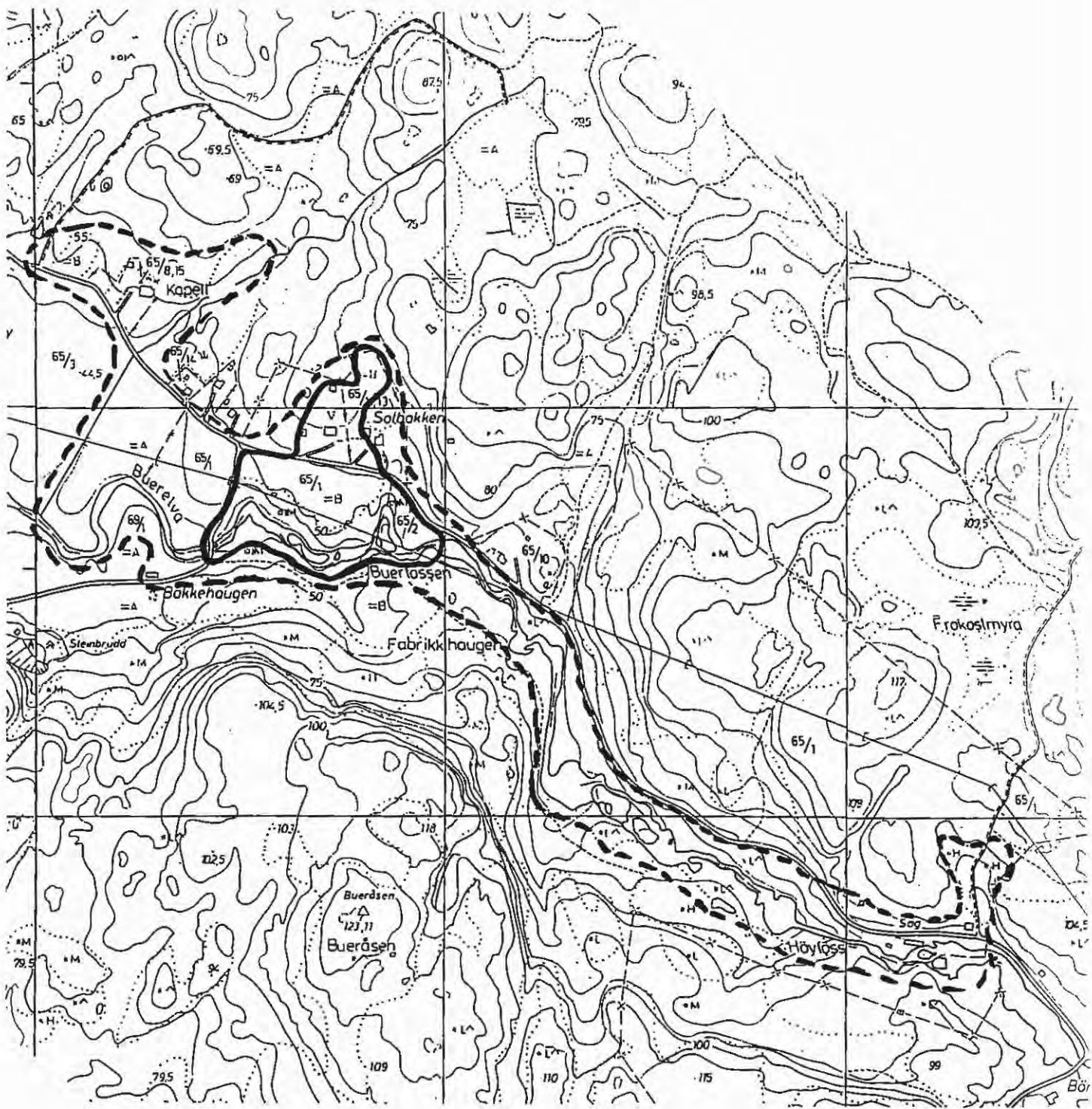
SARPSBORG, Skjeberg Lok. 12: HORNESKILEN

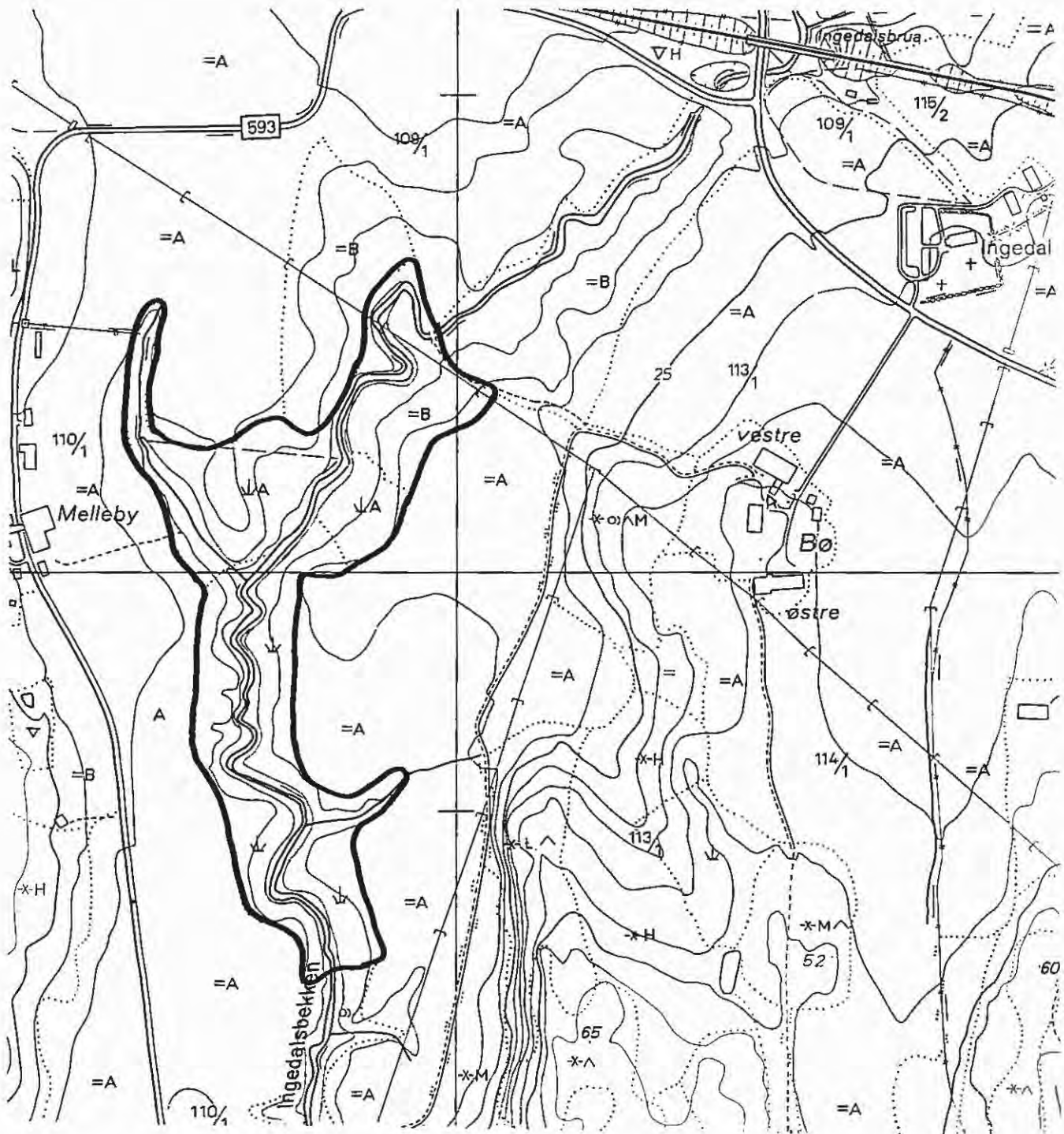
**SARPSBORG, Skjeberg Lok. 13: SKJEBERG KIRKE/
PRESTEGÅRDEN**

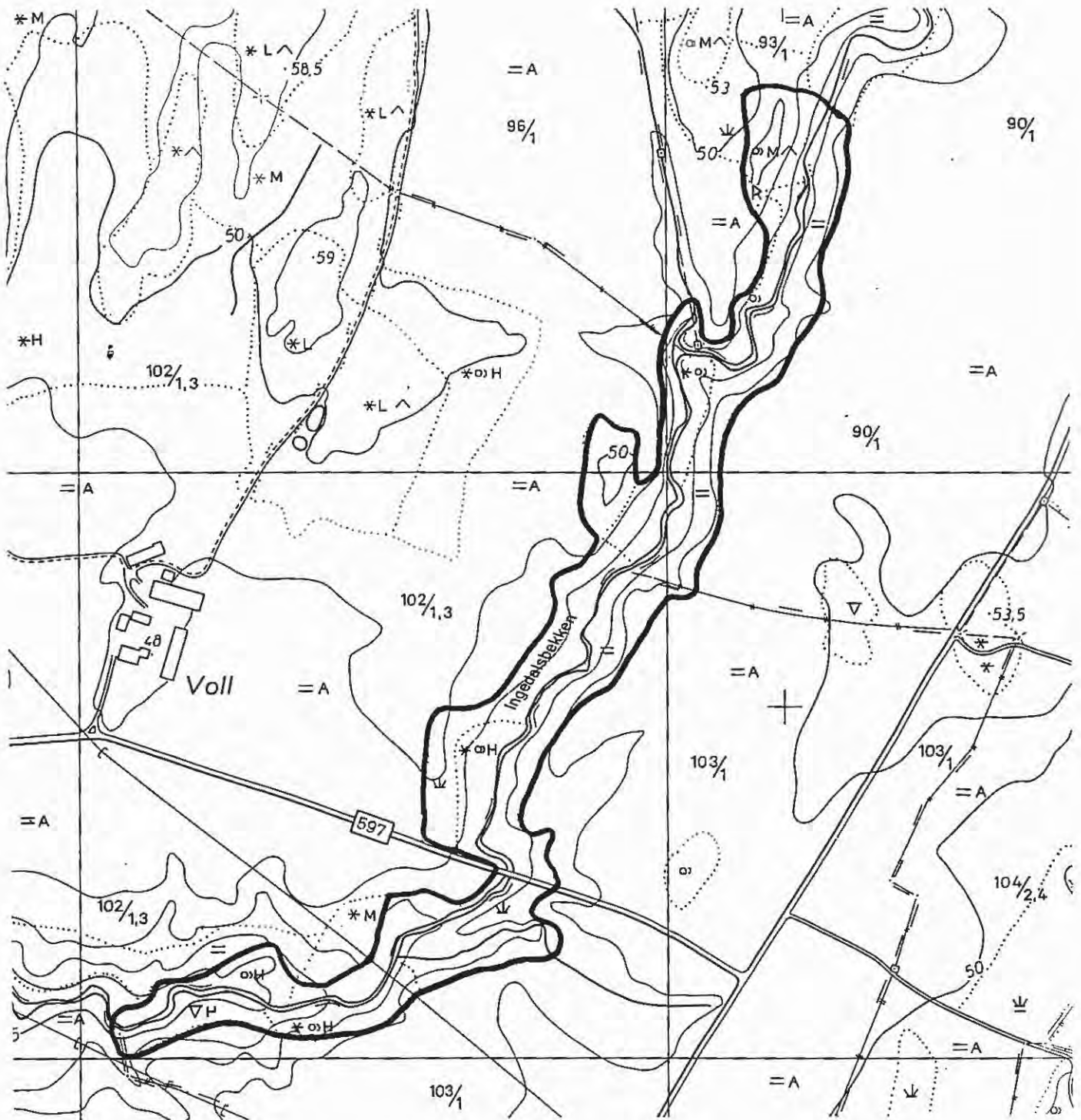
SARPSBORG, Skjeberg Lok. 15: SAGDALEN

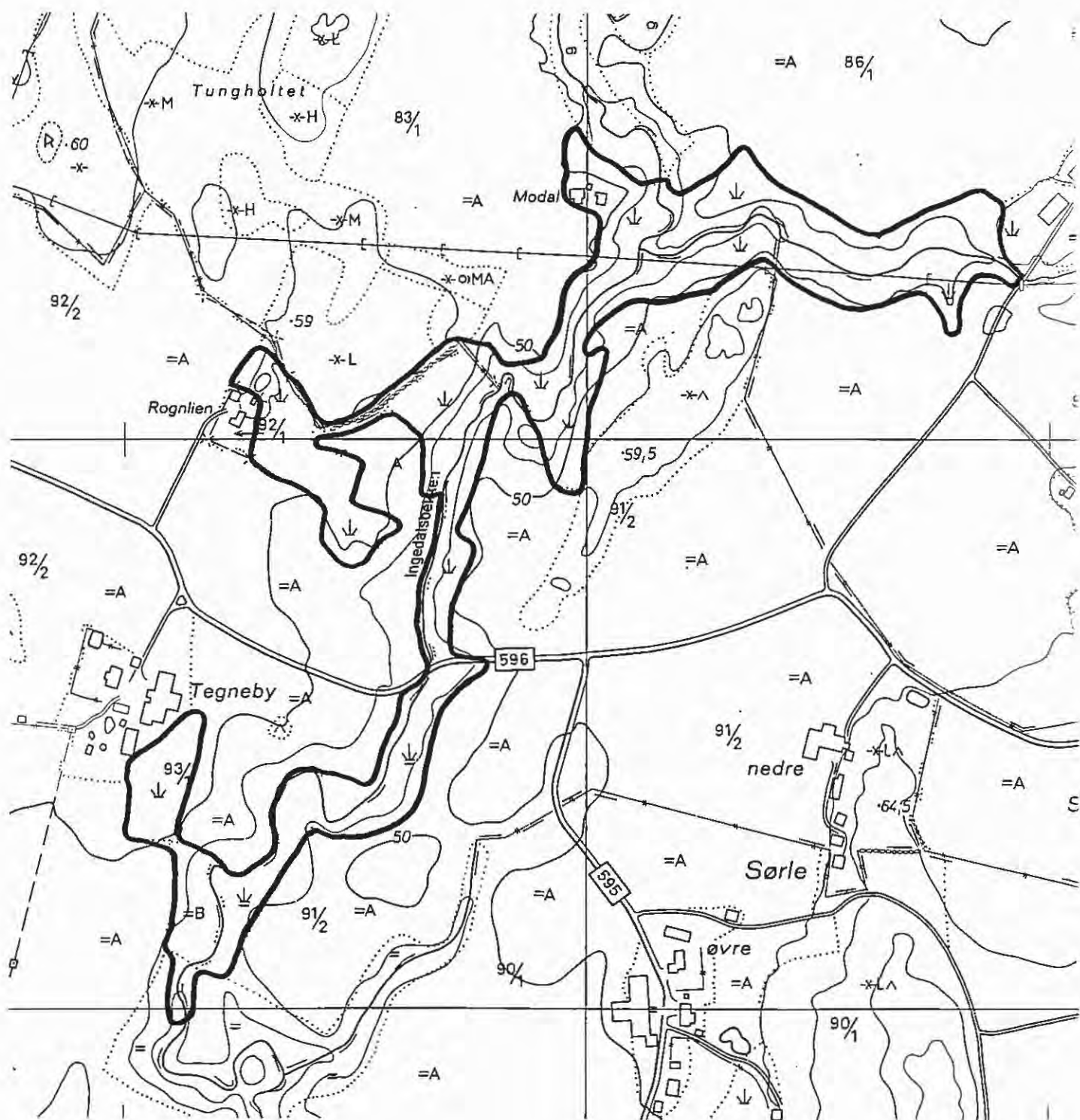
SARPSBORG, Skjeberg Lok. 16: BUERELVA/SKJEBERGDALEN
(nedfot. 30%)

SARPSBORG, Skjeberg Lok. 17: MELLEBY

SARPSBORG, Skjeberg Lok. 18: VOLL

SARPSBORG, Skjeberg Lok. 19: TEGNEBY

SARPSBORG, KOMMUNEDEL TUNE

LOKALITET	NR.	VERDI	INNGREP	KATEGORI
Utneberget	1	middels	gjødsling	beite
Lundestad/ Vister	2	middels/lav	gjengroing	beite
Oppstad	3	høy/middels	gjengroing	beite/fornm.
Kalnes/Orebingen	4	høy/middels	gjødselftilsig	beiterav./elvebr.
Bjor/Krakestadbukta/ Bjørnstad	5	høy/middels	gjødselftilsig	beite/strandeng
Tune kirke	6	middels	bebyggelse	kulturminner
Bjørnlandsevja	7	middels	gjødsl./gjengr.	ravinebeite
Hæren	8	middels	gjødsl./gjengr.	bekkedrag/beiter
Finnestad	9	lav/middels	gjengroing	beite langs vann
Magestein Ø	10	lav	gjødsl./gjengr.	beite ved vann
Trindborg	11	middels/lav	gjødsling	beite nær elv
Svartedal	12	lav	bruksendr.	beite
Isnes	13	middels	gjødsling	beite v/bekk/vann
Jelsnes	14	lav/middels	gjødsl./gjengr.	beite nær elv
Munkholmen	15	lav/middels	gjødsling	beite på øy/hagem.
Båtstangen	16	middels/høy	granplanting	fril.omr./sj.forek.
Solli kirke	17	høy/middels	granplanting	rik skog/kulturm.
Solli bruk	18	høy	gjødsling	bygn.miljø/kulturm.
Tunevannet	19	lav	mangl. helhet	beite nær badeplass

Tune kommunedel utgjør det vestligste området i Sarpsborg. I nordlige deler finnes mye skog, mens i sør og øst dominerer dyrket mark og bebyggelse.

Raet markerer seg i landskapet gjennom Tune. Det er her den beste dyrkede marka finnes, og det var her forfedrene våre slo seg ned og dannet utgangspunkt for dagens funn av fornminner og helleristninger. Kulturlandskapet på og sør for **Raet** viser et storskalert, åpent slettelandskap, mens innenfor **Raet** dominerer et mer småkupert jordbrukslandskap. I dag er mye av **Raet** i Tune nedbygd av veier, bebyggelse og tunge varehus.

Mellom **Vestvannet** og **Visterflo** går **Raet** mellom høye bergknauser som har kanalisert isfronten og avsmeltningen slik at store sandmasser er avsatt i **Kalnesgropa** med kanten ved **Eidet** mot **Visterflo**. Flere elementer her er relativt urørt, selv om også betydelige grusuttak er foretatt. Området regnes som svært interessant kvartærgeologisk, og har fått nest høyeste vernekategori for kvartærgeologiske forekomster i fylket (Erikstad 1993). I dag (1995) ser vi imidlertid betydelige inngrep i forbindelse med omlegging av E6 til skade for bevaringstanken og for biomangfoldet knyttet til **Kalnesgropa**. Her finnes fylkets største bestand av den kulturhistorisk interessante karplanten nattlys og ballastplanten stripetorskemunn (Båtvik 1995b).

Tune har flere betydelige vannsystemer hvor flertallet demmes opp av **Raet**. Her finnes **Vestvannet**, **Mingevannet**, **Tunevannet** og

deler av **Visterflo** og **Glomma** ved siden av vassdraget **Ågårdselva** som, ved sine bratte kanter gjennom gammel granskog, minner lite om Østfold. Ned mot de større innsjøene finnes mange beitebakker og raviner som utgjør et flott natur- og kulturlandskap. Mange gode botaniske og zoologiske kvaliteter er også knyttet til vannsystemene (Båtvik 1995a, 1995b) ved siden av at flere kultur- og fornminner er kjent omkring vassdragene.

Det er registrert fem bekkesystemer i Tune (Vetabekken, Vesterengbekken, Møllerødbekken, Dalebekken, Hærenbekken) (Kristiansen 1992). Bolghaug (1995) undersøkte 12 dammer og småtjern i Tune, men fant ingen spesielt interessante.

I Tune kommunedel finnes flere naturfredninger. Her finnes skogsreservatene **Ågårdselva**, fredet 24.6.1977, som er et barskogsreservat langs en elv med lite hogstpåvirket skog med stor variasjon i terrengforhold, produktivitet og treslags sammensetning, og **Solgårdhavna**, fredet 23.12.1983, med en sjelden og interessant elvekantskog (Erikstad & Hardeng 1988, Bjar 1992, Fylkesmannen i Østfold 1995a). Videre finnes våtmarksreservater i **Vestvannet** (Krakestadbukta nord til Gunnhildholmen) med særlig tanke på trekkfugl, og **Skinnerflo** (delvis i Råde og Onsøy), begge fredet i 1992 (Fylkesmannen i Østfold 1994, Brandrud & Stabbetorp 1994). I tillegg finnes landskapsvernområdet **Valbrekke**, fredet 24.6.1977 (Erikstad & Hardeng 1988).

Det er laget egne, kartfestete oversikter over sjeldne, biologiske forekomster i Tune, forekomster som ofte ikke er knyttet til kulturmark, og som derfor ikke omtales nærmere i de følgende kulturlandskapsarealer (Båtvik 1995a).

Lokalitet 1 - Utneberget

Områdebeskrivelse:

- Utneberget (Øtneberget) ligger ca 1,5 km sørøst for Solli kirke, 400 m sør for E6. Beitet ligger i en sørvestskråning ned mot Visterflo, 200 m vest for Utne gård.
- Området er omkranset av dyrket mark på alle kanter.
- Arealet beites av kjøttferasen Aberdeen angus.

Biologisk verdi:

- Store, fine eiker vokser i området. I kantsonene og i mindre partier dominerer tornekratt.
- Ingen interessante karplanter er registrert her, men arealet synes mangelfullt inventert.
- Arealet synes slitt av sterkt beitepress.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert i arealet, men fornminner er registrert ved Utne gård.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området blir kunstgjødslet. Arealet ligger i et større område omkring Solli som er registrert som Østfoldlandskap av regional betydning (Asheim 1993).
- Det er de landskapsmessige verdiene som tillegges størst vekt da biologiske verdier utover store eiketrær ikke er registrert.
- Arealet er sterkt nedbeitet.
- Området vurderes til middels verdi.

Lokalitet 2 - Lundestad/VisterOmrådebeskrivelse:

- Lundestad og Vister-gårdene ligger på østsiden av Visterflo, ca 3,5 km vest for Tune kirke.
- Det avmerkete areal utgjøres av ravinebakker mot Visterflo mellom gårdene Lundestad og Vister med plassen Bukten i nord.

Biologisk verdi:

- Ravinen er omkranset av dyrket mark på alle kanter bortsett fra områdene i øst som grenser til elva. Vegetasjonen er preget av hardt beite og kunstgjødsling.
- En gammel eplehage finnes i en av ravinene, men hagen er i framskreden forfall.
- De biologiske verdier synes små, men enkelte interessante nyoppdagelser for landet er gjort som snyltevepsene *Dichrogaster longicaudata* og *Netelia opaculus* (Olsen 1994b, Båtvik 1995b) uten at en kjenner hvor interessante disse er i kulturlandskaps-sammenheng.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert i selve arealet, men flere fornminnefelt ligger nær arealet på flere kanter.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Beiteområder i raviner er sjeldent så langt sør i fylket. Verdiene er knyttet til landskapsbildet, mens biologiske verdier bare er sporadisk kjent.
 - Arealet bærer preg av stedvis tilgroing slik at beitepresset synes for lite til å holde gjengroingen på avstand.
 - Arealet vurderes til middels/lav verdi.
- Det kan være aktuelt å knytte arealet til et større område langs Visterflo for å øke helheten i landskapsopplevelsen.

Lokalitet 3 - OppstadOmrådebeskrivelse:

- Oppstad-gårdene (Oppstad) ligger 2,5 km vest for Tune kirke mellom RV 114 og Visterflo.
- Det avmerkete beitearealet ligger i en sørhelling, 400 m nordvest for Oppstad Nordre.
- I dag beiter hest her.

- De omkringliggende arealer har mange fornminner, og en upresis innramming inkluderer flere fine fornminnefelt fra Vister Østre i øst til Oppstad Nordre i vest med Vistergropa og bygdeveien i nord.
- Store deler av arealet beites i dag av hest.

Biologisk verdi:

- Beitearealet utgjør en hagemark. Svartor dominerer i områdene rundt hagemarken, mens bjørk vokser spredt.
- Ingen særlig interessante karplanter er kjent her (prestekrage, blåklokke, tepperot, gulaks, hårfrytle, tiriltunge, ryllik, vårkål, beitesveve).
- Det finnes en mer omfattende karplanteliste som også omfatter de tilgrensende arealer (Ottestad & Hansen 1993). Det er få særlig interessante arter som nevnes i denne listen med unntak av smaltimotei, en angivelse som trolig kan bero på en feil. Smaltimotei er kjent fra bare tre lokaliteter i Østfold ved siden av denne, og ingen regnes i dag som intakte (Båtvik 1992a). Arten omtales som usikkert forekommende i fylket (Iversen 1990).

Kulturhistorisk verdi:

- Oppstad ligger midt i et område med flere fornminnefelt. Oppstad-feltet blir regnet for ett av fylkets mest interessante fornminnefelt med en rekke gravfunn.
- Flere hustufter ligger øst i beiteområdet. Rester etter rydningsrøyser er også observert på Oppstad Nordre.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Arealet har for få år siden vært svært gjengrodd da det i mange år (minst 15) har ligget brakk. Nå er arealet i bruk som hestebeite.
- Det finnes flere skjemmende uttak av grus nord for området.
- Området har stor kulturhistorisk verdi, og det har landskapsmessig betydelige kvaliteter.
- De biologiske verdiene er så langt ikke godt dokumentert, men arealet synes å ha et spennende potensiale.
- Det er utarbeidet egne skjøtselsplaner for området for å skape en bedre landskapsmessig ramme omkring fornminnene (Hansen 1993, Ottestad & Hansen 1993).
- I dag vurderes arealet til høy/middels verdi.

Lokalitet 4 - Kalnes/Orebingen

Områdebeskrivelse:

- Kalnes gård er i dag en jordbruksskole beliggende sørvest for Vestvannet, ca 1 km nord for E6.
- Det utvalgte areal er en beitestripe langs Vestvannet som strekker seg fra Husevja i nord forbi Orebingen og sør til bukta nord for Bjor.
- Det mest interessante areal ligger 300 m sørøst for skolebygningene på Kalnes, nord i bukta der bekken Rangla renner ut. Dette arealet er gitt særskilt innramming.

Biologisk verdi:

- Kvaliteten på beitemarkene varierer sterkt. Den interessante beitemarka finnes i en liten ravine med flere elementer. Her synes mangfoldet av kulturlandskapsarter relativt stort, men egentlige sjeldenheter er ikke registrert (blåkklokke, knoppurt, gullris, prestekrage, engkvein, åkerforglemmegei, veikveronika, småslirekne, vassreverumpe, kvass-starr, evjesoleie, hanekam). Arealet burde vært bedre inventert.
- Gjødseiltilsiget fra ovenforliggende åker er betydelig.
- Flere monumentale eiker vokser i ravinen.
- Den nederste delen av beitet oversvømmes vår og høst.

Kulturhistorisk verdi:

- Et fornminnefelt ligger øverst i ravinen.
- Tunbebyggelsen på Kalnes er karakteristisk og storslagen.
- Et helleristningsfelt er registrert like nordvest for skolen.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området har betydelige landskapsmessige verdier. Flere kulturlandskapselementer finnes innenfor og nær arealet.
- Et sammenhengende beiteareal langs en innsjø av en slik størrelse, er sjeldent i Østfold. Skjøtselen av området burde kunne kombineres med driften ved jordbruksskolen.
- Området vurderes til høy/middels verdi.
- Det nærliggende areal videre sørover langs Vestvannet (lok.5) må gjerne ses i sammenheng med dette slik at vi får en sammenhengende stripe langs bredden av Vestvannet.

Lokalitet 5 - Bjor/Krakestadbukta/BjørnstadOmrådebeskrivelse:

- Gårdene Bjor og Bjørnstad ligger sør i Vestvannet, ca 2 km nordvest for Tune kirke.
- Det avmerkete areal er en smal beitestripe/strandeng langs Vestvannet som strekker seg fra bukta nord for Bjorgårdene og sørover rundt Krakestadbukta til Bjørnstad-Ødegården (Fjena).
- Store deler av arealet faller innenfor Vestvannet naturreservat.

Biologisk verdi:

- Kvaliteten på beitemarka/strandenga varierer sterkt.
- Strandenga er periodevis oversvømmet.
- Flere mudder- og vannplanter av interesse er registrert ute i Krakestadbukta, f.eks. korsevjeblom, trefelt evjeblom, hornblad, firling, evjebrodd og nålesivaks (Brandrud & Stabbetorp 1994, Båtvik 1995b). De fire førstnevnte er oppført på den norske rødlista over sjeldne og truede karplanter (Størkersen 1992).
- Gruntvannsområdene benyttes hyppig til raste- og oppholdssted for stedegne fugler og fugl på trekk.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert i selve arealet.
- Et fornminne er registrert på Bjor Østre.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området har fine landskapsmessige kvaliteter. Et sammenhengende beiteareal av en slik størrelse er sjeldent i Østfold.
- Området er tettstedsnært til Sarpsborg.
- Arealene påvirkes av gjødseltilsig fra pløyd mark innenfor. Skjøtsel kan eventuelt ses i sammenheng med beitestripen øst for Kalnes, og eventuelt kombineres med undervisning og drift ved jordbruksskolen.
- Området vurderes til høy/middels verdi.
- Det nærliggende areal nordover langs Vestvannet (lok.4) må gjerne ses i sammenheng med dette. Dette vil gi en sammenhengende stripe langs bredden av Vestvannet.

Lokalitet 6 - Tune kirkeOmrådebeskrivelse:

- Tune kirke ligger VNV for Sarpsborg sentrum og grenser til E6 i sør og RV 127 i nord. Kirken er bygd på Raet som gjør den godt synlig i terrenget, vakkert beliggende ved sørenden av Tunevannet.

Biologisk verdi:

- Ingen interessante karplanter er registrert her, men området er mangelfullt inventert.

Kulturhistorisk verdi:

- Tune kirke er en steinkirke bygd i 1908 på tuftene av kirken som brant i 1906. Tidligere var det også en middelalderkirke her, men denne ble revet i 1863 (Mamen 1978).
- Flere verdifulle gårdsmiljøer finnes i nærheten, særlig miljøet ved Store Tune har betydelig kulturhistorisk interesse.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Kirken er i god forfatning. Den ligger imidlertid inneklemt mellom flere typer prangende bygninger i nærheten som passer dårlig sammen med kirken og de større gårdenes mer storslåtte og tradisjonelle kulturlandskapspreg.
- Området er geologisk, historisk og kulturhistorisk interessant, mens de biologiske verdiene synes små, dog mangelfullt inventert.
- Arealet vurderes totalt til middels verdi.

Lokalitet 7 - BjørnlandsevjaOmrådebeskrivelse:

- Bjørnlandsevja ligger 7 km nord for Tune kirke, like på

nordsiden av RV 114, 200 m nordøst for gården Bjørnstad. Evja har utløp til Vestvannet i øst.

- Arealet omgis i sørøst og øst av dyrket mark. I vest og nord grenser området til skogkledde åser, Ilefjellet og noe dyrket mark.
- Beitemarka omkring evja er ikke i bruk i dag.

Biologisk verdi:

- Flotte, monumentale eiker vokser i ravinebakkene.
- Beitemarka benyttes ikke lenger slik at gjengroingen ekspanderer, særlig markert fra ytterkantene.
- Bare trivielle arter er registrert her (blåklokke, prestekrage, ryllik), men arealet synes mangelfullt inventert. Tornekratt dominerer deler av ravinen i dag.
- Gjødseiltilsig fra ovenforliggende åker har økt gjengroingstakten.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Landskapsmessig har området stor verdi knyttet til de store eiketrær som viktige landskapselement.
- Beite i bakker mot evjer med omkringliggende dyrket mark og skogkledde åser, er karakteristisk for tidligere epoker i Østfold. Arealet har opplagt et restaureringspotensiale.
- Området vurderes til middels verdi.

Lokalitet 8 - Hæren

Områdebeskrivelse:

- Hæren gård ligger på Tunøya, 6,5 km nord for Sarpefossen, vest for Fv 553.
- Det avmerkete areal ligger vest for Hæren gård, og strekker seg fra Holen bru ved fylkesveien i sør og ca 1 km NNV med arealer på begge sider av Hærenbekken. Bekken går over i Holenevja i sør og videre ut i Nordre Magesteinsevja (Maugesten-). Bekken meandrerer sørover, og er omkranset av mye dyrket mark.
- Deler av området er dominert av fjell i dagen.
- Enkelte beitemarker finnes langs elva.
- I nord er bekken demmet opp slik at en får et lite vann som grenser opp til et beite øst for bekken. Dette arealet beites av hest.
- Sør i området, ved munningen til Holenevja, ligger et noe gjengrodd beite. Arealet har imidlertid vært beitet i ny tid.

Biologisk verdi:

- Den botaniske kvalitetene er dårlig kjent. Ingen arter utover forventet inventar er registrert. Kantsonene synes fint utviklet og framstår som det mest spennende.
- En meandrerende bekk er et gunstig utgangspunkt for en artsrik fuglebiotop samt spennende områder for virvelløse dyr.

Kulturhistorisk verdi:

- To fornminnefelt ligger ca 150 m vest for arealet.
- En privat gravlund, omgitt av dyrket mark, ligger 500 m nordvest for arealet.
- Holleby kirke, som er en trekirke fra 1920 (Mamen 1978), ligger ca 800 m vest for arealet.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området har vesentlige landskapsestetiske verdier knyttet til et fint meandrerende elveløp.
- Kulturhistoriske verdier finnes i nær tilknytning til arealet.
- Området er stedvis sterkt gjødslet og enkelte partier gjengrodd.
- Ingen verdifulle, biologiske elementer er dokumentert, men bekkedraget har et betydelig potensiale.
- Området vurderes til middels verdi.

Lokalitet 9 - FinnestadOmrådebeskrivelse:

- Finnestad-gårdene ligger på Tunøya, ca 6 km nord for Sarpefossen, 1 km øst for Fv 553.
- Det avmerkete arealet er et smalt beiteareal langs Glommas vestbredd som strekker seg fra Finnstadevja i nord til bukta 500 m sør for de søndre Finnestad-gårdene.
- Beitet grenser til dyrket mark i vest.
- Beitingen på arealet opphørte omkring slutten av 1980-tallet.
- En kjerrevei fører til enden av Finnestadtangen i sør. Her finnes en liten plass med landskapsestetisk verdi, få hundre meter utenfor det avmerkete areal.

Biologisk verdi:

- Ingen biologisk inventering er kjent herfra.
- Beiteområdet er under gjengroing da beitingen ikke opprettholdes lenger. Grovere elvekantvegetasjon er også i ekspansjon.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert innenfor selve arealet, men 200 m i sørvest, ved toppen av Finnestadtangen, finnes et fornminnefelt.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Områdene rundt Finnestad er under gjengroing. På de nærmeste gårdene er husdyrproduksjonen nedlagt. Området har imidlertid fortsatt landskapsestetiske verdier.
- Beiter langs deler av Glomma bør opprettholdes/gjeninnføres av hensyn til de uønskete landskapsendringer som gjengroingen medfører. Arealet innehar et restaureringspotensiale.
- I dag vurderes områdene til lav/middels verdi.

Lokalitet 10 - Magestein Østre

Områdebeskrivelse:

- Magestein Østre (Maugesten) ligger på Tunøya, 5 km nord for Sarpefossen, øst for Fv 553.
- Det avmerkete areal ligger sørvest i Nordre Magesteinsevja (Maugesten-) øst for Magestein Østre. Arealet utgjør en ravinerest og et elvebeite.
- Edelløvskog og monumentale trær finnes i området.
- Området beites av storfe.

Biologisk verdi:

- Ingen interessante karplanter er registrert, men arealet er mangelfullt inventert.
- Arealet er elvenært og har betydning for våtmarksfugl.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Deler av beiteområdet er noe gjengrodd.
- Området blir kunstgjødslet.
- Mangfoldet av karplanter synes lavt og trivielt.
- Våtmarksområdet Gåsemoa finnes 500 m sør for arealet.
- Det er viktig at beitet opprettholdes da gjengroing er stedvis i ekspansjon.
- Med dagens dokumentasjon, vurderes området til lav verdi.

Lokalitet 11 - Trindborg

Områdebeskrivelse:

- Trindborg ligger snaut 3 km NNØ for Sarpefossen på Hafslundsøy.
- Det avmerkete areal ligger sør for Trindborgevja og nord for Hytta. Arealet grenser til elvestrekningen Nipa i øst og bebyggelsen i vest. Landskapet rundt er småkupert med dyrket mark, koller og skogkledde åser. Den østlige delen av området er dominert av noe fjell i dagen og spredt trevegetasjon.
- Området benyttes til beite for hest.
- I flomperioder oversvømmes deler av beitet mot elva.

Biologisk verdi:

- Ingen interessante karplanter er registrert her (prestekrage, blåklokke, ryllik, kløver, grasstjerneblom, tiriltunge, gulmaure), men arealet synes mangelfullt inventert. Nær området finnes en bestand av blåveis som er sjelden på disse trakter (Båtvik 1995b).
- Dominerende treslag er selje, vier og svartor, noe furu og gran samt en del einer.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området har landskapsverdi.
- Tettstedsnærhet til bebyggelsen er positivt.
- Naturenga opprettholdes/skjøttes av hester på beite.
- Arealet synes noe kunstgjødslet.
- Området vurderes til middels/lav verdi.

Lokalitet 12 - SvartedalOmrådebeskrivelse:

- Svartedal ligger på vestsiden av Isnesfjorden i Vestvannet drøyt 1,5 km nord for E6 ved inngangen til tømmertunnelen.
- Det avmerkete areal er en liten plass 500 m nord for Svartedal. Her finnes i dag ett hus som benyttes som landsted. Huset er omgitt av natureng og gressplen, mens blandingsskog omkranser arealet.

Biologisk verdi:

- Ingen interessante karplanter er kjent her (prestekrage, engkvein, hvitkløver, blåklokke, firkantperikum), men arealet synes mangelfullt inventert. Gamle epletrær, bjørke- og ospeoppslag vokser i området.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert i selve arealet, men få hundre meter i sør ligger inntaket av tømmer til en gammel fjelltunnel hvor tømmer ble fraktet fra Vestvannet til Eidet i Visterflo og videre til Glomma.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området utgjør et positivt trekk i landskapet langs skogsveien. Ingen særskilte verdier er kjent utover generelle landskapsverdier.
- De biologiske verdiene er dårlig kjent.
- Arealet vurderes til lav verdi.

Lokalitet 13 - IsnesOmrådebeskrivelse:

- Isnes gård ligger ca 7 km NNV for Tune kirke, langs vestbredden av Vestvannet.
- Det avmerkete areal ligger snaut 200 m nord for bebyggelsen på Isnes. Her finnes en liten ravinedal med en bekk i bunnen og et åpnere parti langs Vestvannet.
- Arealet deles i to delområder.

Delområde 1: Beite langs vannbredden av Vestvannet.

Delområde 2: Beite i bekkedrag.

DELOMRÅDE 1: BEITE LANGS VANNBREDDEN AV VESTVANNETOmrådebeskrivelse:

- Delområdet ligger langs vannkanten som en elveslette og

grenser inntil delområde 2.

- Arealet beites av hest.

Biologisk verdi:

- Tradisjonell frodig vannkantvegetasjon er registrert her (flaskestarr, sennegras, knappsviv, lyssiv, harestarr). En del gråor vokser i kantene.
- Det er sannsynlig at det finnes undervanns-enger utenfor beitet med formodentlig interessant mudderflora.
- Området er trolig en mye benyttet rasteplass for vannfugl knyttet til elvesletter.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Trolig har delområdet vært beitet i lang tid. Arealet er representativt for beiteområder langs Glommavassdraget.
- Tettstedsnærhet til Sarpsborg er positivt.
- Delområdet vurderes til middels verdi.

DELOMRÅDE 2: BEITE I BEKKEDRAG

Områdebeskrivelse:

- Bekkeravinen er omkranset av blandingsskog i nord og sør. Flere arealer omkring er tilplantet med gran som dominerer i partier.
- En del kratt vokser i bunnen av bekkedraget i overgangen til et fuktigere parti på elvesletten.

Biologisk verdi:

- Ingen interessante karplanter er kjent her (prestekrage, engkvein, blåklokke, ryllik, gulaks, grasstjerneblom, småsyre, blåkoll, hvitkløver, firkantperikum, engsoleie), men arealet synes mangelfullt inventert.
- Gjødseiltisig fra ovenforliggende dyrket mark fører til dominans av høymol i øvre parti av bekkedraget.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Arealet har landskapsmessig verdi, men bare forventet artsinventar er registrert her.
- Området gjødsles med naturgjødsel.
- Delområdet vurderes til middels verdi.

HELHETSVURDERING

- Områdene ved Isnes har fine landskapstrekk hvor beitedyr fortsatt holder marka i hevd.
- Det er imidlertid ikke registrert særlig høye biologiske kvaliteter her, men inventeringene kan synes mangelfulle.
- Arealet vurderes til middels verdi.

Lokalitet 14 - Jelsnes

Områdebeskrivelse:

- Jelsnes ligger 9,5 km nord for Sarpefossen, øst for Fv 552, på Tunøyas østside nær Glommas hovedløp. Gårder, enger og dyrket mark grenser til de utvalgte områdene. Ravinedaler, edelløvskog og monumentale trær preger området.
- Jelsnes er delt opp i 3 delområder med en felles, upresis innramming:

Delområde 1: Ospetangen sør.

Delområde 2: Jelsnesgrenda.

Delområde 3: Båthustangen og Jelsnes vest.

DELOMRÅDE 1: OSPETANGEN SØR

Områdebeskrivelse:

- Beitene ligger sørvest i Jelsnesevja, sørøst for Åsly, vest for Kalvehustangen og sør for Ospetangen. Delområdet er omkranset av krattvegetasjon og dyrket mark.
- Bunnen av beitet, som er en ravinerest, er svært fuktig.
- Delområdet beites av både hest, storfe og sau.

Biologisk verdi:

- Delområdet beites svakt. Floraen er kunstgjødselpreget.
- Ingen interessante karplanter er notert herfra, men arealet synes mangelfullt inventert.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Kontinuiteten i beitepresset har vært mangelfull.
- Beitemarka er påvirket av både gjødselavrenning fra dyrket mark og kunstgjødsling.
- Beiting langs Glomma er positivt for å dempe den stadig økende gjengroingen.
- Delområdet vurderes til lav verdi da det ikke er dokumentert særlige biologiske eller kulturhistoriske verdier.

DELOMRÅDE 2: JELSNESGRENDA

Områdebeskrivelse:

- Beiteområdet ligger vest for Jelsnes, sør for veien ved Jelsnesgrenda. Delområdet er avgrenset av dyrket mark i vest og Jelsnesevja i øst.
- Arealet beites i dag av hest.

Biologisk verdi:

- Det er ikke registrert interessante karplanter her utover forventet inventar.
- En del trevegetasjon, typisk for elvebreddene langs Glomma, vokser på delområdet.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Slike beiter er viktige for å hindre gjengroing av elvebreddene. Delområdet har således både en biologisk og en landskapsverdi.
- Det er ikke dokumentert spesielle biologiske elementer her.
- Partier som er lett framkommelig blir kunstgjødslet.
- Delområdet vurderes til lav verdi.

DELOMRÅDE 3: BÅTHUSTANGEN OG JELSNES VESTOmrådebeskrivelse:

- Delområdet inkluderer flere beiter sør og øst for Jelsnes gård som en smal brem langs elva fra Båthustangen og nordover. Arealet avgrenses av dyrket mark i vest og Glomma i øst.
- Ikke hele arealet beites i dag.

Biologisk verdi:

- Kvaliteten på beitemark varierer. Ingen karplanter av interesse er kjent herfra, men arealene synes mangelfullt inventert.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Beitemark inn mot Jelsnesevja er preget av gjengroing. Det vestlige beitemark har ligget brakk en periode, men er planlagt ryddet og tatt i bruk igjen (1992). Beitemark ute på Båthustangen er i bruk.
- Opprettholdelse av beitemark nær Glomma er positivt for å hindre gjengroing av Glommas bredder og ravedaler.
- Delområdet vurderes i dag til lav verdi.

HELHETSVURDERING

- Hevdholdte beiter i evjer og langs Glomma er etterhvert blitt sjeldne trekk i Østfoldlandskapet. Delområdene ovenfor er i såpass bra stand at de bør vedlikeholdes ved å opprettholde fortsatt beitepress. Det er viktig å opprettholde beitemark elvebredder da slike har betydelig landskapsverdi.
- Arealene har imidlertid en mangelfull kontinuitet i beitepresset, samt stedvis betydelig gjødselpåvirkning, slik at ingen biologisk, interessant dokumentasjon foreligger. Områdene synes forøvrig overfladisk inventert.
- Storområdet vurderes til lav/middels verdi.

Lokalitet 15 - MunkholmenOmrådebeskrivelse:

- Munkholmen er en øy i Glomma vest for gården Blakkestad, 7,5 km nord for Sarpefossen.

- Øya benyttes som beite.
- Fine arealer med einerbakker finnes langs elva øst for Blakkestad.
- De fleste av disse arealer, inklusive Strømnesbukta i sørvest, er upresist avmerket.

Biologisk verdi:

- Ingen interessante karplanter er notert herfra, men øya og landområdene er mangelfullt inventert. Øya har en del einere som gir hagemarkspreg.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Det er positivt med beite på en øy i Glomma.
- Munkholmen er dessverre kunstgjødslet slik at mye av den opprinnelige engfloraen er i sterk tilbakegang.
- Utsyn mot Blakkestad og einerbakkene der, øker den landskapsestetiske opplevelsen.
- Med manglende biologiske funn, vurderes området til lav/middels verdi.

Lokalitet 16 - Båtstangen

Områdebeskrivelse:

- Båtstangen (Bådstangen) gård ligger i nordenden av Vestvannet, ca 7 km NNV for Tune kirke. Selve Båtstangen ligger som en tange ute i Vestvannet.
- Området er et gammelt småbruksdistrikt med mange av sine tradisjoner knyttet til tømmerfløtingen i Ågårdselva som renner i vest.
- Det går flere merkete naturstier her i dag med opplysninger både om natur- og kulturforhold.
- Det avgrensede areal er upresis angitt og inkluderer bebyggelsen på tangen, men tar også med en del av løypetrasèen mot vest samt et lite sandtak i nord ved siden av elvebredden. Deler av både løv- og barskog inngår i arealet samt endel bratte berg.

Biologisk verdi:

- Ingen særlig interessante beitemarker er notert her i dag.
- Flere steder finnes interessant botanikk. Jordbunnen er god slik at blåveis trives flere steder. Langs stien vest for bebyggelsen finnes et stort parti skavgras.
- I nordvest finnes den rødlistede karplanten bittergrønn (Størkersen 1992, Båtvik 1995b). Bittergrønn er en såvidt sjelden og spesiell art at den vurderes fredet i Norge (Angell-Petersen 1994).

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke registrert som synlige minnesmerker i terrenget.
- Man får imidlertid et innblikk i en rik kulturhistorie, hovedsakelig knyttet til tømmerdrift i vassdraget, ved å følge

de merkete stisystemene med informasjonsplakater.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Store deler av skavgrasforekomsten er tilplantet med gran tidlig og midt på 1980-tallet. Arten vil skygges ut om granplantingen her fortsetter. Mye av bestanden er allerede gått tapt som følge av slik planting. Bestanden finnes ned mot Vestvannet sammen med ask og svartor. I ny tid (1995-96) er bestanden ytterligere truet da en parkeringsplass ved en hytte er laget så stor at deler av skavgrasbestandet er berørt (Päivi Olsen, Sarpsborg kommune, pers. medd.).
- Forekomsten av bittergrønn bør klare seg om den ikke plukkes eller skogen hogges (Båtvik 1995a, 1995b).
- Ved Båstangen er det godt tilrettelagt for friluftsliv med de anlagte stier, enkelte også for rullestolbrukere.
- En dam er også etablert, og her finnes fiske- og padletilbud.
- Arealet kan ved økt ferdsel få et slitasjeproblem.
- Området innehar betydelige sjeldenheter, men mangler hevdholdte kulturhistoriske tradisjoner.
- Arealet vurderes til middels/høy verdi.

Lokalitet 17 - Solli kirke

Områdebeskrivelse:

- Solli kirke (tidligere kapell) ligger ca 8 km VNV for Tune kirke nær grensen mot Rolvsøy og Råde ved E6.
- Det avgrensede kjerneområdet strekker seg omkring kirken mot elva (Desideria-lunden). Her finnes en flott eikelund med innslag av mange edelløvs-kogsarter og arter knyttet til elvebredden.
- En upresis innramming inkluderer et større areal på begge sider av elva, Sanne herregård og eikebakkene nordvest for E6.
- Ingen aktive beiter eller slått finnes her i dag.
- Arealet er godt naturfaglig undersøkt av Båtvik & Wergeland Krog (1994).

Biologisk verdi:

- I edelløvs-kogen mellom elva og kirken finnes en rekke staselige eiketrær. Langs elva dominerer svartorskogen sammen med hegg og istervier.
- Ingen særlig interessante karplanter er kjent herfra, men sammensetningen og utformingen av plantesamfunnene er interessant (Båtvik & Wergeland Krog 1994). Det er registrert 153 karplanter i kjerneområdet, blant andre tårnurt, kjempesøtgras, nesleklokke, firblad, engforglemmeggei, krattfiol, vårkål og knollerteknapp. De botaniske verdiene er knyttet til frodigheten og den allsidige edelløvs-kogen i ulike alderstrinn.
- Av zoologiske forekomster er området kjent for en rik flaggermusfauna. Elg og rådyr frekventerer ofte området, og bever ble notert her i 1993.
- Det er registrert 48 hekkende fuglearter i denne edelløv- og elvekantskogen, et svært høyt tall for et så lite område. Her

er kjent blant andre fossekall, rosenfink, grønnspett, stillits, stjertmeis og tornskate hekkende. Av andre fugleobservasjoner bør nevnes fiskeørn, topplerke, isfugl og vintererle.

Kulturhistorisk verdi:

- Flere kulturminner er registrert. De fleste er knyttet til virksomheten omkring Solli Bruk på andre siden av elva.
- Før veien kom gikk det en ferge over elva. I dag finnes markerte spor etter kaianlegg og tidligere ferdselsveier. Et hus til fergemannskapet ved elva er i dag flyttet til Borgarsyssel museum i Saprsvborg.
- Eikelunden kalles Desiderias lund etter ønske fra dronning Desideria, gift med kong Oscar den 1., som ofte reiste gjennom dette området på sin vei gjennom Norge (Båtvik 1995d). Dronningen hadde husrom på Sanne herregård, 300 m øst for kirken. I dag finnes fortsatt et rom oppkalt etter dronning Desideria ved gården.
- Kirken er bygd i bindingsverk i 1904 (Mamen 1978).

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Løvsjogsområdet mellom kapellet og elva inneholder fortsatt mange verdier. Enkelte ødeleggende granplantinger er gjort i eldre beitebakker mot elva, men forøvrig finnes mange verdier knyttet til biologisk mangfold intakte.
 - De kulturhistoriske minner er betydelige. Utvidelsen av E6 like ved truer kultur- og naturverdiene i området.
 - Arealet vurderes til høy/middels verdi.
- Det kan være naturlig å se denne lokaliteten i sammenheng med områdene omkring Solli Bruk på den andre siden av elva (lok. 18), da de både historisk og landskapsmessig har nær sammenheng med hverandre, dog oppleves de i dag adskilt og uten innlysende sammenheng.

Lokalitet 18 - Solli bruk

Områdebeskrivelse:

- Området ved Solli bruk (Sanne og Soli Brug) ligger en snau km nord for Solli kirke og E6, nordvest for elva.
- Det upresist avgrensede arealet strekker seg langs elva sør for Solli bruk og oppover langs Ågårdselva til Isebakke gård og Møllerødbekken. Arealet inkluderer gårdene/plassene Lia, Solligårdssmia, Solgård, Enerhaugen, Sollituten, Linbingen, Møllerød og Bakken. Flere beitebakker og ravinefragmenter inngår i arealet.
- Naturreservatene Ågårdselva og Solgårdhavna, samt Valbrekke landskapsvernområde, ligger like nord for arealet.
- Et privat verneforslag foreligger for området.
- Arealet inngår i Østfoldlandskap av regional betydning (Asheim (1993)).

Biologisk verdi:

- Området er naturfaglig beskrevet av Larsen (1984). Fin

elvekantflora finnes flere steder med f.eks. en relativt stor bestand av nattfiol. Naturreservater, med dokumenterte biologiske verdier, ligger inntil (Bjar 1992).

- Arealet synes å ha gode betingelser for sjelden botanikk, men arealet er overfladisk inventert i ny tid. Fra eldre tid foreligger enkelte sjeldne funn av moser som oremose (*Bryhnia novae-angliae*) og nervekrypmose (*Amblystegium tenax*) (Ryan & Hagen 1896, Størmer 1969, Båtvik 1995b).

Kulturhistorisk verdi:

- Flere betydelige kulturminner er synlige her. Her finnes et gammelt bygningsmiljø knyttet til trelastindustrien ved Sanne og Soli Brug, som engang var en av Europas største sagbruk (Johannessen 1978). Virksomheten ble startet opp på 1500-tallet med fossekraft fra Ågårdselva (Eliassen 1978). Hovedbygningene er godt vedlikeholdt, men det er bare grunnmurester etter selve sagbruket.

- Et nytt møllehjul er satt opp ved elva som en slags kulturhistorisk restaurering/minnesmerke.

- Mange spor av kaianlegg, og den generelle ferdselen som var her, finnes fortsatt.

- Ved Møllerød, og 400 m VNV for området, finnes fornminner.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området er et mangfoldig natur- og kulturlandskap med betydelige estetiske, kulturhistoriske og biologiske kvaliteter. De kulturhistoriske verdier veier tyngst.

- Aktiv slåttemark synes å mangle, men enkelte sauer beiter ved elva.

- Arealet har et restaureringspotensiale i kulturlandskaps-sammenheng.

- En gårdsdam/skogsdam innenfor Solgårdshavna naturreservat har fine forekomster av stor andemat, gråsugge og frosk. Den anses som verneverdig (gitt verdien 3 på en firedelt skala) (Bolghaug 1995).

- Det avgrensede areal vurderes til høy/middels verdi.

- Det synes naturlig å se dette arealet i en større sammenheng hvor også deler av de naturfredete arealer i nord, samt områdene ned til Solli kirke, inklusive elvestrekningen, innlemmes. Et slikt storareal ville representere en svært verdifull bit av kulturlandskapet i fylket, og vurderes til høy verdi.

Lokalitet 19 - Tunevannet

Områdebeskrivelse:

- Tunevannet ligger like nord for Tune kirke, vest for Sarpsborg by.

- Det avmerkete areal ligger mellom Klokkerødbukta (Kirkeverpen) i Tunevannet i nord og Rv 127 i sør.

- Arealet beites periodevis av storfe, mens arealet mot riksveien behandles som gressplen.

- I forhold til avmerkingen gitt på kart, er enkelte av veiene

lagt om i forbindelse med E6-traséen.

Biologisk verdi:

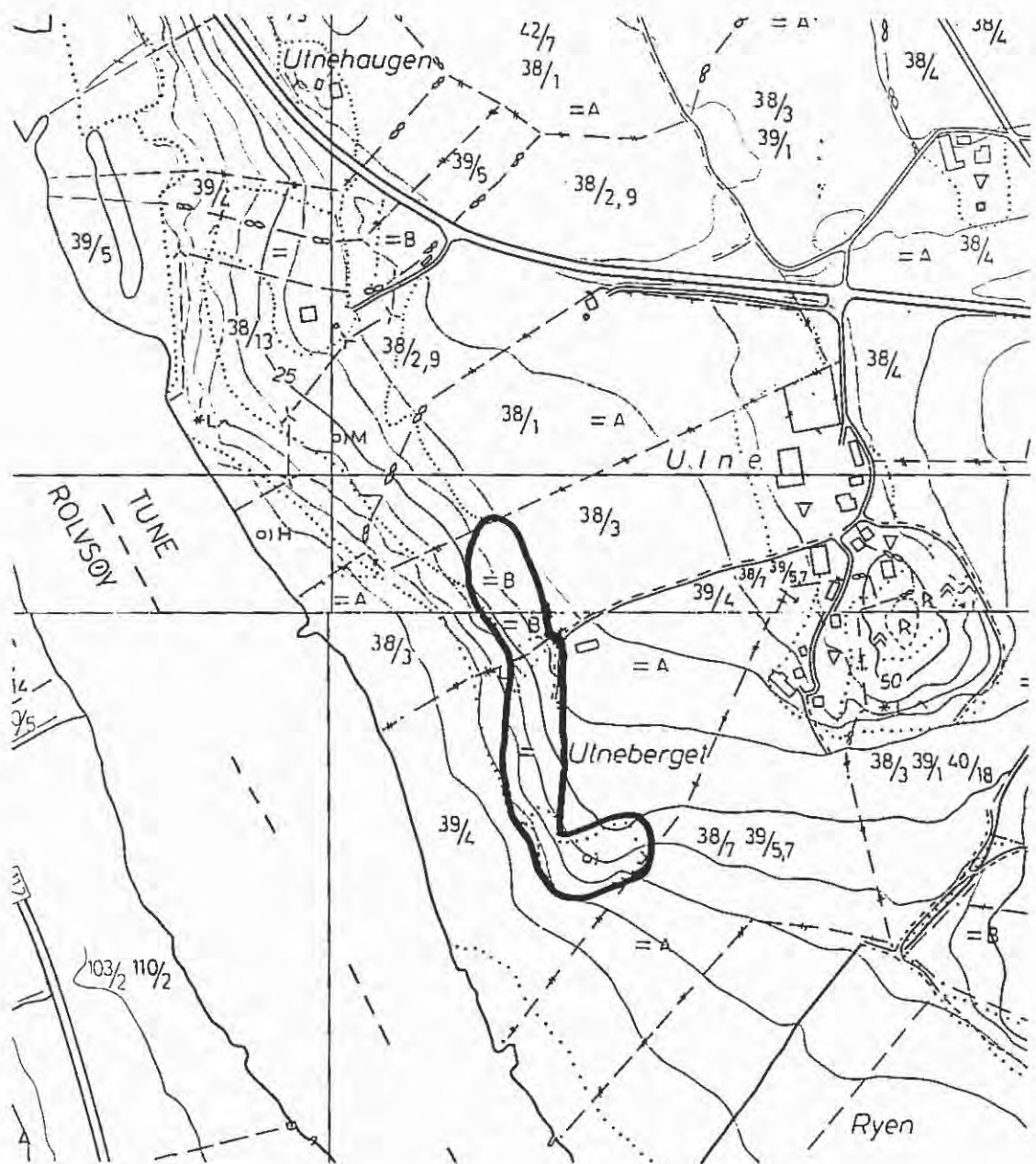
- Ingen interessante karplanter er kjent her. Området domineres av høymol.
- Mot Tunevannet finnes et rikt belte av takrør, en tendens som har tiltatt i nyere tid etter at de fleste beitedyr er tatt bort samt ved den tiltagende eutrofiering av vannet.
- I sørenden av Tunevannet ble fylkets første sikre observasjon av storflaggermus gjort i 1994 (Wergeland Krog 1995c, 1996).

Kulturhistorisk verdi:

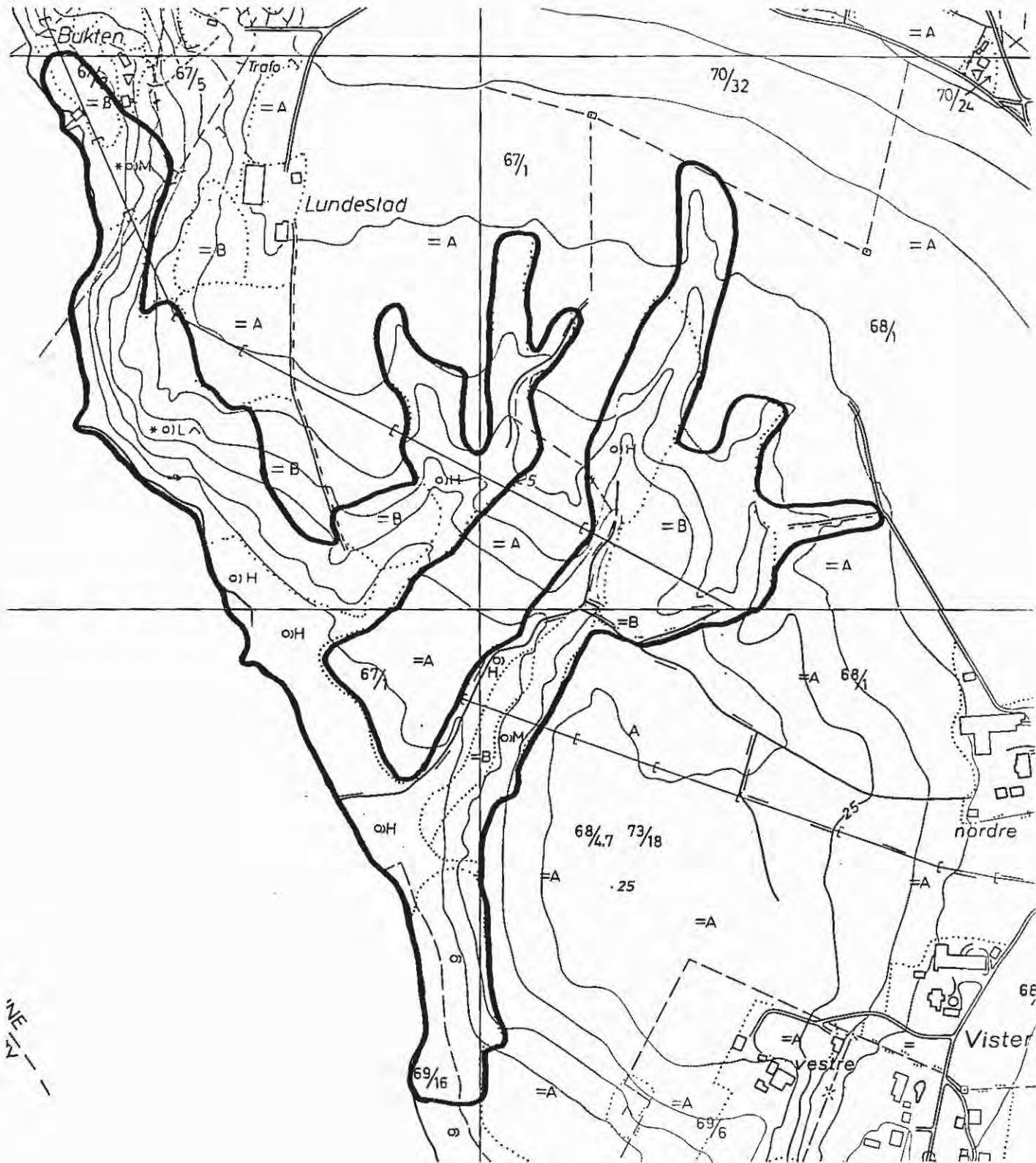
- Tune kirke ligger like på andre siden av Rv 127.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

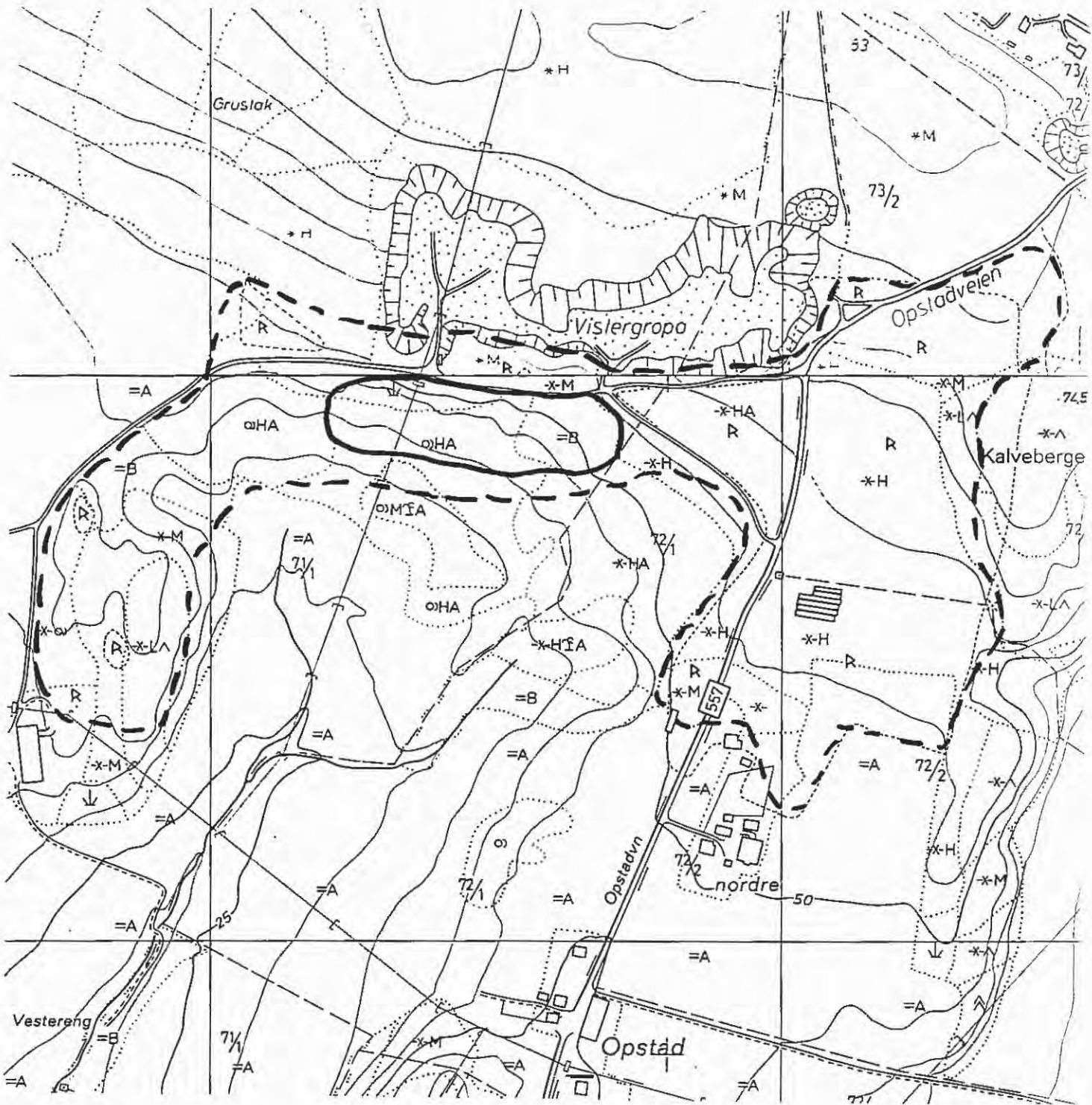
- Arealets kvaliteter synes små med en beitemark tatt ut av tradisjonell sammenheng da arealene omkring behandles parkmessig. Beitemark nær tettsteder er ofte positive innslag.
- Tung trafikk går helt innpå arealet og fortrenger tildels beitedyras arealer.
- Omkringliggende områder, særlig i øst, benyttes til badeplass.
- I området er det gjort enkelte svært interessante observasjoner, men da disse i liten grad er knyttet direkte til hevdholdt kulturlandskap, gis arealet lav verdi.

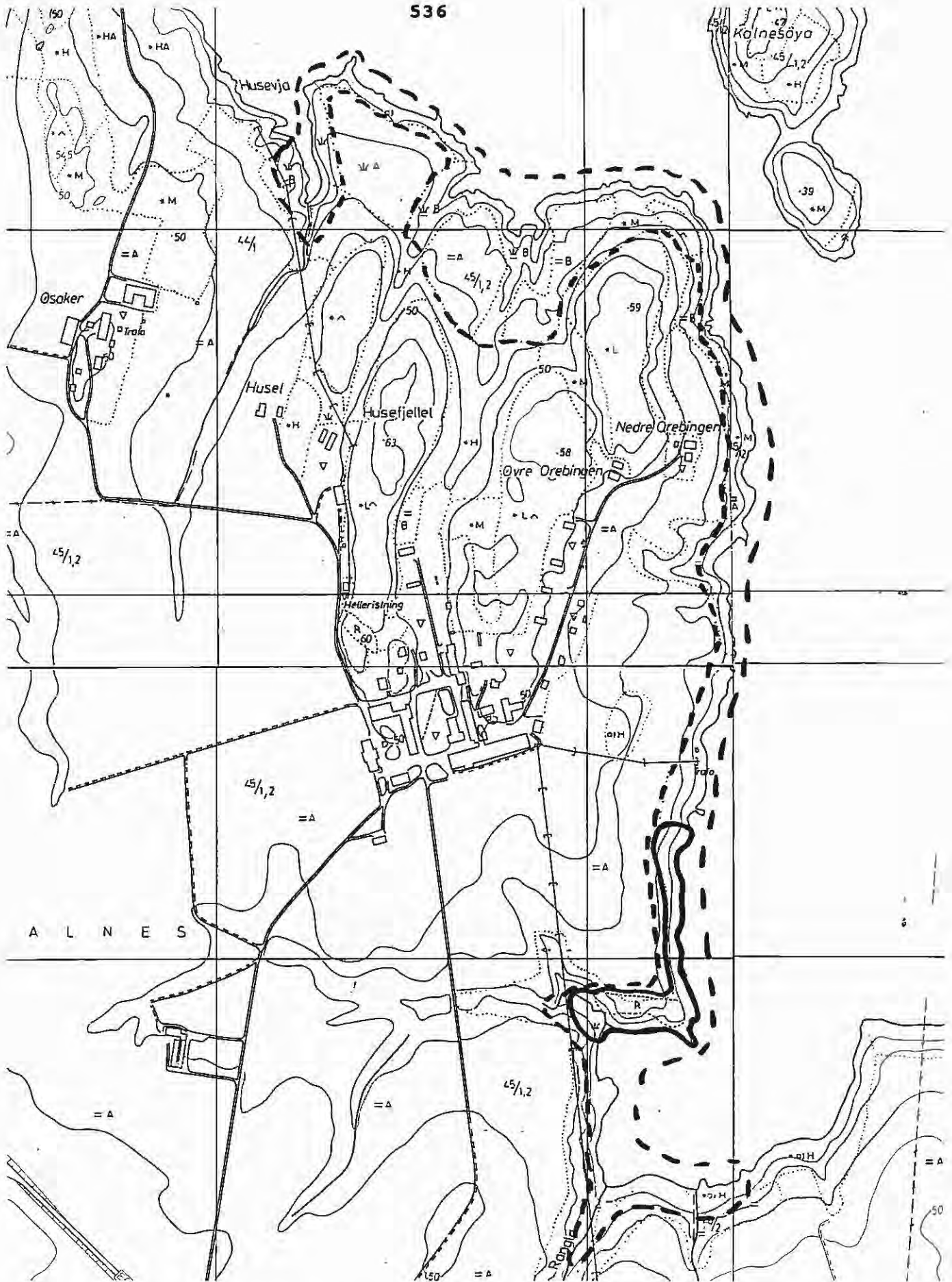
SARPSBORG, Tune Lok. 1: UTNEBERGET

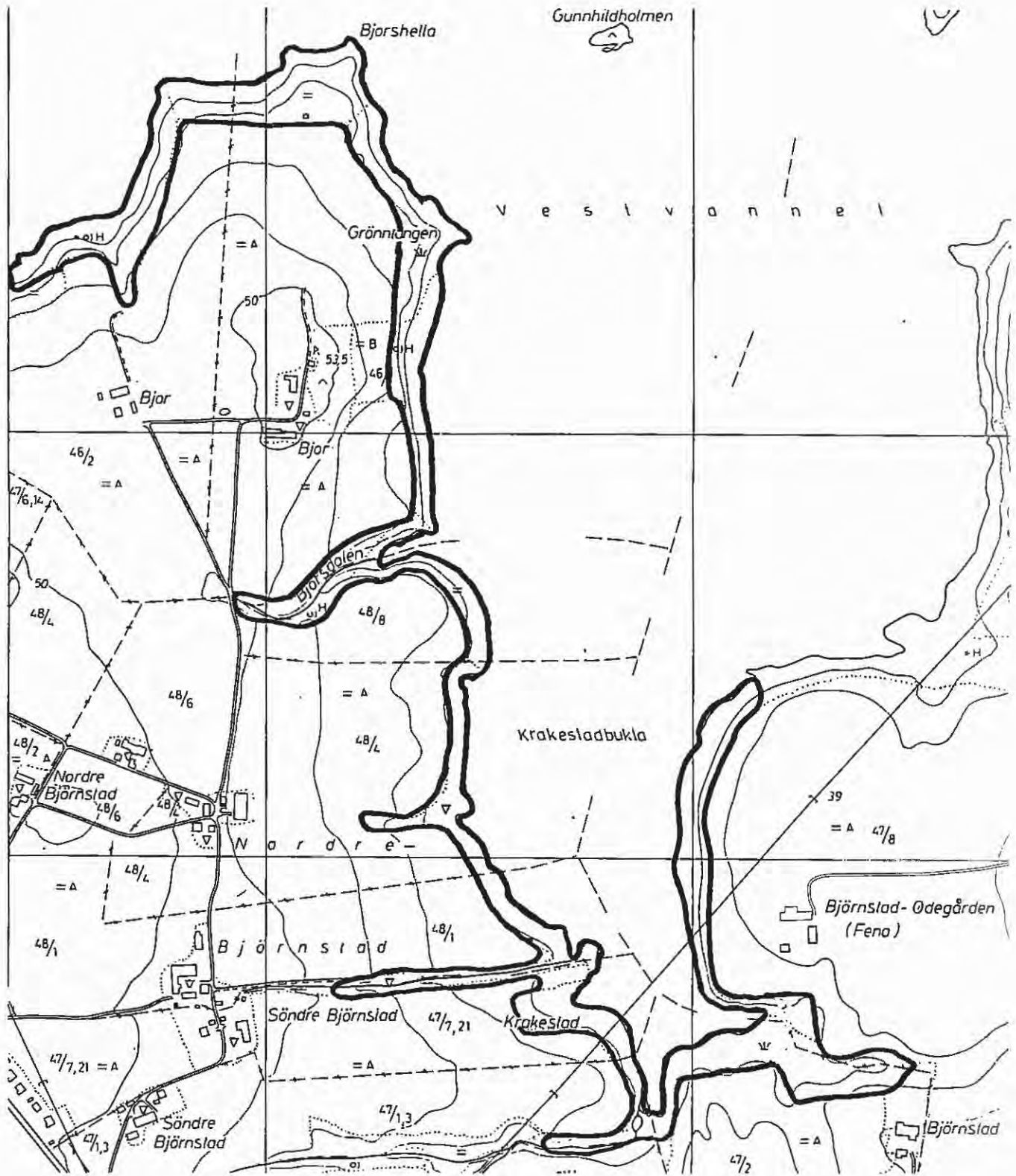
SARPSBORG, Tune Lok. 2: LUNDESTAD/VISTER

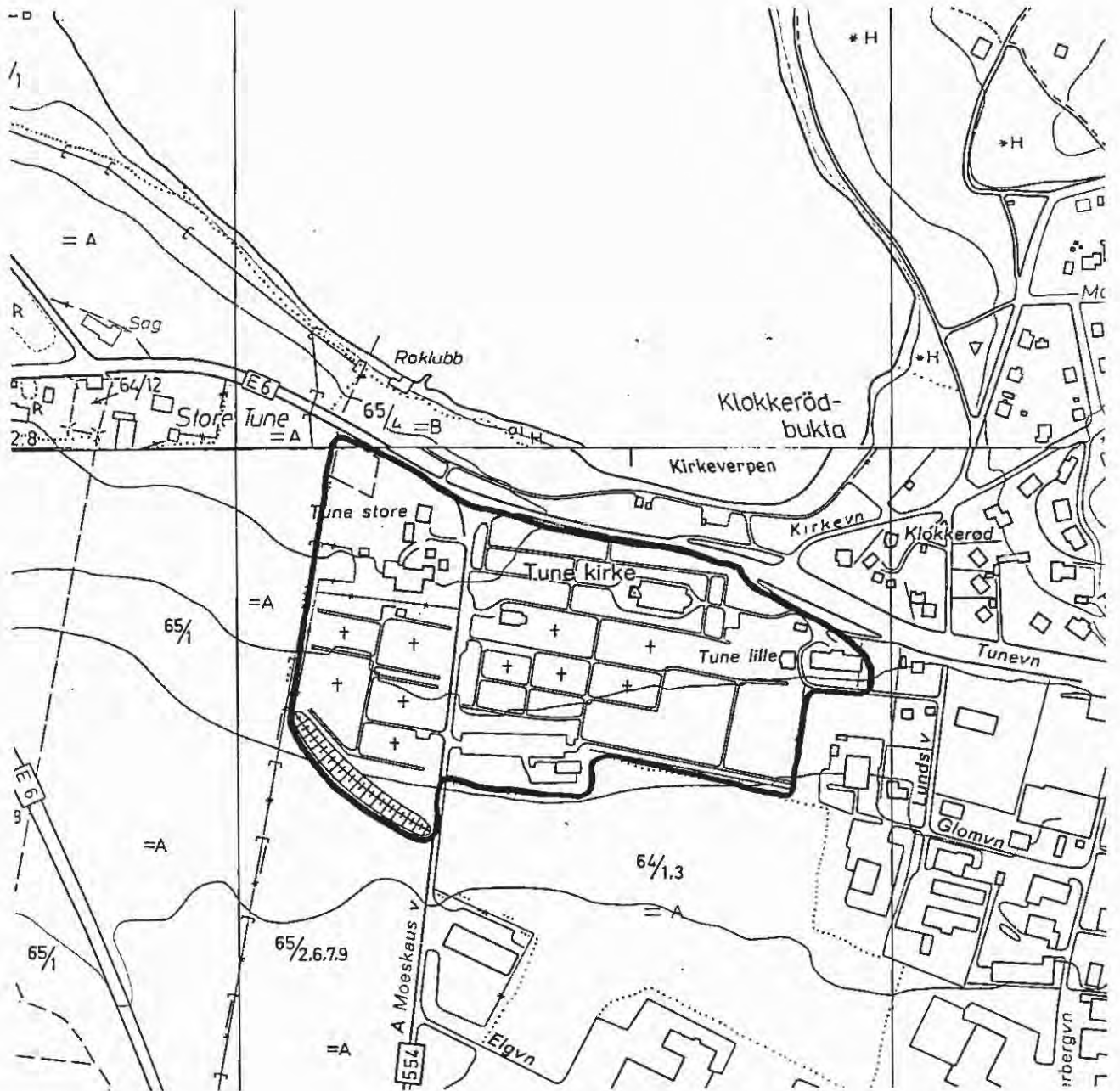
SARPSBORG, Tune Lok. 3: OPPSTAD

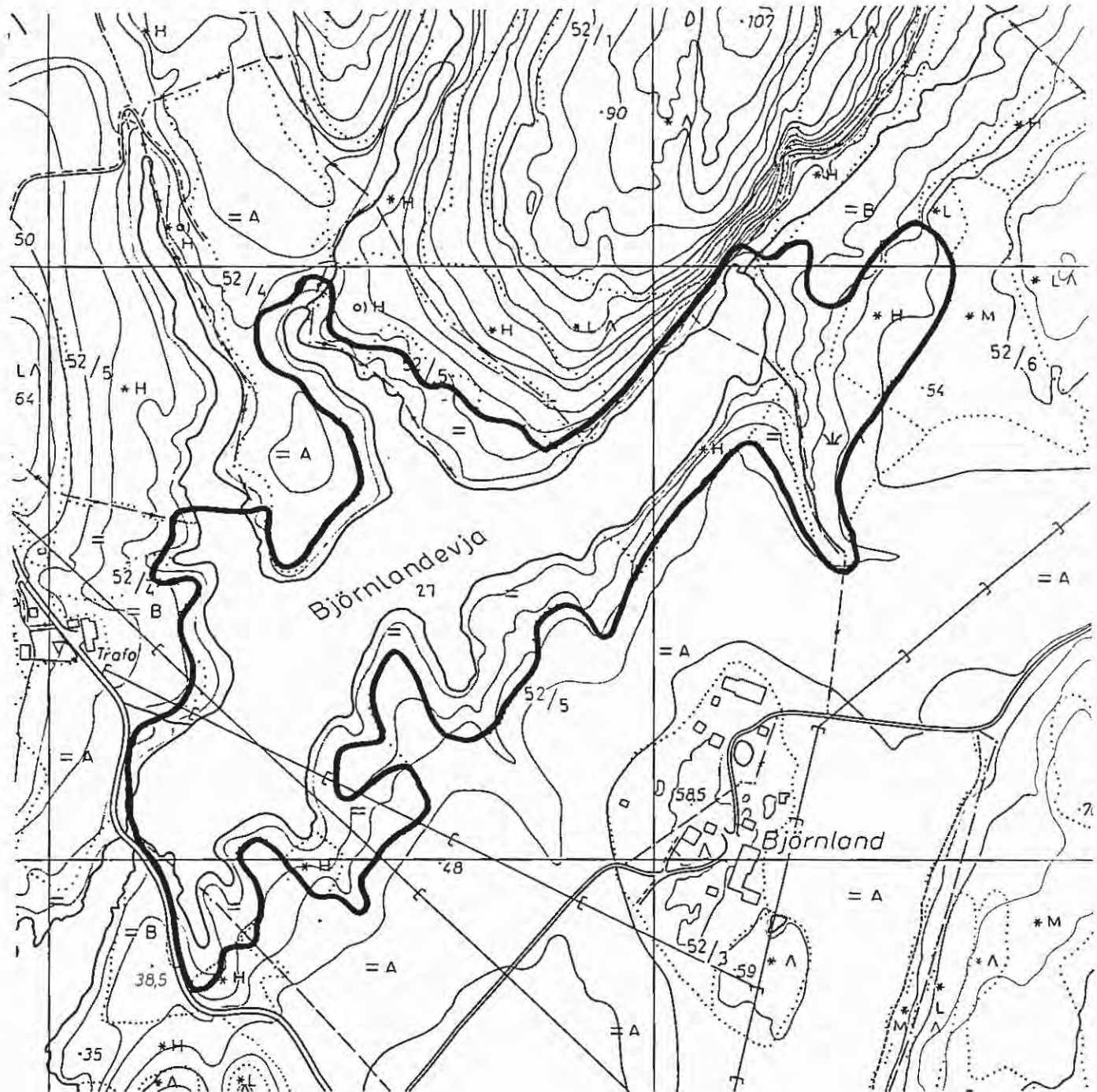
SARPSBORG, Tune Lok. 4: KALNES/OREBINGEN (nedfot. 30%)

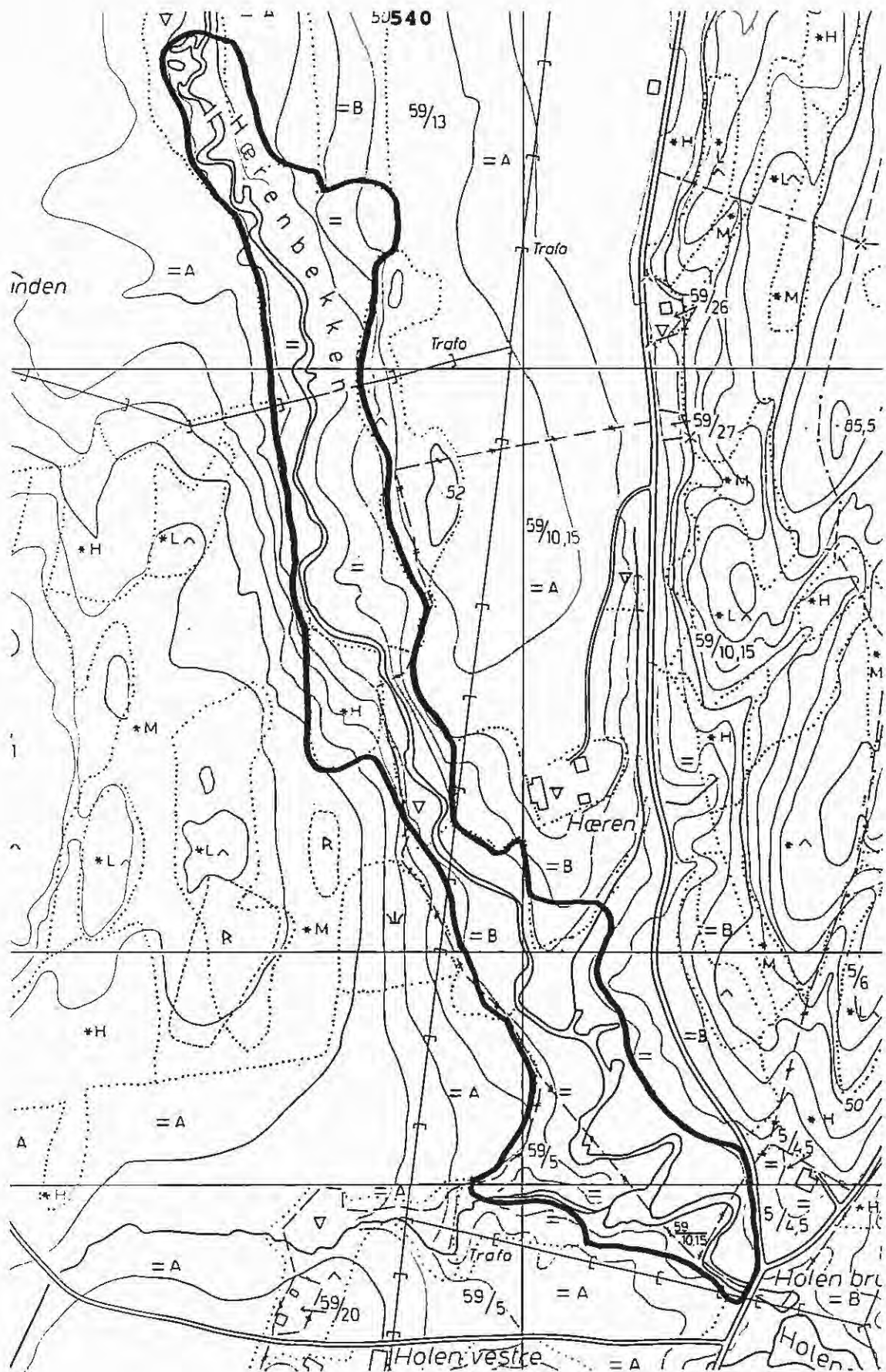
**SARPSBORG, Tune Lok. 5: BJØR/KRAKESTADBUKTA/
BJØRNSTAD (nedfot. 25%)**

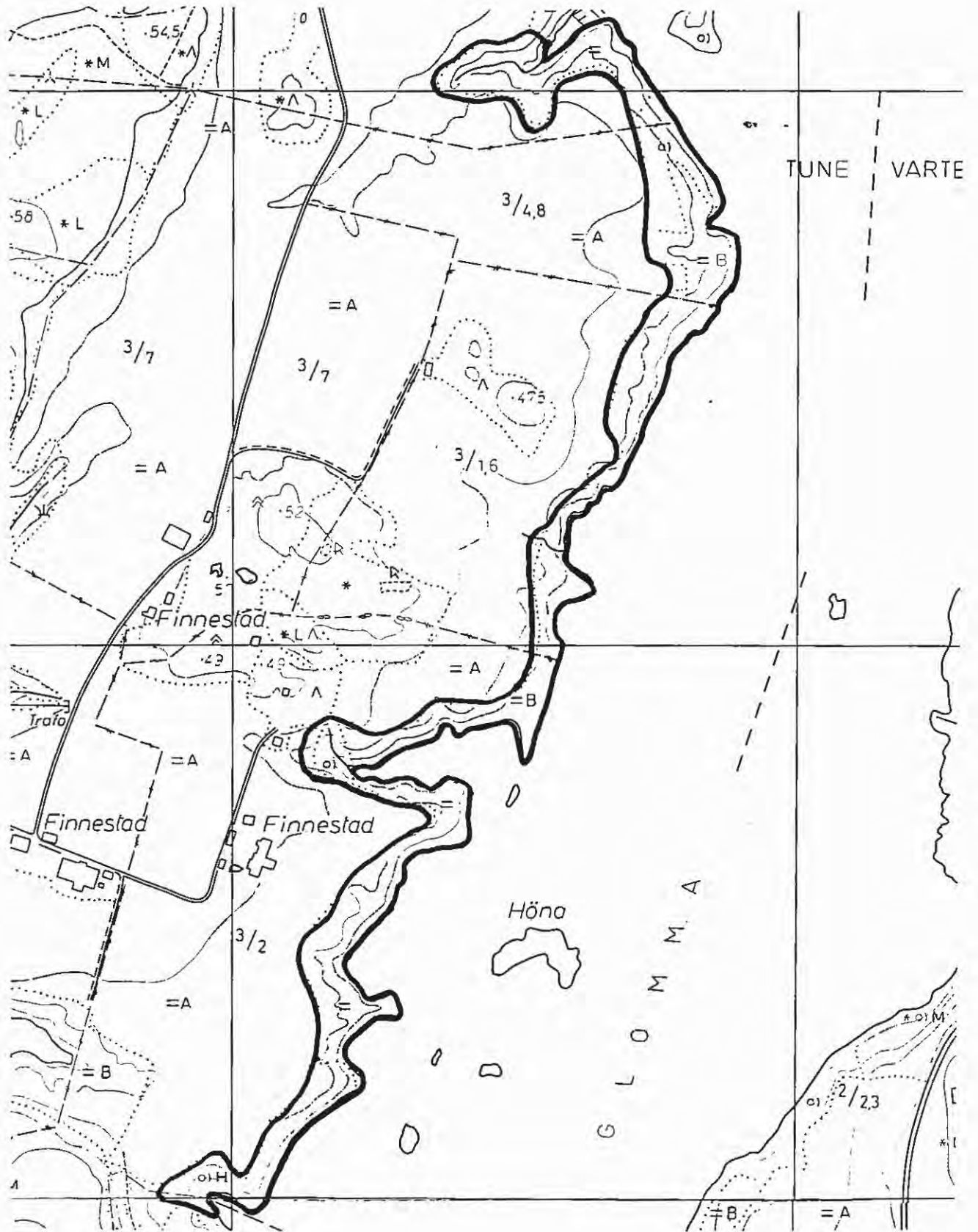
SARPSBORG, Tune Lok. 6: TUNE KIRKE

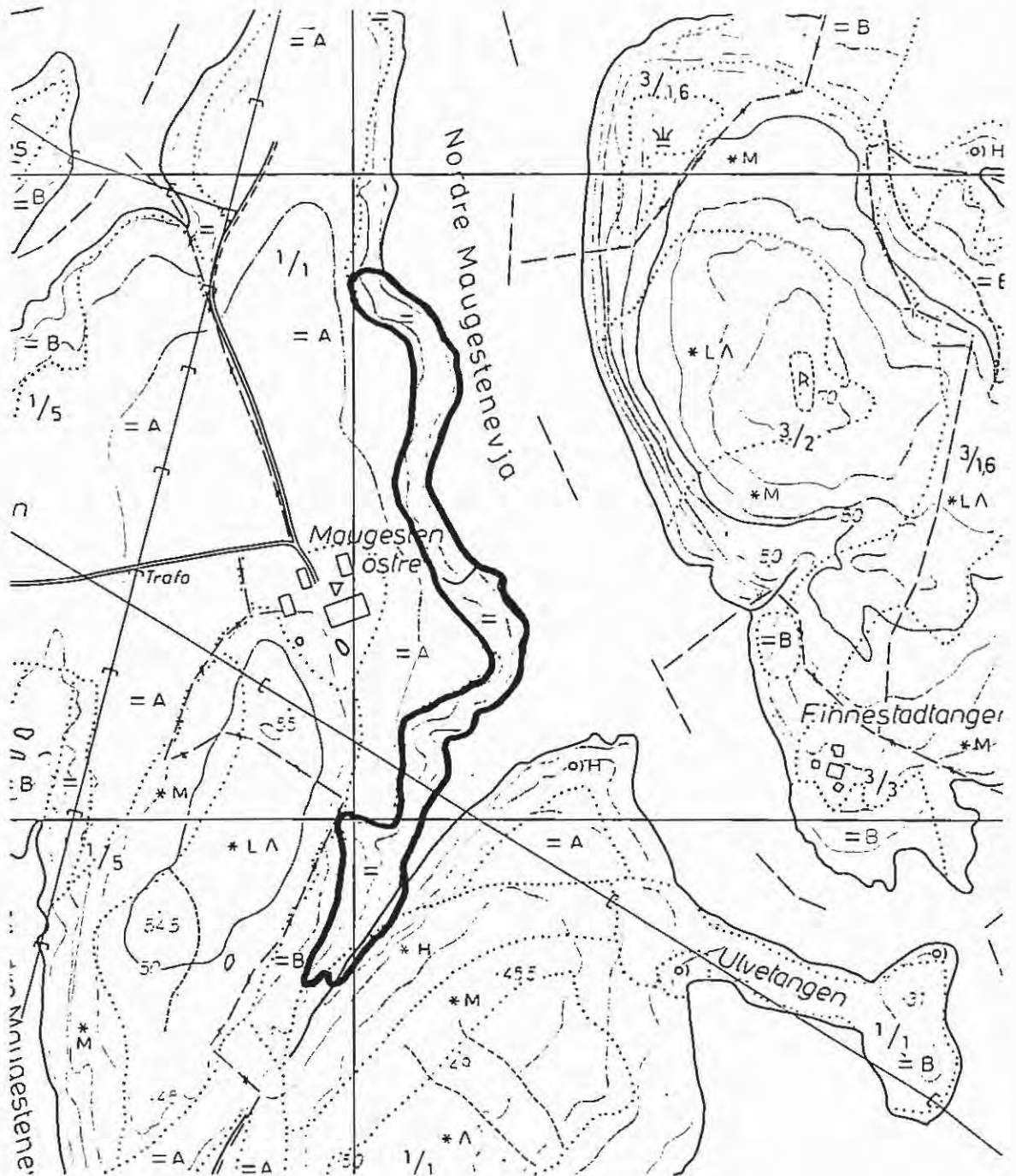
SARPSBORG, Tune Lok. 7: BJØRNLANDSEVJA

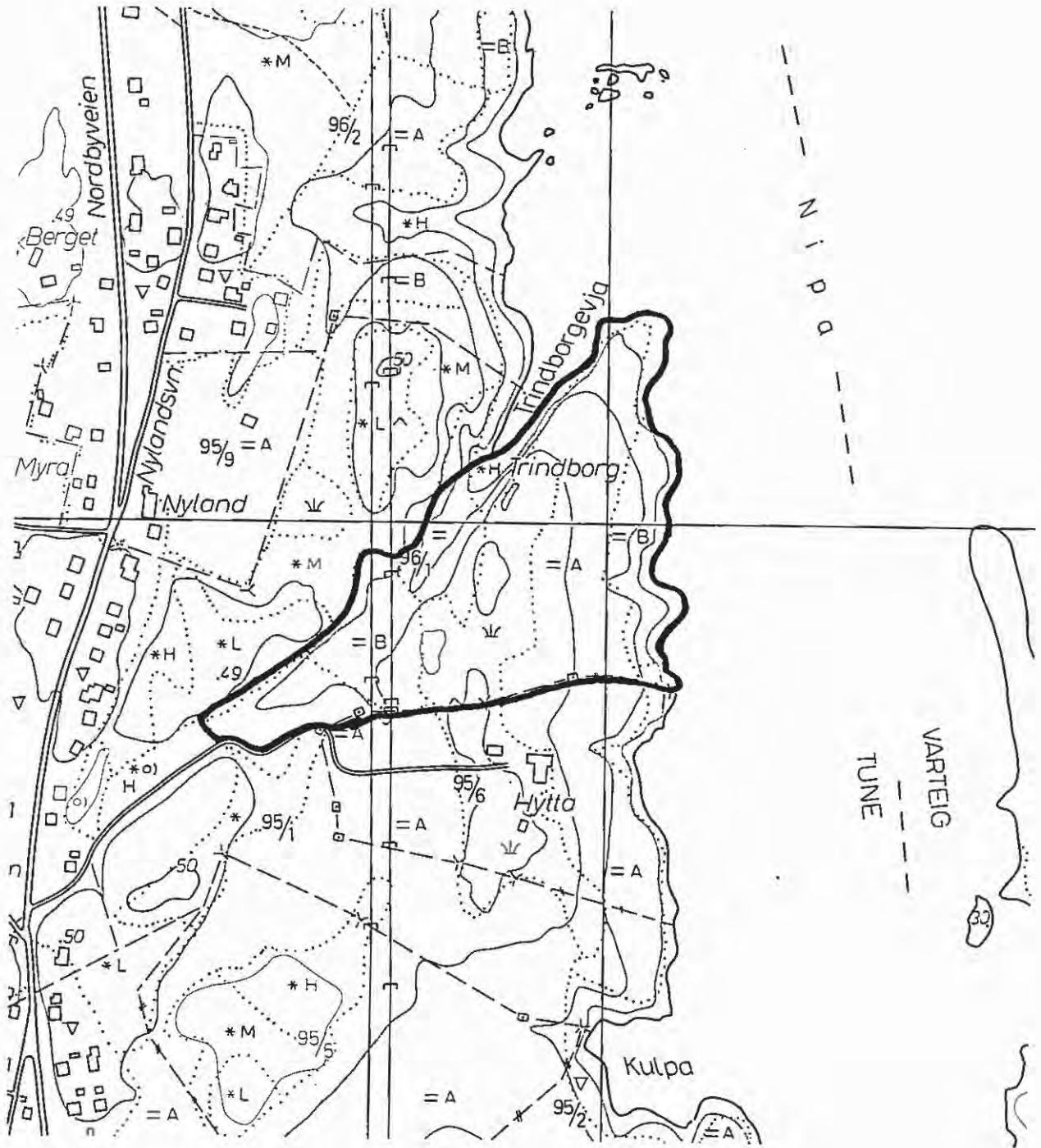
SARPSBORG, Tune Lok. 8: HÆREN

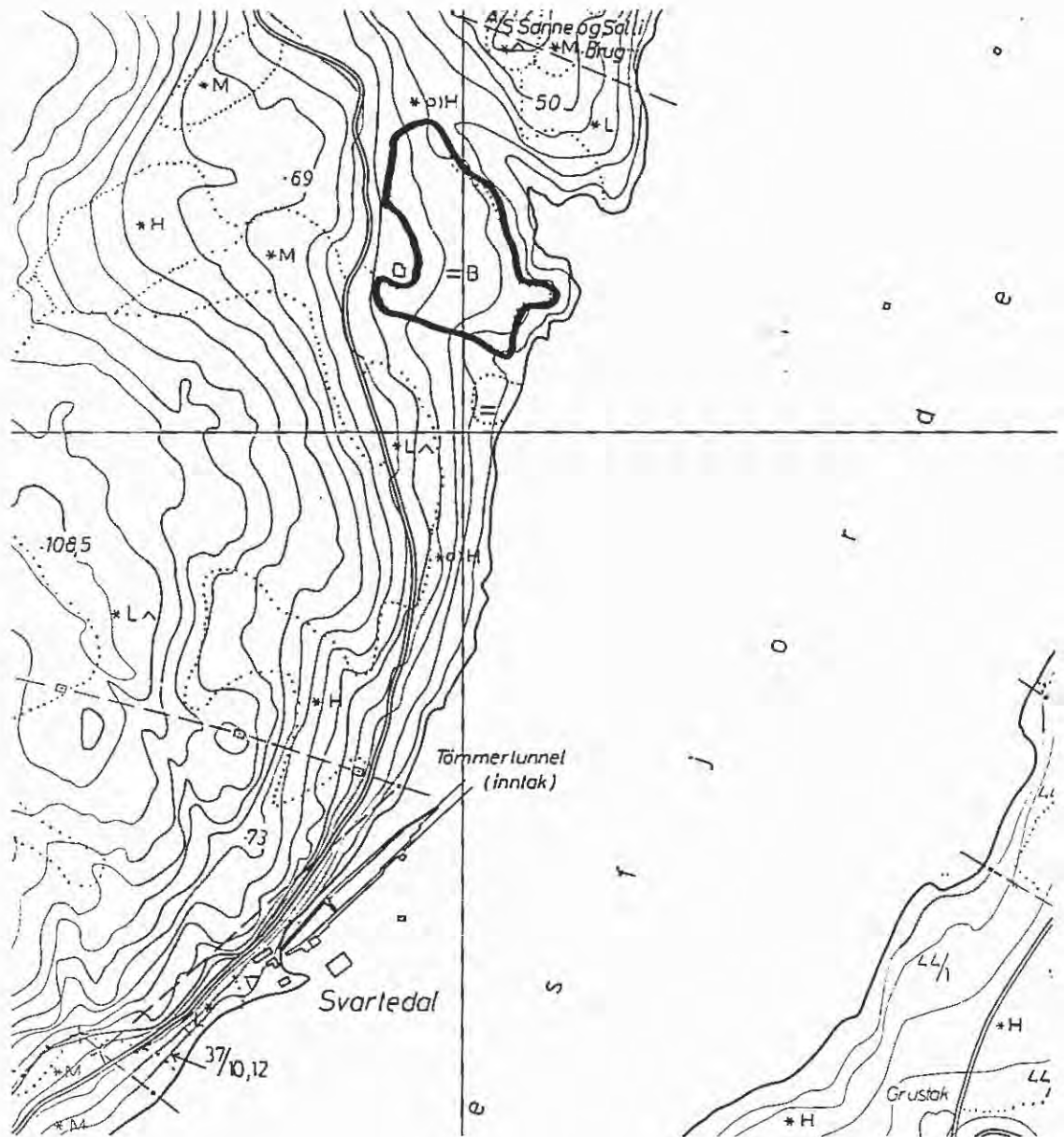
SARPSBORG, Tune Lok. 9: FINNESTAD

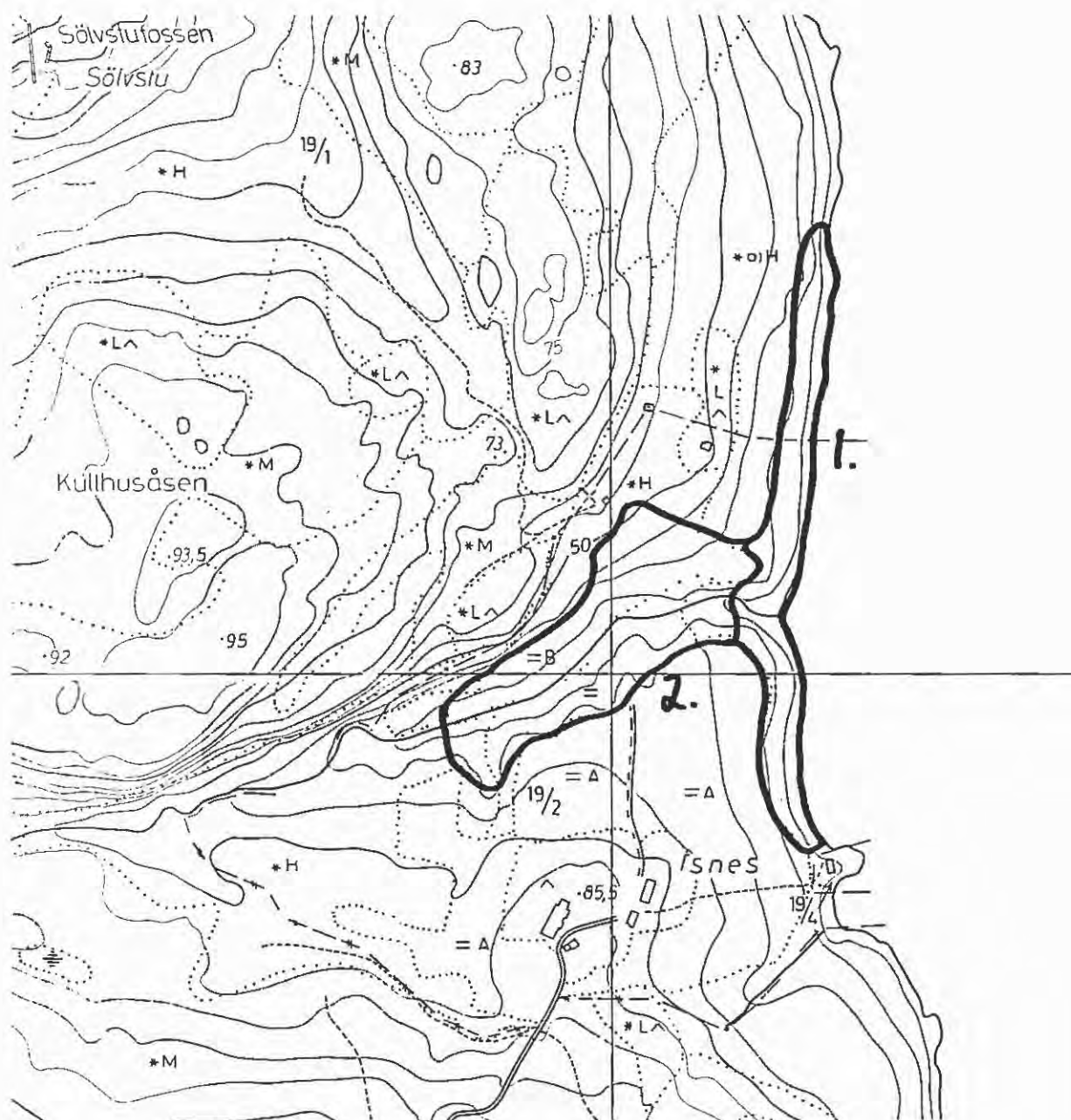
SARPSBORG, Tune Lok. 10: MAGESTEIN ØSTRE

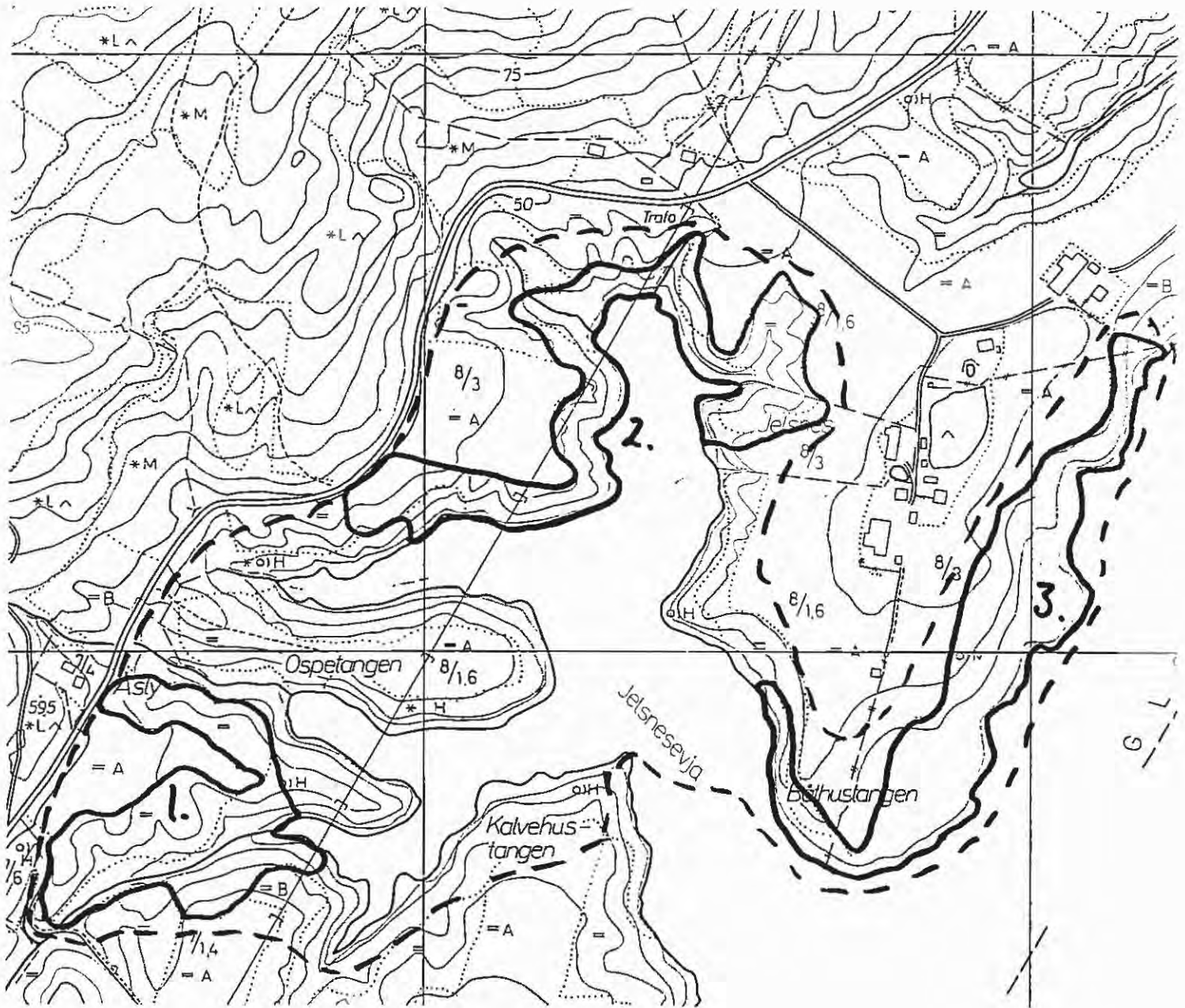
SARPSBORG, Tune Lok. 11: TRINDBORG

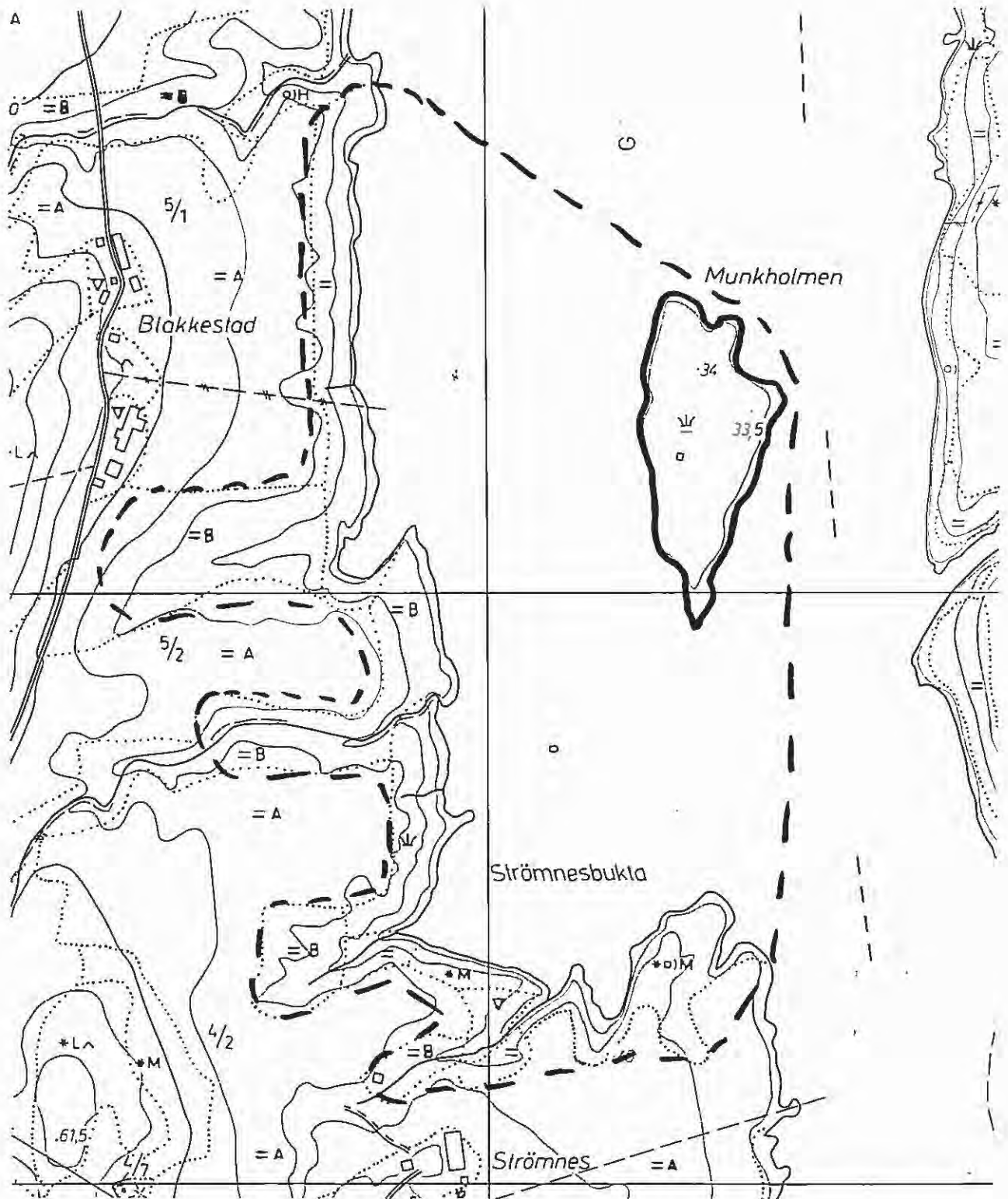
SARPSBORG, Tune Lok. 12: SVARTEDAL

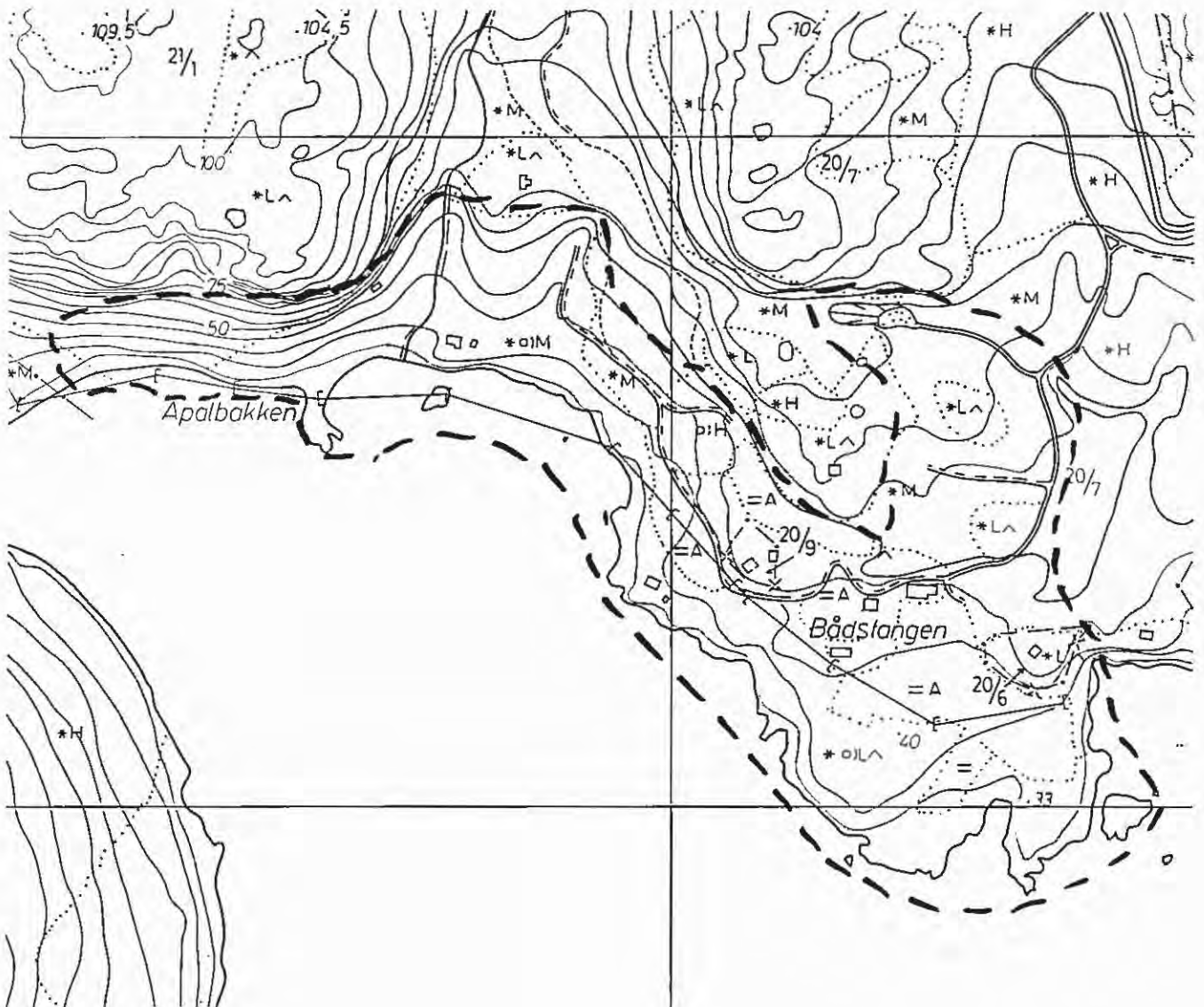
SARPSBORG, Tune Lok. 13: ISNES

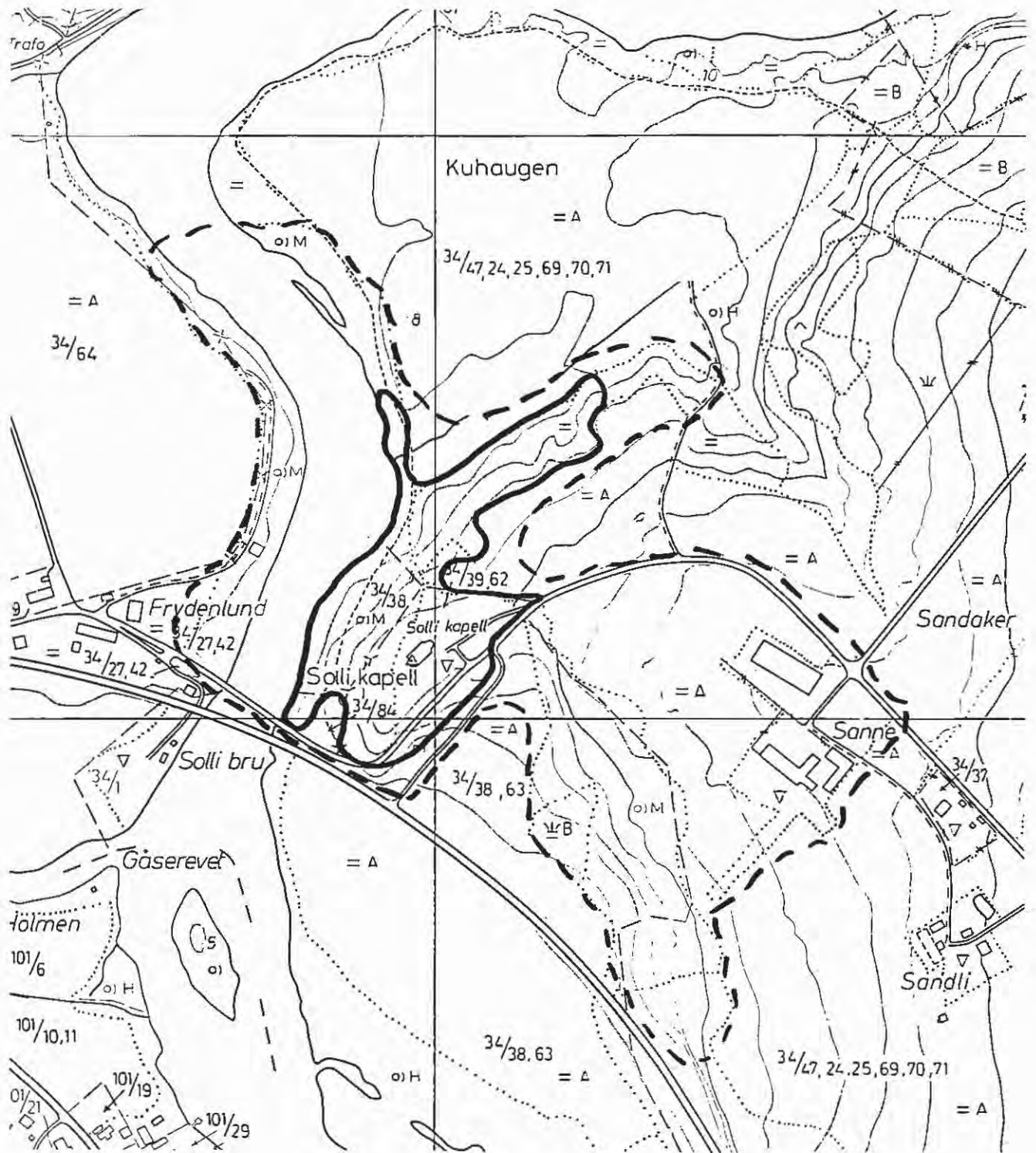
SARPSBORG, Tune Lok. 14: JELSNES

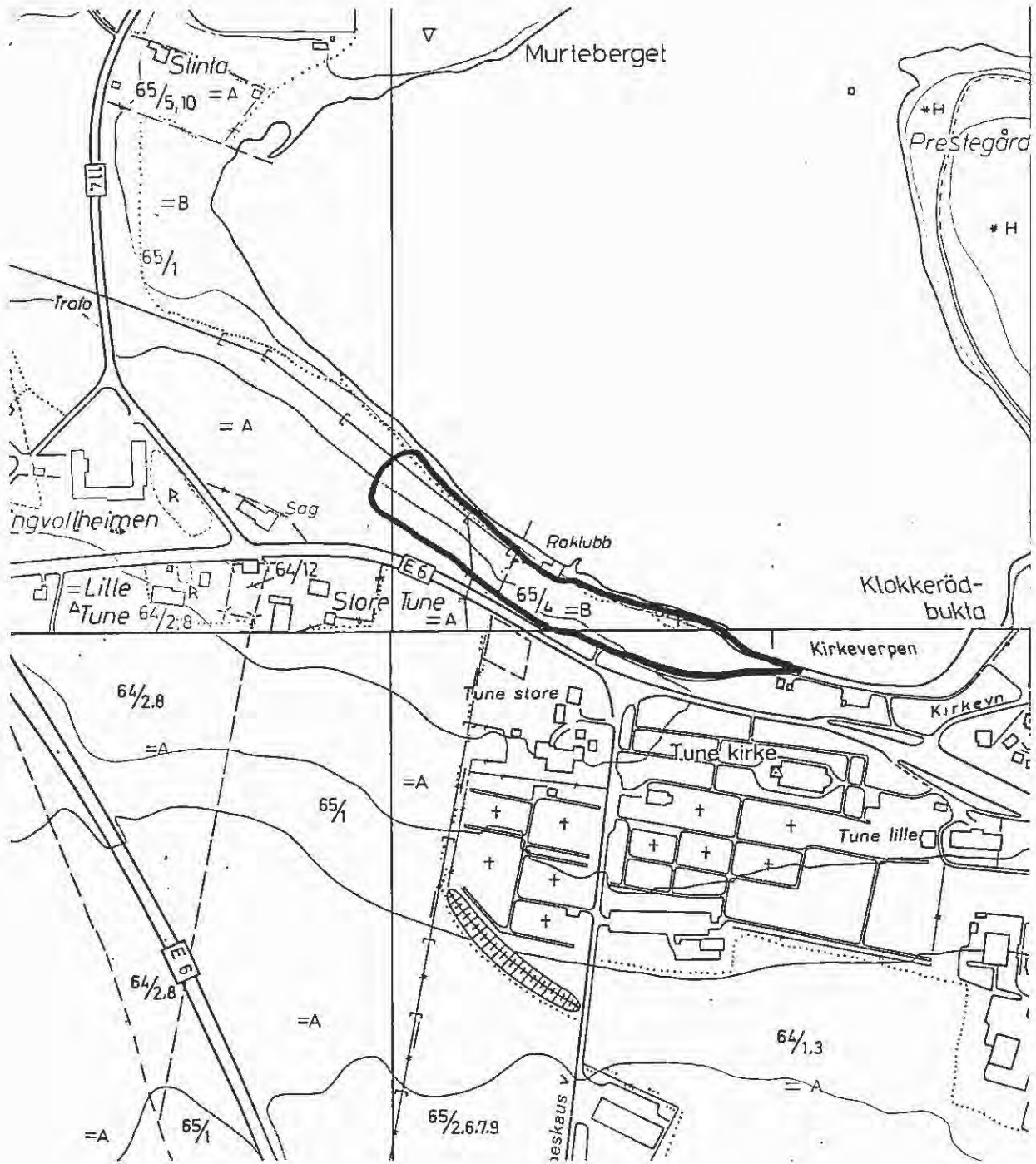
SARPSBORG, Tune Lok. 15: MUNKHOLMEN

SARPSBORG, Tune Lok. 16: BÅTSTANGEN

SARPSBORG, Tune Lok. 17: SOLLI KIRKE

SARPSBORG, Tune Lok. 19: TUNEVANNET

SARPSBORG, KOMMUNEDEL VARTEIG

LOKALITET	NR.	VERDI	INNGREP	KATEGORI
Strømmesevja	1	middels/lav	gjengr./slita.	beite mot Glomma
Nipa	2	middels	granpl./oppdyrk.	småsk.l.sk./kants.
Bergby/Gapestad	3	middels	gjengr./gjødsl.	beiteravine
Basken	4	middels/lav	gjødsling	beite
Moene/Brennås	5	middels	gjødsl./granpl.	beiter
Bergerud	6	middels	gjødsling	beite ved kirke
Furuholmen	7	middels	gjødsling	småsk.l.sk./bebyg.
Spydevoll/Isao	8	middels/høy	gjøds.tils.	meandr. bekk
Dalen	9	lav	oppdyrket	skogs plass
Holmen	10	middels	gjødsling	beite på øy mm.
Gryteevja	11	middels	gjengroing	beiterav. nær elv

Varteig kommunedel ligger i det nordøstlige hjørnet av storkommunen Sarpsborg. Varteig består av mye skog, en skog som sammen med små jordlapper, ga utkomme til mange mindre gårdsbruk. **Glomma** renner på vestsiden av Varteig. Tømmerlenser og fløtevirksomhet ga viktig sysselsetting inntil virksomheten opphørte for få tiår tilbake. Ved **Furuholmen** nord i bygda finnes kulturspor fra denne epoken. Varteig har også andre fornminner og kulturspor som vitner om tidlig aktivitet. I sine gamle kongesagaer forteller Snorre at Inga fra Varteig var mor til kong Håkon Håkonson som ble født i 1204 på **Folkenborg** i Eidsberg. En bauta finnes i Varteig til minne om Inga.

I Varteig er det registrert fem bekkesystemer (Lundebekken, Spydevoldbekken, Klemsdalsbekken, Grytebekken/Kullerudbekken, Gapestadbekken) hvor klekking av tune flue er registrert i flere av dem (Kristiansen 1992). Bolghaug (1995) har undersøkt to gårdsdammer i Varteig, men ingen av dem ble ansett som særlig interessante.

I Varteig finnes mange mindre raviner som har betydning i kulturlandskapssammenheng. Det finnes mange idylliske mindre plasser i kommunedelen, men de fleste av dem er dårlig hevdholdt slik at gjengroingen er kommet langt.

Slik som i Tune, har det vært registrert en del sjeldne arter i Varteig i forbindelse med utarbeidelse av skogsbuksamplaner i bygda (Båtvik 1995a). Disse er i liten grad knyttet til kulturmarksverdier slik at de bare i få tilfeller faller sammen med de nærmere beskrevne kulturlandskapsarealer.

Lokalitet 1 - Strømmesevja

Områdebeskrivelse:

- Strømmesevja på Varteigsida er en bukt av Glomma som ligger ca 7 km nord for Sarpefossen.

- Her finnes en smal beitestripe på hver side av evja. Bare deler av den beites i dag.
- Arealet deles i to delområder.

Delområde 1: Strømnes.

Delområde 2: Kinndalen.

DELOMRÅDE 1: STRØMNES

Områdebeskrivelse:

- Strømnes-gårdene ligger på nordsiden av evja.
- Det avmerkete areal utgjør en beitestripe langs nordsiden av evja. Beitet, som ikke er i bruk lenger, strekker seg nordover mot den sørligste Strømnesgården. I nord og øst avgrenses området av dyrket mark.

Biologisk verdi:

- Gjengroingen er kommet langt da området har ligget ubeitet i omkring 15 år. Få interessante karplanter er kjent her (knoppurt, gulmaure, prestekrage, blåklokke, rødkløver).
- Tennung som dominerer her i dag er eik, lind, alm, bjørk og osp.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Arealet har landskapsverdier knyttet til beite mot Glomma.
- Beitetradisjonen har dessverre ikke vært holdt i hevd slik at gjengroingen ekspanderer. Enkelte kulturbetingede karplanter finnes imidlertid fortsatt.
- Et visst retaureringspotensiale finnes her.
- Området vurderes til lav verdi.

DELOMRÅDE 2: KINNDALEN

Områdebeskrivelse:

- Kinndalen gård ligger sør for Strømnesevja.
- Det avgrensede beiteområdet ligger nord og nordvest for Kinndalen, og grenser ned til Strømnesevja i nord og Glomma i vest. I sør avgrenses området av dyrket mark.
- Området er hardt beitet av sau.

Biologisk verdi:

- Ingen interessante karplanter er notert herfra, men arealet synes mangelfullt inventert.
- Det finnes et potensiale for interessante karplanter mot Glomma, men arealet er sterkt nedbeitet.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området har betydelig landskapsestetisk verdi.
- Det er i dag hardt beitet, nærmest nedslitt. Beite mot Glomma er uvanlig, men attraktivt.

- Området vurderes til middels/lav verdi.

HELHETSVURDERING

- Beitearealene mot Strømnesevja har landskapsverdi og utgjør viktige overgangssoner mellom dyrket mark og strandlinjen.
- Beiteprisset er imidlertid varierende da nordsiden gror igjen på grunn av manglende beitedyr, mens sørsiden beites så hardt at vegetasjonen synes slitt.
- De biologiske verdiene er mangelfullt inventert, mens de kulturhistoriske synes små.
- Arealet utgjør et visst restaureringspotensiale.
- Storområdet vurderes til middels/lav verdi.

Lokalitet 2 - Nipa

Områdebeskrivelse:

- Nipa gård ligger sørøst på halvøyøya ute i vannforbindelsen mellom Isesjøen og Glomma, øst for Hafslundsøy, ca 2,5 nordøst for Sarpefossen.
- Sør for gården finnes endel dyrket mark mellom skogsåser med fine kantsoner.
- På halvøya finnes også fragmenter av gammelskog nord for gården med blåveis mot elva.
- Det er særlig kantsonene i sør som har kulturlandskapsverdi.
- Det avmerkete arealet ligger sør for gården, inklusive denne, og strekker seg mot elva i sør.
- Arealene beites ikke i dag.

Biologisk verdi:

- Spor etter tidligere beitemark er tydelig. Her er registrert nattfiol, solblom, fagerklokke og krusfrø som viktige indikatorer på beitemark og fine kantsoner. Nede ved elvekanten i sørvest finnes flere eksemplarer av vasshøymol.
- Kjempeturt finnes kulturspredd ved låvebygningen.
- Enkelte granplantinger er foretatt i vest.

Kulturhistorisk verdi:

- Ingen kulturhistoriske verdier er lett synlige i landskapet, men grunneier forteller om en gammel og rik historie fra området.
- Bebyggelsen på gården er godt vedlikeholdt med et veletablert hageanlegg omkring bolighuset.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Nipa danner et fint kulturlandskap med verdier knyttet til interessante floraelementer, kantsoner mellom dyrket mark og nærhet til elva.
- Arealene beites dessverre ikke lenger slik at gammel beitemark enten er oppdyrket eller i ferd med å gro igjen.
- Flere arealer kunstgjødsles i dag.
- I vest finnes stedvis tett granplanting.
- Arealet vurderes til middels verdi.

- Halvøya Nipa oppleves som lite berørt tross sin nærhet til Sarpsborg by. Innenfor et større område enn det avmerkete, finnes mange verdifulle elementer som floristisk fine kantsoner, gammelskogspreg, dog uten funn av gammelskogsindikatorer, mindre raviner, interessante floraelementer, beitebakker og et småskalert åkerlandskap nær elva. Et storområdet ute på Nipa har således en viktig funksjon i friluftsliv-sammenheng som et viktig nærrområde for Sarpsborg by.
- Områdene beites dessverre ikke lenger slik at mange gjengroingsfaser finnes. Storområdet har et betydelig restaureringspotensiale.

Lokalitet 3 - Bergby/Gapestad

Områdebeskrivelse:

- Området består av en beiteravine ca 5 km nordøst for Sarpefossen, 1,5 km nordvest for Ise sentrum, mellom gården Gapestad fra Gapestadevja i sør til nord for Bergbygårdene.
- Ravinen deler seg på hver side av Nordstua gård.
- En vei går omtrent midt over arealet på tvers.
- Sør for veien beites ravinen av sau.

Biologisk verdi:

- Kvaliteten på beitet varierer pga beiteintensitet og bruk av kunstgjødsel.
- Langs selve bekken er gjengroingen kommet stedvis langt.
- Løvtrær dominerer i ravinen.
- Biologisk er ravinen forøvrig mangelfullt kjent.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området har betydelige landskapsverdier, og kan oppfattes som en viktig del av storområdet omkring Nipa.
- Ingen interessante biologiske kvaliteter er kjent.
- Deler er forurenset av gjødseltilsig fra dyrket mark.
- Området vurderes til middels verdi.

Lokalitet 4 - Basken

Områdebeskrivelse:

- Basken gård er et beiteområde ved Glomma ca 2 km VSV for Varteig kirke, øst for Munkholmen i Glomma.
- Det avmerkete areal ligger sør for Basken og vest for Strømnesgårdene.
- Beiteområdet omkranses av dyrket mark foruten av Glomma i vest.
- Området beites i dag av både hest, storfe og sau. Beitingen foregår delvis i skog.

Biologisk verdi:

- Ingen interessante karplanter er kjent her, men arealet synes mangelfullt inventert.
- Artsinventaret viser bruk av kunstgjødsling.

Kulturhistorisk verdi:

- Enkelte rydningsrøyser er kjent her.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området har landskapsverdier med flere koller, treklynger samt nærhet til Glomma.
- Vegetasjonen ved Glomma holdes nede ved beitepresset og utgjør et ønsket element.
- De botaniske og kulturhistoriske verdier, synes små.
- Området vurderes til middels/lav verdi.

Lokalitet 5 - Moene/BrennåsOmrådebeskrivelse:

- Moene ligger snaut 2 km NNV for Varteig kirke nær Glomma. Her er fire mindre arealer valgt ut fra Brennås i nord til Fellestangen i sør. Moene-gårdene ligger mellom disse.
- Området utgjør et småkupert landskap langs Glommavassdraget med flere landskapsestetiske trekk. Skogkledde åser grenser til områdene i øst.
- Området behandles i tre delområder innenfor en upresis innramming hvor et lengre parti av Glommas bredd er inkludert.

Delområde 1: Gårdsmiljø ved Brennås.

Delområde 2: Eng ved Moen Nordre.

Delområde 3: Beitemarker ved Moene Søndre og Fellestangen.

DELOMRÅDE 1: GÅRDSMILJØ VED BRENNÅSOmrådebeskrivelse:

- Brennås ligger i enden av veien gjennom området langs Glomma. Skog grenser til plassen i øst og Glomma i vest.
- Arealene benyttes ikke til landbruksformål i dag, men som landsted.

Biologisk verdi:

- Ingen interessante karplanter er kjent her, men arealet er mangelfullt inventert.

Kulturhistorisk verdi:

- Plassen har et fint bygningsmiljø.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Delområdet har landskapsmessige kvaliteter.
- De biologiske kvalitetene er mangelfullt kjent.
- Arealet holdes ikke i hevd, og er i ferd med å gro igjen.
- Delområdet vurderes til lav verdi.

DELOMRÅDE 2: ENG VED MOEN NORDREOmrådebeskrivelse:

- Moene Nordre ligger 250 m sør for Brennås. I en sørvendt ravine ligger en liten, men fin, natureng.
- Moen Nordre benyttes trolig som landsted.

Biologisk verdi:

- Ingen interessante karplanter er kjent her, men arealet har en frodig flora (ryllik, grasstjerneblom, firkantperikum, hvitmaure, rødsvingel, timotei, gulaks, prestekrage, rødkløver, marikåpe, fuglevikke, tiriltunge).
- Langs bekken i ravinen er gjengroingen tiltagende.
- Vestsiden av området er granplantet.

Kulturhistorisk verdi:

- Rester etter et steingjerde finnes.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Beitingen synes mangelfull og diskontinuerlig slik at tennung ekspanderer.
- Tilsig av gjødsel fra ovenforliggende dyrket mark preger stedvis arealet.
- Granplantingen har forringet verdien av kulturlandskapet betydelig.
- Den dyrkede marka omkring Moene Nordre holdes i hevd.
- Delområdet vurderes til middels/lav verdi.

DELOMRÅDE 3: BEITEMARKER VED MOENE SØNDRE OG FELLESTANGENOmrådebeskrivelse:

- Ved den nederste Moenegården ligger to beiter, ett sør for gårdsbebyggelsen og ett omkring bukta nord for Fellestangen.
- Det søndre beitet grenser mot Glomma, mens begge beitene omkranses forøvrig av dyrket mark.
- Det nordre beitet avgrenses av gårdsveien i øst.
- Delområdet er mosaikkpreget.
- Områdene beites intensivt av hest.

Biologisk verdi:

- Ingen spesielt interessante karplanter er kjent her utover forventet inventar, men arealet synes mangelfullt inventert.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Områdene har flere interessante elementer som nærhet til vann, treklynger i kortbeitet mark og dyrket mark med skog omkring.
- Ingen biologiske eller kulturhistoriske verdier av interesse er imidlertid dokumentert.
- Delområdet vurderes til middels/lav verdi.

HELHETSVURDERING

- Arealene har få/ingen kjente kulturhistoriske og biologiske verdier. De enkelte delområdene har imidlertid alle mer eller mindre interessante landskapselementer.
- Flere av delområdene er små og bør inkluderes i større enheter. Totalt vil dette øke antall verdifulle elementer samt helheten i landskapet.
- Storområdet vurderes til middels verdi.

Lokalitet 6 - Bergerud**Områdebeskrivelse:**

- Bergerud er et gårdskompleks like nord for Varteig kirke.
- Det aktuelle areal er et beiteområde ca 500 m NNV for kirken, mellom gårdene Sæle og Bergerud, nord for Brunsby.
- Området er i nord, øst og vest avgrenset av skog. I sør grenser området til dyrket mark.

Biologisk verdi:

- Arealet framstår i dag som et sterkt nedbeitet skogsbeite.
- En del fine einere vokser i området og gir hagemarkspreg. Andre biologiske kvaliteter er ikke registrert.

Kulturhistorisk verdi:

- Fegater fører inn til skogsbeitet som tidligere hadde tilknytning til prestegården.
- Varteig kirke ligger nær ved. Den var opprinnelig en stavkirke som ble revet i 1703. Den ble erstattet av en tømmerkirke som sto i 150 år. Den nåværende kirken ble oppført i 1869, men ombygd i 1911. Endel av inventaret er fra tidligere tider så som renessansealtertavlen fra 1643 og en tavle fra 1740 (Mamen 1978).

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Beiteområdet er et visuelt viktig trekk i landskapet.
- Fegater er fine elementer med nær tilknytning til kirken.
- Tilstanden på beitet er relativt god, men arealet kunstgjødsles.
- De biologiske verdiene er mangelfullt kjent.
- Området vurderes til middels verdi.

Lokalitet 7 - Furuholmen**Områdebeskrivelse:**

- Furuholmen ligger 5 km nord for Varteig kirke der Glomma deler seg i to løp, hovedløpet og løpet mot Minge vannet/Vestvannet. Her var det tidlig et knutepunkt for tømmerdriften og aktiviteten omkring denne. Etterhvert som tømmeret ble fraktet på veier, ble virksomheten nedlagt.
- Det avmerkete området ligger nord for Furuholmen sentrum, i enden av Fv 626. Rester etter lenseanlegget ligger nord i arealet som også inkluderer skjærene Rakkern i Glomma. Området

har et bygningsmiljø knyttet til tømmeraktiviteten, en liten hage og et parklignende område.

- Det er laget en særskilt friluftspan for området som omhandler et større areal omkring Furuholmen enn det avmerkete (Rogndalen 1975).

Biologisk verdi:

- Det er ikke kjent noen oppdatert karplanteliste herfra, men fra tidligere fantes gode forekomster av blåveis her (Lysdahl 1945) og den plantegeografisk interessante nordlandsstarr (Lingsten 1982). Sistnevnte er en nordlig art som har få utposter langs Glomma helt sør til Østfold (Båtvik 1992a).

- Området har mange fine løvtrær som gir området variasjon, både bjørk, ask, lind, eik og furu.

Kulturhistorisk verdi:

- Her finnes lenseanlegg med bygninger og brygger ved elvebredden. Gammel byggeskikk er delvis opprettholdt. Aktiviteten omkring tømmerfløtingen ble nedlagt på 1970-tallet. Selve tømmeranlegget er det lite igjen av, men bygningsmiljøene ved Glomma er bevart.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Bygningsmiljøet er godt vedlikeholdt og ligger idyllisk til ved elva. De fleste hus er bebodd.

- De biologiske kvalitetene er mangelfullt kjent, men flere positive landskapselementer finnes.

- Området har betydelige kulturhistoriske verdier.

- Totalt vurderes området til middels verdi.

Lokalitet 8 - Spydevoll/Isao

Områdebeskrivelse:

- Spydevoll-gårdene ligger i nordenden av Isesjø, ca 7 km nordøst for Sarpefossen.

- Spydevollbekken (Tverråa) renner mellom Spydevollgårdene. Bekken meandrerer sterkt før den renner ut i Isoa, grensebekken mellom de tidligere kommunene Varteig og Skjeberg.

- Det avmerkete arealet er upresist angitt fra der gårdsveien går over bekken nord for Spydevoll Søndre, langs bekken ned til brua der Fv 602 passerer Isoa. Kantsonene omkring bekken har særlige kulturlandskapsverdier.

Biologisk verdi:

- Betydelige biologiske verdier er knyttet til løvtrebeltene langs bekken som trekkled for pattedyr og fugl, som hekke- og beiteområde for fugl og som nisje for bekkkantvegetasjon.

- Arealet er ikke kjent biologisk inventert, men området har avgjort potensiale for biomangfold.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Bekken har til tider dårlig vannkvalitet grunnet tilsig fra dyrket mark. Den er forøvrig svært interessant da den er lite berørt. Enkelte senkningstiltak er utført, men svært få bekkelukninger/kanaliseringer er gjort (Kristiansen 1992).
- De biologiske verdiene er mangelfullt kjent, men bekken har et interessant potensiale.
- Betydelige landskapsverdier er også knyttet til bekkeløpet med tilhørende trevegetasjon.
- Området vurderes til middels/høy verdi.

Lokalitet 9 - DalenOmrådebeskrivelse:

- Dalen er et idyllisk gårdsbruk drøyt 3 km sør for Varteig kirke. Det ligger omgitt av skog, og er i dag fraflyttet. Dyrket mark grenser opp til den bebyggelsen som står igjen.
- En lite vedlikeholdt grusvei fører inn til plassen fra Berby i sør.
- Det upresist avgrensede arealet inkluderer bebyggelsen og eldre beitemark, men som i dag hovedsakelig er oppdyrket. Gamle stisystemer og noe skog finnes mot Hesthagen i sør.

Biologisk verdi:

- Ingen inventering med tanke på biomangfold er kjent herfra i ny tid.
- Rester etter gammel hage med bærbusker finnes rundt huset.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert utover gammel gårdsbebyggelse.

Allmen tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Småbruket ligger idyllisk til i skogen, men kulturlandskapsverdiene forringes ved at arealene ikke viderefører tradisjonell drift. Ingen beitemark finnes her i dag, bare åkrer og engarealer med timotei og korn.
- Flere mindre arealer er dyrket opp og ligger som smale tarmen i landskapet.
- Våningshuset er i god stand, men står tomt det meste av året. Låven er i dårligere forfatning.
- Området vurderes til lav verdi.

Lokalitet 10 - HolmenOmrådebeskrivelse:

- Holmen ligger på en øy nord i Nipa midt mellom Sarpsborg by og Ise. Øya er mosaikkpreget av åker, eng og små bygninger mellom skogkledd koller.
- Enkelte løer finnes på øya.
- Den nordre delen beites, sannsynligvis mest av hest.

Biologisk verdi:

- Deler av øya blir tydelig slått.

- Det er ikke registrert interessante karplanter på øya, men den synes mangelfullt inventert. Mot vannkanten finnes flekkvis en orebrem med noe takrør og annen brutalvegetasjon som viser tendenser til gjengroing.
- Slettene nord på øya blir holdt i hevd.

Kulturhistorisk verdi:

- Ingen registrerte.

Allmen tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Øya utgjør et småskalert landskap idyllisk plassert på en øy.
- Området er trolig gjødslet med kunstgjødsel.
- De biologiske og kulturhistoriske verdier synes små slik at arealet vurderes isolert til lav/middels verdi.
- Det synes hensiktsmessig å betrakte Holmen sammen med beitearealet på Sagdalen i Skjeberg (lok. 15) i øst. Arealet utvides da med et beite på landsiden. Lokalitetene ligger omkring 100 m fra hverandre. Et slikt storområde er upresist angitt på kartdelen. Helhetsopplevelsen øker, og storområdet vurderes til middels verdi.

Lokalitet 11 - Gryteevja

Områdebeskrivelse:

- Gryteevja er en vik i Glomma 4 km nord for Varteig kirke, en snau km sør for Furuholmen, like sør Fv 626. Gryteevja er en del av et småkupert landskap langs Glomma med varmekjær løvskog, fine beitemarker, mindre daldrag og raviner. Skog grenser til områdets østlige del.
- Arealet er delt i to delområder, men hele evja er upresist avmerket som et interessant kulturlandskap.

Delområde 1: Ravinebeite ved Stenløkka.

Delområde 2: Beite sør for Gryteevja.

DELOMRÅDE 1: RAVINEBEITE VED STENLØKKA

Områdebeskrivelse:

- Ravinen ved Stenløkka ligger like nord for Fv 626. Ravinen, som fortsatt beites, omkranses av skog og bebyggelse.
- Arealet har ikke direkte tilknytning til Glomma.

Biologisk verdi:

- Ingen særlig interessante karplanter er kjent, men naturenga synes frodig og artsrik (blåkoll, hvitmaure, rødkløver, hvitkløver, grasstjerneblom, engrapp, ryllik, engsyre, fuglevikke, firkantperikum). Stedvis dominans av prestekrage og blåklukke.

Kulturhistorisk verdi:

- Et steingjerde langs gammel vei i øst utgjør et positivt landskapselement mot skogen.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Ravinebakkene her er særlig fine landskapsmessig med en frodig flora.
- Ravinen har dessverre vært utsatt for skjemmende inngrep ved anlegg av nye rørledningssystemer.
- Delområdet vurderes til middels verdi.

DELOMRÅDE 2: BEITE SØR FOR GRYTEEVJAOmrådebeskrivelse:

- Arealet er et gammelt beite på sørsiden av Gryteevja, nordvest for plassen Køya.
- Området beites ikke i dag, men benyttes som kunstgjødslet kultureng.
- Delområdet er omkranset av skog på alle kanter.
- En smal kjerrevei fører inn til området.

Biologisk verdi:

- Kulturenga domineres av timotei og hundekjeks. Kantsonene har blåklokke, firkantperikum, ryllik og prestekrage.

Kulturhistorisk verdi:

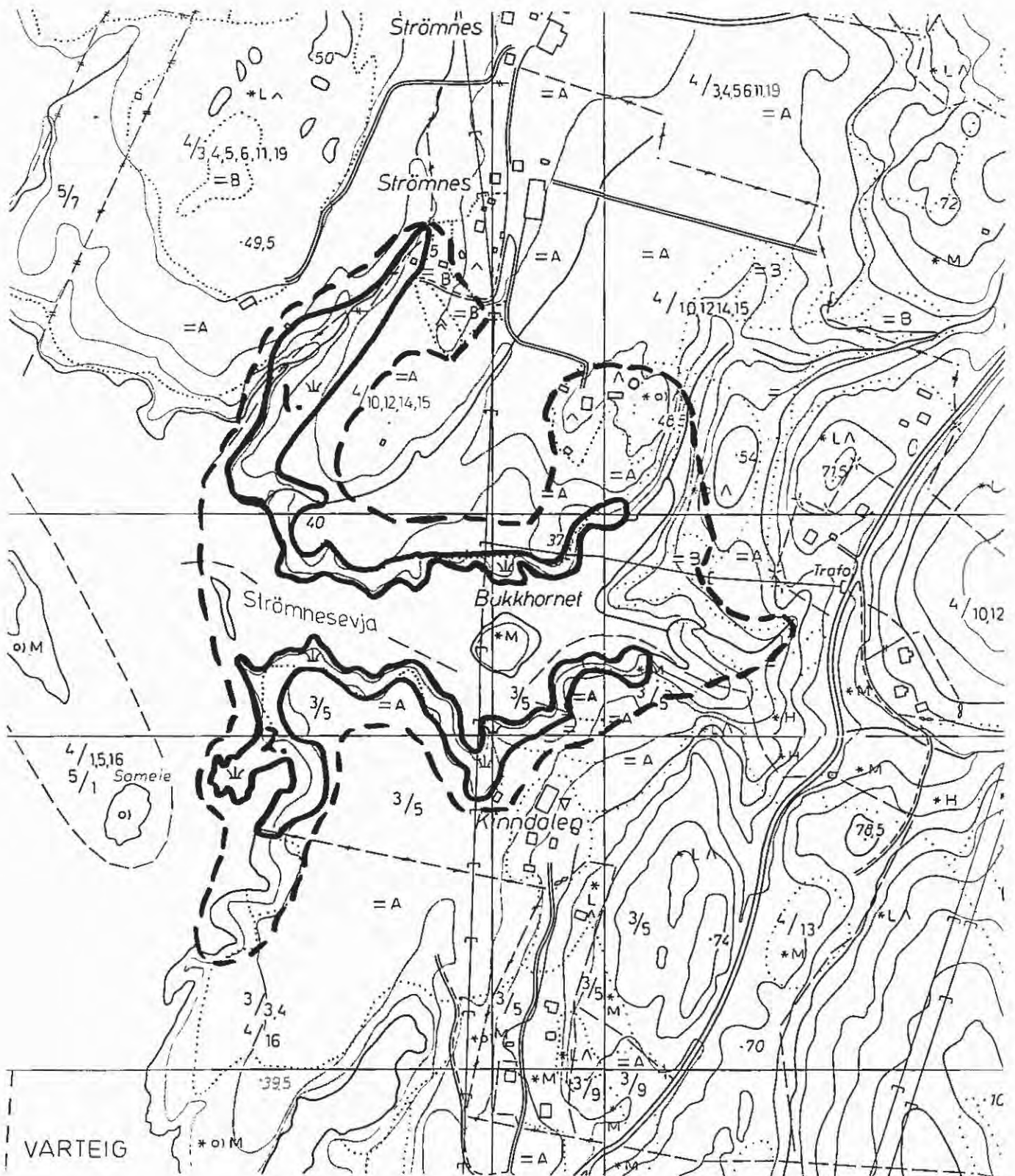
- Enkelte rydningsrøyser finnes her.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

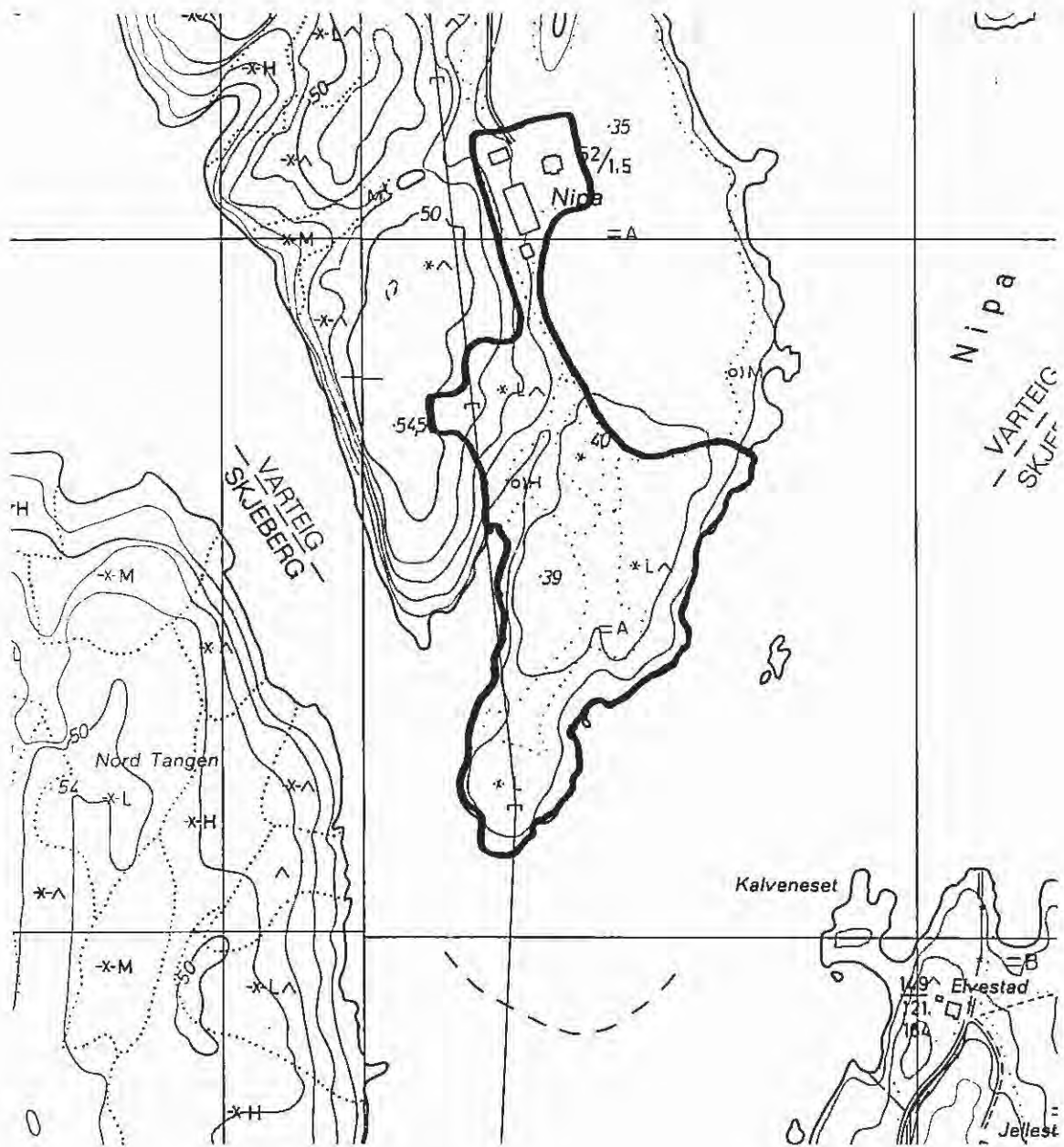
- Delområdet ligger idyllisk til i skogen nær vannet.
- Beitingen er i dag opphørt, og enga gjødsles som kultureng.
- De biologiske og kulturhistoriske verdiene synes små, men arealet er ikke godt inventert.
- Delområdet vurderes til lav verdi.

HELHETSVURDERING

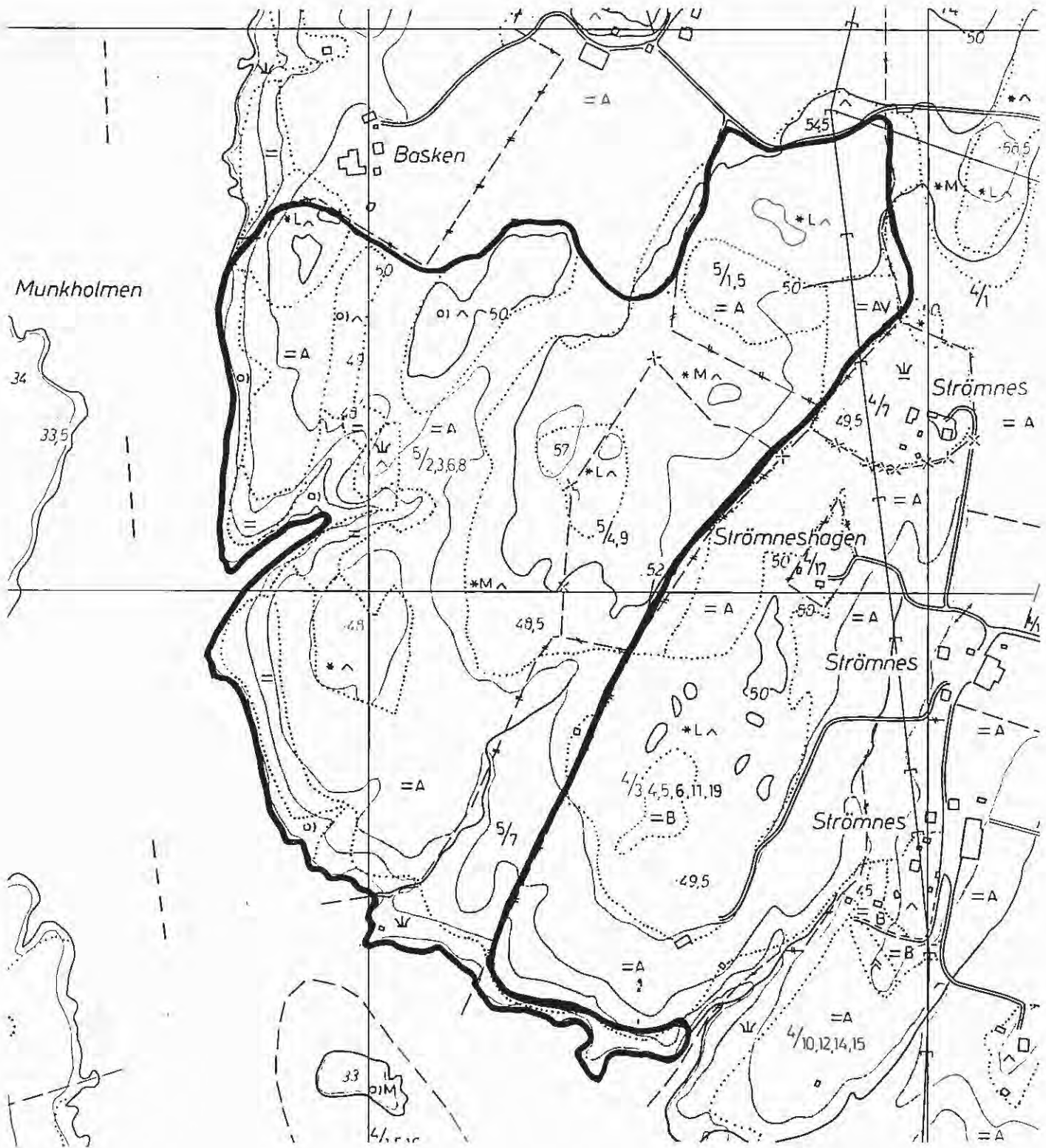
- Småskala-landskapet langs Glomma, og spredt bebyggelse langs veien, gir området et idyllisk preg. Utsikten til eldre gårdsbruk øker den totale landskapsopplevelsen.
- Flere elementer gir landskapet fin variasjon, men få/ingen biologiske kvaliteter er dokumentert.
- Et visst restaureringspotensiale finnes med tanke på mangelfullt hevdholdt beitemark og utjevning av skjemmende spor fra rørleggingsaktivitet.
- Storområdet vurderes til middels verdi.

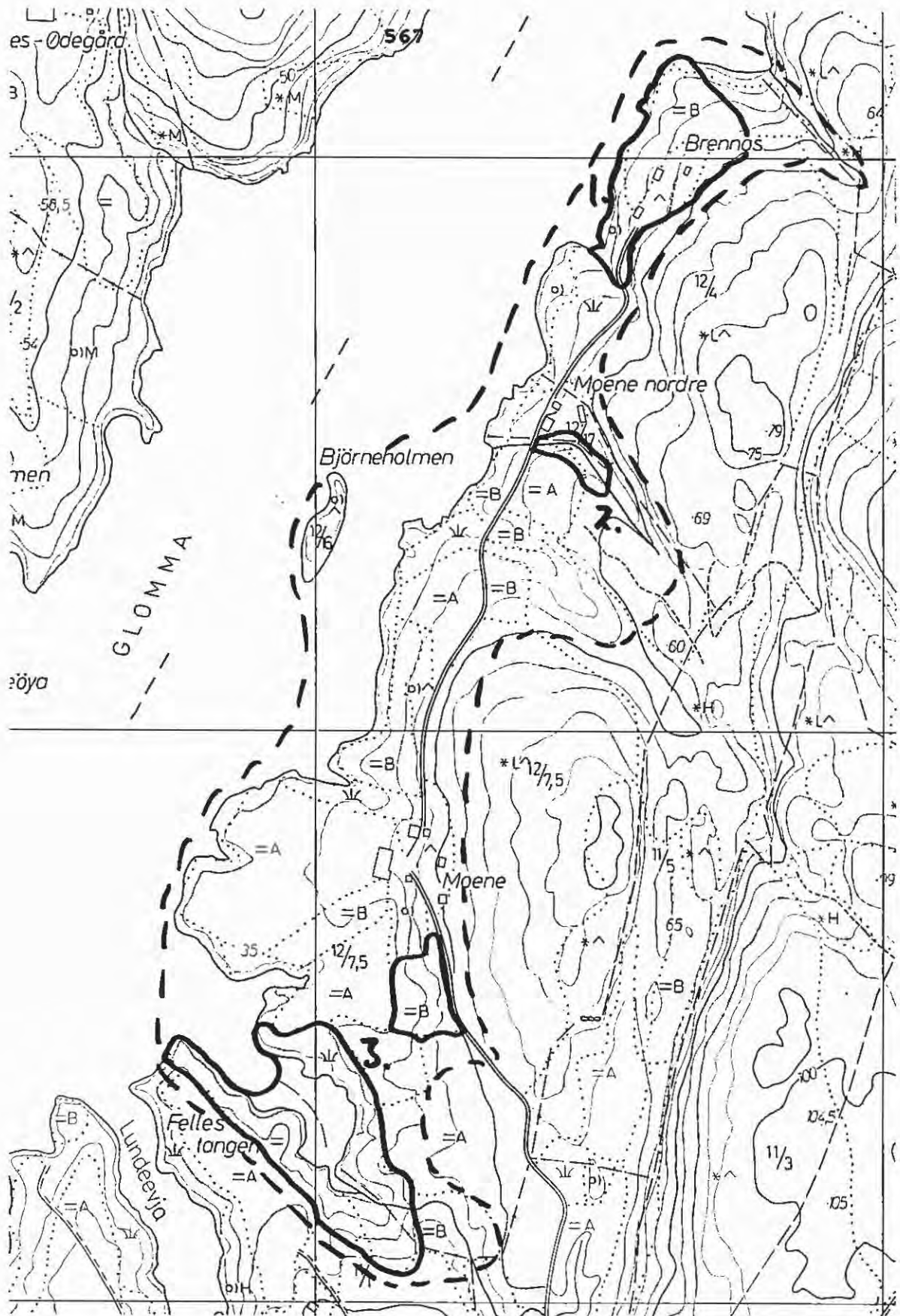
SARPSBORG, Varteig Lok. 1: STRØMNESEVJA

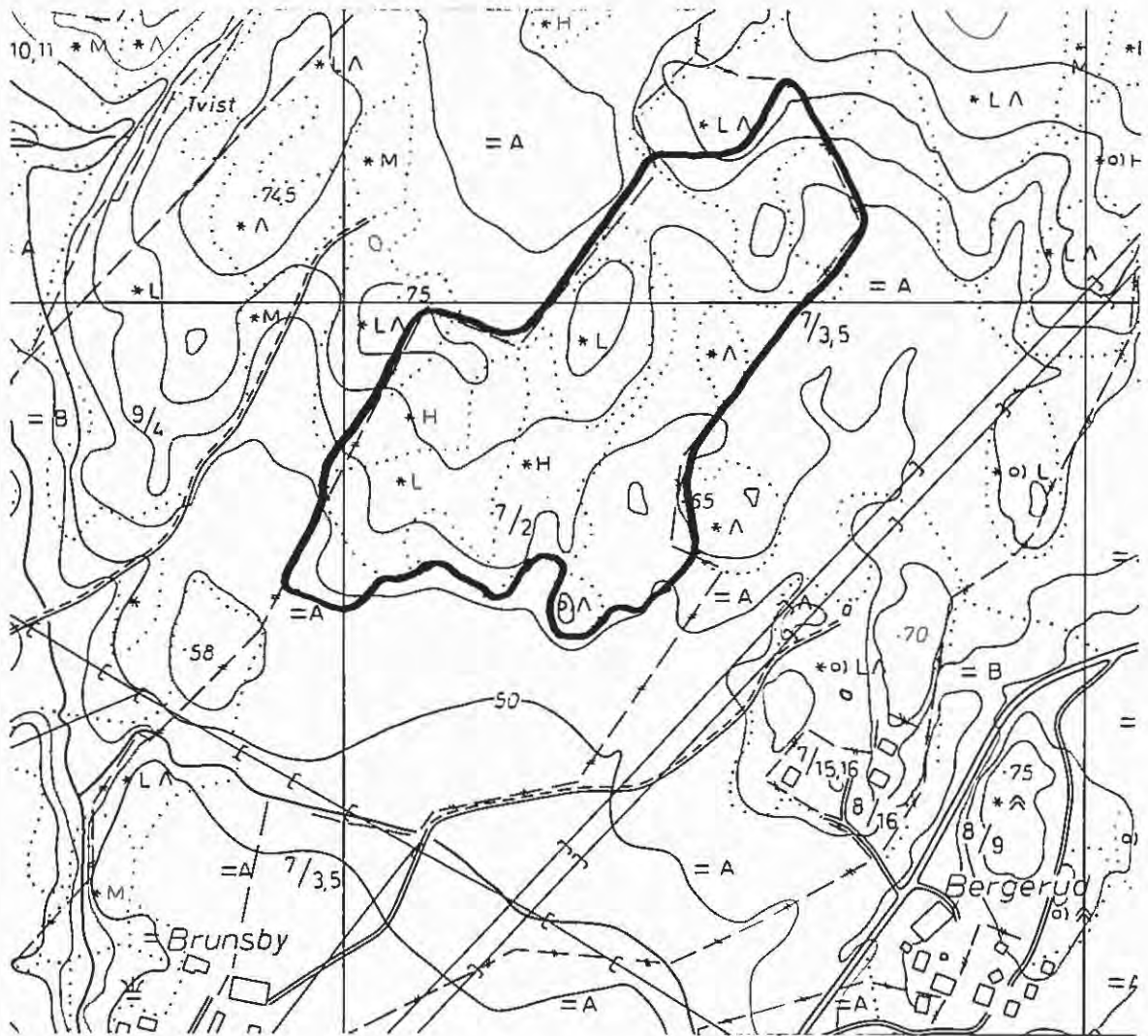
SARPSBORG, Varteig Lok. 2: NIPA

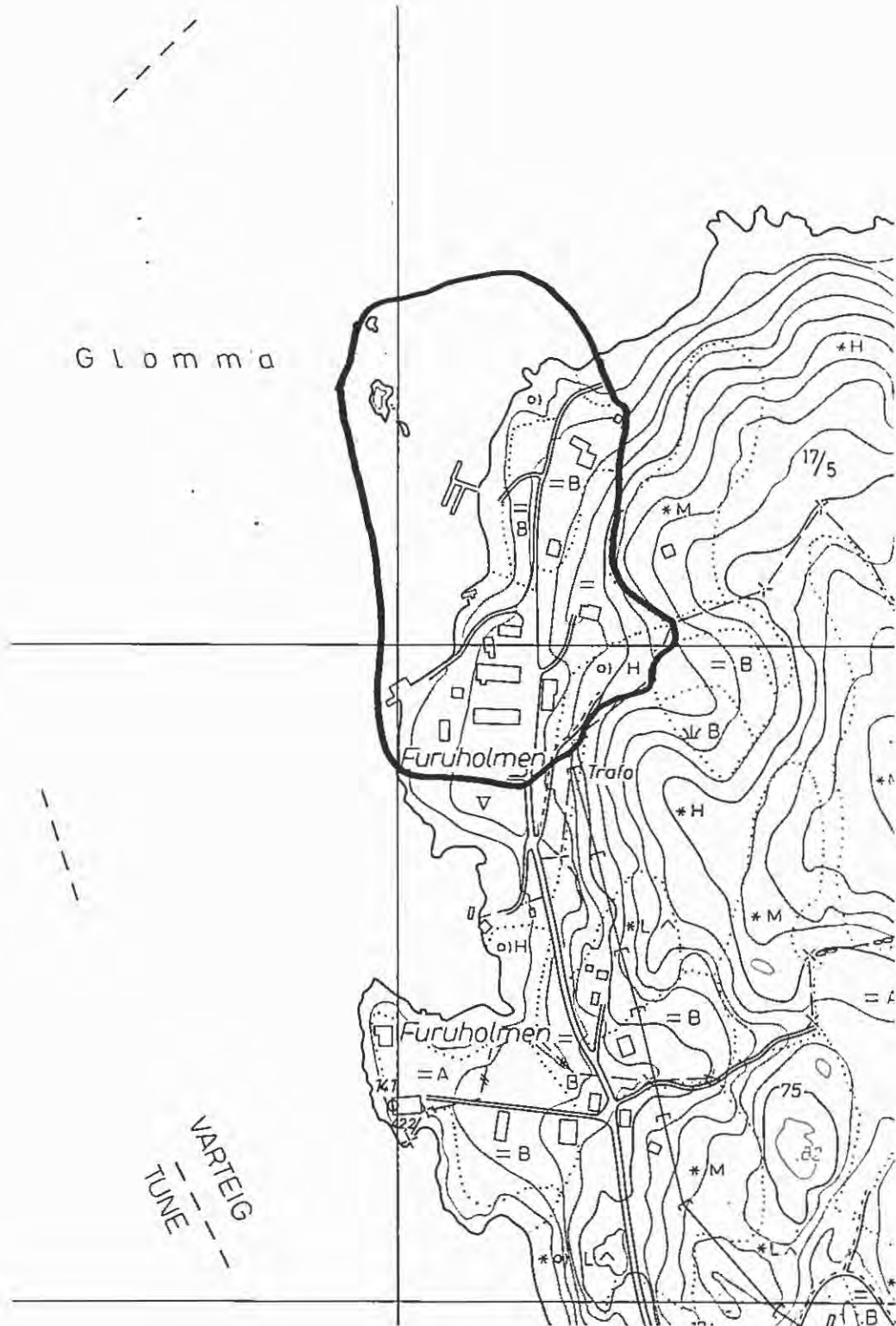
SARPSBORG, Varteig Lok. 4: BASKEN

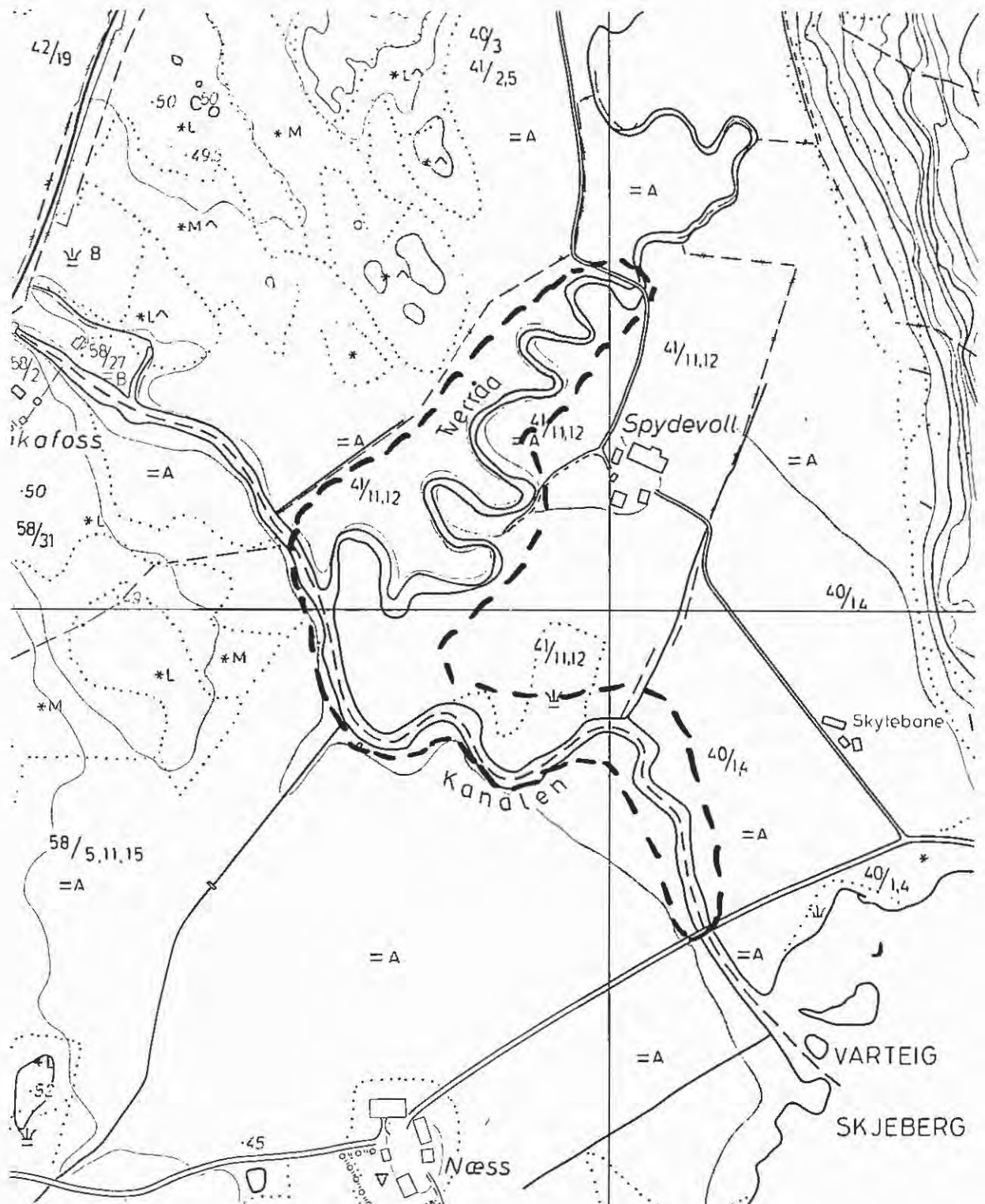
SARPSBORG, Varteig Lok. 5: MOENE/BRENNÅS

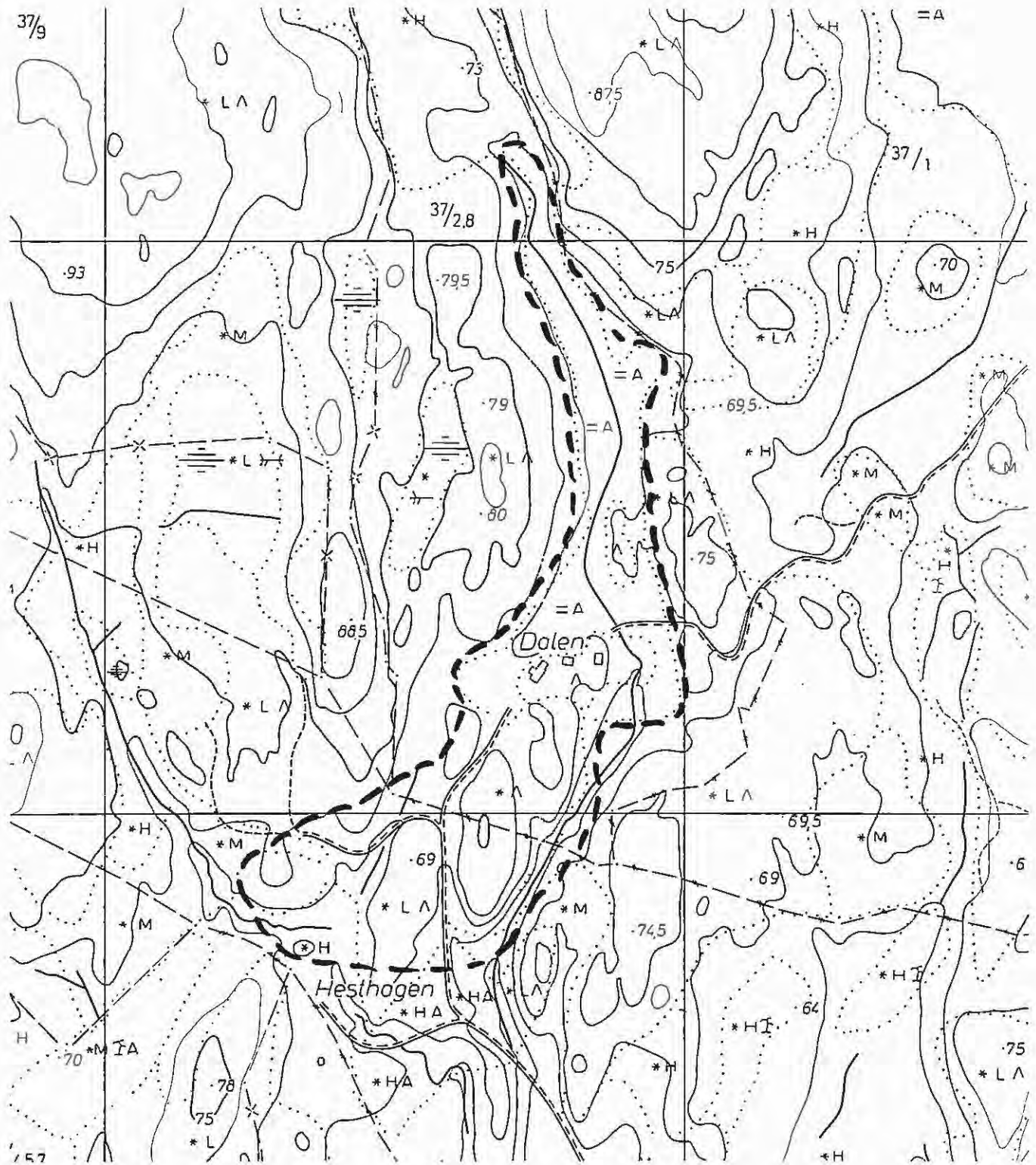
SARPSBORG, Varteig Lok. 6: BERGERUD

SARPSBORG, Varteig Lok. 7: FURUHOLMEN

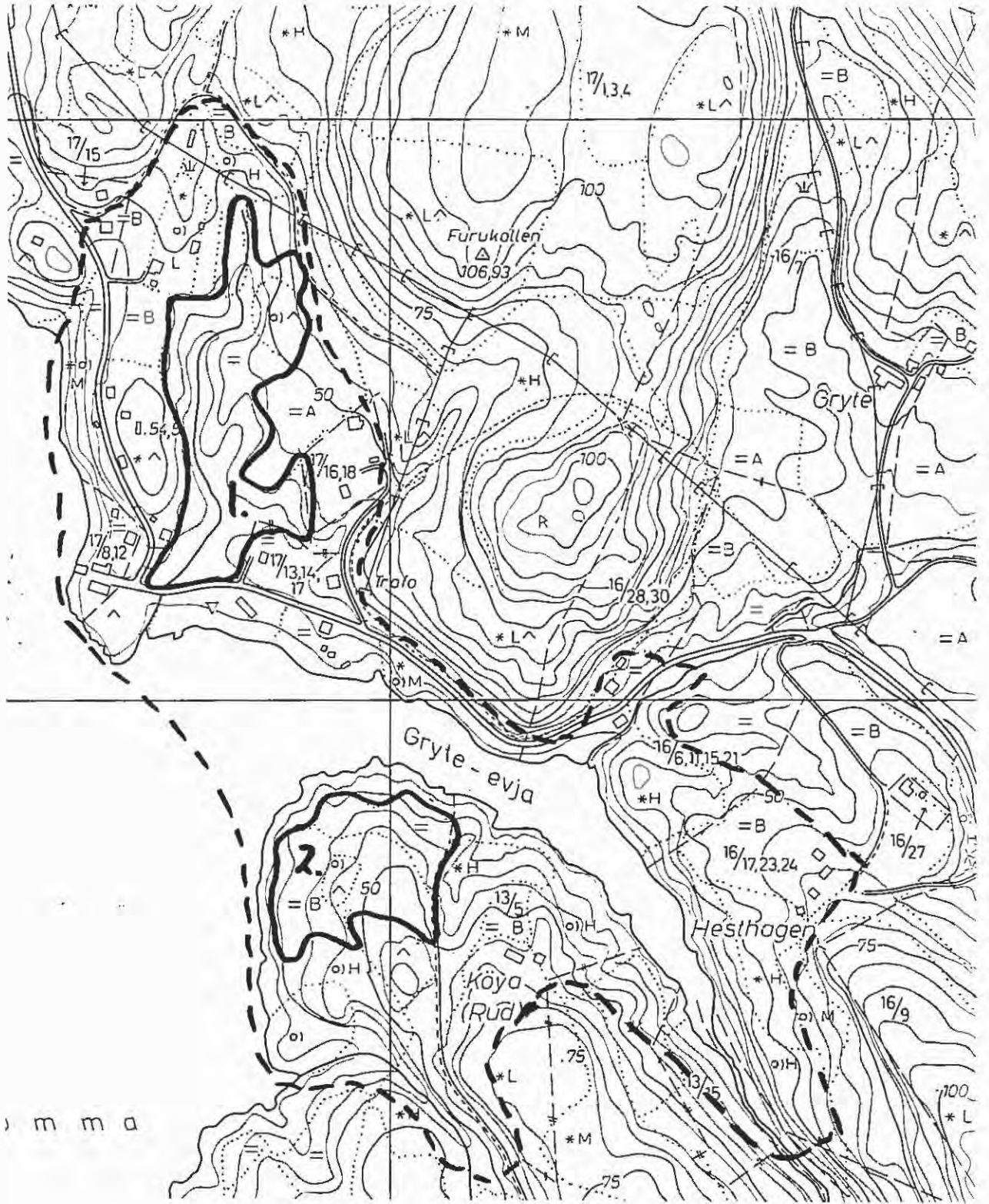
SARPSBORG, Varteig Lok. 8: SPYDEVOLL/ISOA

SARPSBORG, Varteig Lok. 9: DALEN

SARPSBORG, Varteig Lok. 10: HOLMEN

SARPSBORG, Varteig Lok. 11: GRYTEEVJA

SKIPTVET KOMMUNE

LOKALITET	NR.	VERDI	INNGREP	KATEGORI
Solbergdalen	1	middels	gjøds./gr.plant.	ravinebeiter
Eng	2	middels	gjødsling	beitemark/bakker
Karlstad	3	lav/middels	restaur.	nyryddet beite
Smertu	4	lav	gjødsling	ravinebeite
Bua/Frantshuset	5	middels	gjødsling	ravinebeite
Sammerud	6	middels	gjødsling	ravinebeite
Berg/Bogen/ Kampenhorn	7	middels/høy	gjengr./gjødsl.	hagemark/fornm.
Målehuset	8	lav	gjødsling	beitemark
Botner	9	lav/middels	gjødsling	beitemark
Skiptvet kirke	10	middels	modernisering	middelalderkirke

Skiptvet er en sentralt plassert landkommune. Den er av de mindre kommuner i Østfold med sine 102 km², og et folketall på nær 3200 innbyggere. Kommunen grenser til Askim i nord, Eidsberg og Rakkestad i øst, Spydeberg og Våler i vest og Sarpsborg i sør. Det administrative sentrum ligger i tettstedet **Skiptvet**, mens **Meieribyen** sentralt plassert i kommunen, er det største tettstedet. Den 800 år gamle **Mariakirken** i Skiptvet ligger i utkanten av tettstedet på et høydedrag i landskapet (Statens kartverk 1994).

Store deler av øst- og nordgrensen av Skiptvet grenser til **Glommavassdraget**. Elva har vært transportåre og arbeidsplass i generasjoner. I dag finner vi **Vamma** kraftstasjon, **Staås** og **Kjellås** festningsverk, **Grønnsund** brygge, **Nes** lensmuseum og **Glennetangen**, alle med tilknytning til elva.

I Skiptvet finnes enkelte naturfredninger. **Storesand** naturreservat ved Glomma ble fredet 8.5.1992 som en viktig våtmark for trekkende og overvintrende fugl (Fylkesmannen i Østfold 1994, Brandrud & Stabbetorp 1994). Det finnes også et fredet naturminne i kommunen, en eik ved **Søndre Glenne**, fredet 14.12.1965 (Erikstad & Hardeng 1988).

Større og mindre evjer og ravinedaler ender ut i **Glomma**. Tidligere var disse i aktivt bruk mange steder i Skiptvet, men i dag er beitetradisjonen opphørt på stadig flere raviner. Flere mindre plasser har imidlertid fortsatt kulturellandskapsverdier knyttet til hevdholdt beitemark ved **Glomma**. Ved siden av landbruk og annen virksomheten knyttet til elva, finnes store skogarealer i kommunen, særlig i vest og sør. Enkelte interessante arealer går over i andre kommuner. F.eks. er beitebakkene mellom **Karterud Øvre** i Skiptvet og **Svingningen** i Spydeberg gitt omtale (se under Spydeberg kommune).

Skiptvet har registrert tre bekkesystemer (Holsbekken/Krøssåa/Haugsbekken, Skausevjeebekken, Rødsbekken/Librubekken) hvor alle har dårlig vannkvalitet pga erosjon og gjødseltilsig fra

de omkringliggende landbruksarealer (Kristiansen 1992). Bolghaug (1995) undersøkte 16 gårdsdammer og småtjern i kommunen hvorav seks ble ansett som meget verneverdige. Kommunen har også en oppdatert oversikt over sine viltressurser (Wergeland Krog 1993b).

Fortsatt finnes mange plenarealer og beitebakker i Skiptvet som prydes av kommuneblomsten nyresildre hver vår (Iversen 1989a).

Lokalitet 1 - Solbergdalen

Områdebeskrivelse:

- Solbergdalen ligger innerst i Vidnesåa (Vidnesevja) ca 4 km SSØ for Meieribyen, 3 km sør for Skiptvet kirke. Vidnesevja er en sideevje der Krøssåa (Dalebekken) renner ut i Glommavassdraget. Fv 266 krysser ravinedalen innerst i Vidnesåa.
- Flere beitemarker ligger i ravinebakkene på begge sider av veien, men dessverre er mange av dem i ferd med å gro igjen som et resultat av opphør av beite eller granplanting.
- Ennå finnes beitebakker som er sommerbeite for storfe og hest. En del skogvegetasjon vokser ned mot bekken i deler av ravinen. Flekkvis er ravinene tilplantet med gran. Skog, dyrket mark og bilvei grenser til beitemarkene som stedvis strekker seg ned til bekken.
- Flere beitemarker er angitt innenfor et upresist innrammet storområde.

Biologisk verdi:

- Natur- og kulturreng i ravinedalen ned mot Vidnesåa.
- Flere interessante karplanter er kjent herfra sammen med forventet inventar (grasstjerneblom, hvitkløver, rødkløver, prestekrage, blåklokke, løvetann, blåkoll, marikåpe, tiriltunge, stornesle, hundekjeks, rød jonsokblom, kratthumleblom, springfrø, skogsivaks). De mest interessante er de rødlistete mudderplantene firling og evjebloom, men de regionalt sjeldne og kulturmarksbetingete artene nålesivaks, evjebrodd, landøyda, hundekveke, og firblad finnes også (Lågbu & Båtvik 1996, Wergeland Krog & Lågbu 1996). Ute i Vidnesåa finnes store mengder vasshøymol, en art som synes å bli vanligere som et resultat av gjødseltilsig fra landbruket.
- Det er også kjent flere rødlistede øyenstikkere fra Vidnesåa (viltforvalter Ola M. Wergeland Krog, pers. medd.).
- Mye nøttekråke opptrådte her i invasjonåret 1995 (Lågbu & Båtvik 1996).
- Haugsbekken renner ut i Vidnesevja. Denne regnes som et særlig viktig viltområde med gode registreringer av flaggermus, hekkende vintererle, stokkand og strandsnipe, samt observasjoner av kattugle og hubro. Vannkvaliteten er dårlig da bekkesystemet mottar mye avrenning fra dyrket mark, men fortsatt finnes tre arter fisk her (Wergeland Krog 1993b).
- Ravinedaler med trekledte bremmer ned mot bekkesystemer, er interessante med hensyn til biomangfoldet.

- Ved Kransrud, like nord for avgrenset areal, finnes en dam med den sjeldne og rødlistede stor vannsalamander (O.M.Wergeland Krog, pers. medd.).

Kulturhistorisk verdi:

- Rester etter et mølleanlegg finnes ved elva.
- Flere gårder med tydelig tunbebyggelse grenser til ravinen.
- Det finnes rester etter en gammel stein/trebru i elva nær, men utenfor avgrenset areal (O.M.Wergeland Krog, pers. medd.).

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Landskapsformen på ravinene er imidlertid hovedsakelig intakte. Området utgjør et vakkert og helhetlig kulturlandskap hvor gårder ligger spredt i nær tilknytning til ravedalen.
- Kvaliteten på beitebakkene varierer sterkt. Solbergdalen har enkelte raviner som er tilplantet med gran. Enkelte partier er preget av tilsig fra dyrket mark.
- Flere biologisk verdifulle elementer er påvist.
- Aktivt beite i ravedaler er etterhvert blitt mer sjeldent i Østfold.
- Lokaliteten vurderes til i overkant av middels verdi.

Lokalitet 2 - Eng

Områdebeskrivelse:

- Enggårdene ligger snaut 3 km øst for Meieribyen mot Skausbukta og Engsbukta i Glommavassdraget. Flere mindre arealer er angitt innenfor et upresist angitt storområde.
- Beitearealene er tilknyttet gårdene Eng Nordre og Eng Søndre. De er omkranset av dyrket mark i nord og vest. I øst og sør grenser arealene til vann og skogarealer.
- Beitebeites av storfe.

Biologisk verdi:

- Kvaliteten på beitemarkene varierer sterkt.
- Ingen særlig interessante karplanter er kjent her, men arealet synes mangelfullt inventert. Områder med natureng domineres av grasstjerneblom, hvitkløver, rødkløver, blåklokke, gulaks, blåkoll, føllblom, ryllik og sølvbunke. Tørrere bakker med dunhavre, gjeldkarve og gulmaure finnes også. Mange steder finnes nakent fjell i dagen med flekkvis bitter bergknapp og småsyre.
- Tre- og buskskikt domineres av rosekratt, einer, gråor, svartor og epletrær. Kuletistel skal være registrert her (Siv Aastorp, pers. medd.) trolig som en spredning fra hage.
- Arealene har en rik fauna da utløpet i Skausbukta med grunner og holmer utenfor har stor betydning for vannfugl og rovfugl. Her er registrert, enten hekkende eller beitende, stokkand, krikand, gråhegre, fiskeørn, tårnfalk og store mengder måker. I 1983 ble også knekkand observert (Wergeland Krog 1993b).

Kulturhistorisk verdi:

- Rester etter gammelt lenseanlegg finnes i området.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Beitene ned mot Glomma har lange tradisjoner i dette området. Landskapstrekkene ved Glomma fremheves ved at områdene holdes åpne ved beiting.
- Lokalitetene er gjødslet med kunstgjødsel.
- Storarealet oppleves som allsidig med mye stor skog inntil vann og beiter. Arealet er et svært viktig viltområde.
- Få kulturhistoriske verdier er kjent i området.
- Området vurderes til middels verdi.

Lokalitet 3 - KarlstadOmrådebeskrivelse:

- Karlstad ligger ca 2,5 km nord for Meieribyen, like øst for Rv 115. Det avmerkete areal ligger nord og øst for bebyggelsen på Karlstad gård.
- Dyrket mark ligger mellom mer eller mindre skogkledde koller. En del fjell i dagen finnes på kollene. Mindre engpartier grenser opp til kollene som fungerer som havnehage for storfe.

Biologisk verdi:

- En nyopprettet havnehage i skogsterreng ble anlagt tidlig på 1990-tallet. Engbakkene er grasdominert.
- Ingen interessante karplanter er kjent her (ryllik, sølvbunke, hvitkløver, rødkløver, føllblom, blåklokke, tiriltunge, bitter bergknapp, stemorsblom, markjordbær, hundekjeks, høymol), men arealene synes mangelfullt inventert.
- Treslag i området er selje, gran, furu, bjørk, rogn og gran.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert i selve området.
- Snaut 300 meter SSØ for gården ligger et fornminnefelt.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Det går en lysløypetrasé fra Meieribyen til Karlstad gård.
- Den nyopprettede havnehagen i skogen bærer rimeligvis lite preg av beitekontinuitet.
- Kulturhistoriske verdier finnes nær beitemarka.
- I dag gis lokaliteten lav/middels verdi.

Lokalitet 4 - SmertuOmrådebeskrivelse:

- Smertu-gårdene ligger ca 5,5 km NNV for Meieribyen, en drøy km vest for Rv 122.
- Det avgrensede området ligger 200 m vest for gårdsveien mellom Smertu-gårdene og 300 m fra grensen til Spydeberg.
- Området er i vest, øst og sør avgrenset av dyrket mark og i nord av skog. Beitene skråner ned mot et bekkedrag i vest.
- Området utgjør et restbeite i ravedalen.

Biologisk verdi:

- Ingen interessante karplanter er kjent herfra (grasstjerneblom, rødkløver, hvitkløver, prestekrage, hundekjeks, stornesle), men arealet synes mangelfullt inventert. I bekkedraget vokser en del or og annet løvkraut.
- En stor gran står nord i området.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Arealet har landskapsmessige verdier, men ingen kulturhistoriske eller biologiske verdier er påvist.
- Området kunstgjødsles.
- Området vurderes til lav verdi.

Lokalitet 5 - Bua/FrantshusetOmrådebeskrivelse:

- Bua gård ligger ca 5,5 km nordøst for Meieribyen, 500 m fra vestbredden av Grønsund i Glommavassdraget. Flere gårder ligger her idyllisk til mellom Fv 264 og Glomma. Det finnes flere ravinebakker som beites mellom gårdene Bua, Mathishuset, Frantshuset og Børud.
- Dyrket mark omkranser beitearealene i sør, vest og delvis i nord. I øst grenser området til blandingsskog ned mot Glomma.

Biologisk verdi:

- Ingen særlig interessante karplanter ble registrert (hvitkløver, rødkløver, prestekrage, blåklokke, marikåpe, løvetann, dunhavre, gjeldkarve, gulmaure, gulaks, tepperot, sauesvingel, hundekjeks, balderbrå), men arealet synes mangelfullt inventert. Enkelte tørrbakkesamfunn er registrert med legeveronika, gjeldkarve, gulmaure, tiriltunge, markjordbær og blåkoll. Der det er noe friskere finnes firkantperikum, harestarr og småengkall.
- Noe rosekraut og enkelte grantrær vokser spredt i området.
- Flere av gårdene har intakte gårdsdammer.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert utover historien knyttet til den respektive bebyggelsen på gårdene.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Husene er for det meste godt vedlikeholdt.
- Ingen markerte botaniske verdier er kjent, men området har betydelige landskapsmessige verdier knyttet til åpne ravinebeiter og gårdsbebyggelse nær Glomma.
- Arealene synes noe gjødslet.
- Området vurderes til middels verdi.

Lokalitet 6 - Sammerud

Områdebeskrivelse:

- Sammerud gård ligger snaut 5 km nordøst for Meieribyen, ca 200 m øst for Fv 264, bare 100 m fra Glomma.
- Det aktuelle arealet er et ravinebeite øst for gården ned til Glomma.
- Arealet grenser opptil dyrket mark i nordvest og vest, mens i sør og øst grenser området mot Glomma.
- Området består delvis av skogsbeite og åpne arealer i ravinebakkene.

Biologisk verdi:

- Arealet består av natureng og skogsbeiter nær Glomma.
- Ingen særlig interessante karplanter er kjent (marikåpe, grasstjerneblom, blåkoll, blåklokke, prestekrage, hvitkløver, rødkløver, nyseryllik, mjødukt, gulaks, legeveronika, hundekjeks, stornesle), men arealet synes mangelfullt inventert.

Kulturhistorisk verdi:

- Tidligere var gården delt i to. Hustufter etter tidligere våningshus finnes. Låven og våningshuset som benyttes i dag er fra 1932.
- Tufter av husmannsplass finnes på bakketopp i en ravine mot Glomma.
- Ved Sundås gård, ca 500 m i nord, finnes en gammel kongevei.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området har kulturhistoriske og landskapsmessige verdier mens de biologiske verdiene er dårlig dokumentert.
- Beiter langs Glomma er representativt for jordbrukslandskap i indre Østfold. Beitet holdes i hevd.
- Lokaliteten oppfattes som et viktig landskapstrekk langs Glommavassdraget og vurderes til middels verdi.

Lokalitet 7 - Berg/Bogen/Kampenhorn

Områdebeskrivelse:

- Gårdene Bogen og Berg ligger 3 km VSV for Meieribyen, få hundre m vest for Fv 266. Landskapet omkring gårdene er småskalert og mosaikkpreget.
- Det avgrensede arealet inkluderer Bogstjernet og hagemarka omkring Kampenhorn 500 m nord for tjernet. Deler av Haugsbekken går gjennom arealet.
- Området rommer kultureng, natureng, åker, hagemark, skogstjern, gårdsdammer og fornminner.

Biologisk verdi:

- Flere naturenger, beitemarker og hagemark med søyleeinere inngår i arealet.
- Ingen særlig interessante karplanter er kjent (hvitkløver, rødkløver, grasstjerneblom, føllblom, småengkall, engsoleie, blåklokke, løvetann, sølvbunke) med småengkall som den mest

- interessante. Arealet synes imidlertid mangelfullt inventert.
- Ved Bogen finnes en gårdsdam som nærmest betraktes som en skogsdam. Her finnes vannplantene myrkongle og kalmusrot (Bolghaug 1995) hvor den sistnevnte har størst interesse da arten har en rik anvendelse i folketradisjonen (Høeg 1976). Forøvrig finnes både stor og liten vannsalamander her (Bolghaug 1995), hvor stor vannsalamander er rødlistet som direkte truet, mens liten vannsalamander regnes som sårbar (Størkersen 1992).
 - Bogstjernet er ikke kjent inventert.
 - De vestlige deler av arealet inngår som et særlig viktig viltområde. Helt eller delvis utenfor området, men i sammenheng med dette, finnes flere tiur- og orreleiker, gode jerpebiotoper samt observasjon av hekkende rugde (Wergeland Krog 1993b).

Kulturhistorisk verdi:

- I hagemarka finnes flere gravfelt fra jernalderen.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området har betydelige kulturhistoriske og landskapsmessige verdier.
- Beitemarka preges av noe gjengroing i kantene, samt en del kunstgjødsling. Flere fine einere finnes i hagemarka, ofte delvis skjult i løvkratt og grantrær.
- Interessant dam med rødlistete arter finnes ved Bogen. Dammen regnes som meget verneverdig og er gitt høyeste verneverdi (Bolghaug 1995).
- De biologiske verdiene er bare delvis dokumentert, men arealet inngår som et meget viktig viltområde i kommunen.
- I nærheten og delvis i området finnes tilrettelagte stier med informasjonsplakater tiltenkt turgåere.
- Pga fornminner, spesiell einerutforming, beiteeng, rik viltbiotop, generelt småskalert landskap og interessant gårdsdam, vurderes området til middels/høy verdi.

Lokalitet 8 - Målehuset

Områdebeskrivelse:

- Målehuset ligger ca 3 km vest for Meieribyen og 200 m øst for Fv 266.
- Sør for gården ligger et beiteområde inntil fylkesveien. Området ligger i et daldrag med dyrket mark på flatene og skogklede åser i øst og vest.

Biologisk verdi:

- Ingen spesielle karplanter er kjent (grasstjerneblom, hvitkløver, rødkløver, engsoleie, ryllik, tveskjeggveronika, hundekjeks), men arealet synes mangelfullt inventert.

Kulturhistorisk verdi:

- Ikke observert.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Området er idyllisk og har visuell betydning fra fylkesveien gjennom Skiptvet.
- Arealet synes noe kunstgjødslet.
- Kulturhistoriske eller biologiske verdier er ikke kjent.
- Området vurderes til lav verdi.

Lokalitet 9 - BotnerOmrådebeskrivelse:

- Botner gård ligger ca 3,5 km NNØ for Meieribyen, 300 m sørvest for Fv 263.
- Beitearealene ligger hovedsakelig mellom fylkesveien og Botner gård.
- I øst, sør og vest grenser beitearealene både til blandingsskog, plantet granskog og dyrket mark. I nord grenser området til fylkesveien.

Biologisk verdi:

- Ingen interessante karplanter er kjent her (grasstjerneblom, hvitkløver, rødkløver, løvetann, tveskjeggveronika, fuglevikke, engsoleie, sølvbunke, engkvein, ryllik, tiriltunge), men arealet synes mangelfullt inventert.

Kulturhistorisk verdi:

- Ingen kulturhistoriske verdier er observert utover gårdens nye og gamle bygninger.
- En kjerrevei finnes i åkerkanten.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Arealet har landskapsmessige kvaliteter.
- Nærhet til fylkesveien er positivt.
- Deler av området er betydelig preget av kunstgjødsel.
- Området vurderes til lav/middels verdi.

Lokalitet 10 - Skiptvet kirkeOmrådebeskrivelse:

- Skiptvet kirke ligger på et høydeparti, 1 km sørøst for Meieribyen, og fungerer som et landemerke i kommunen.
- Nord for kirken ligger prestegården med hageanlegg og storslåtte løvtrær.
- Flere dammer finnes nord i området.
- Ingen beitemark ligger innenfor arealavgrensningen.

Biologisk verdi:

- Høye løvtrær finnes med potensiale for vedboende insekter og epifyttiske lav og moser.
- Området er ikke kjent biologisk inventert.

Kulturhistorisk verdi:

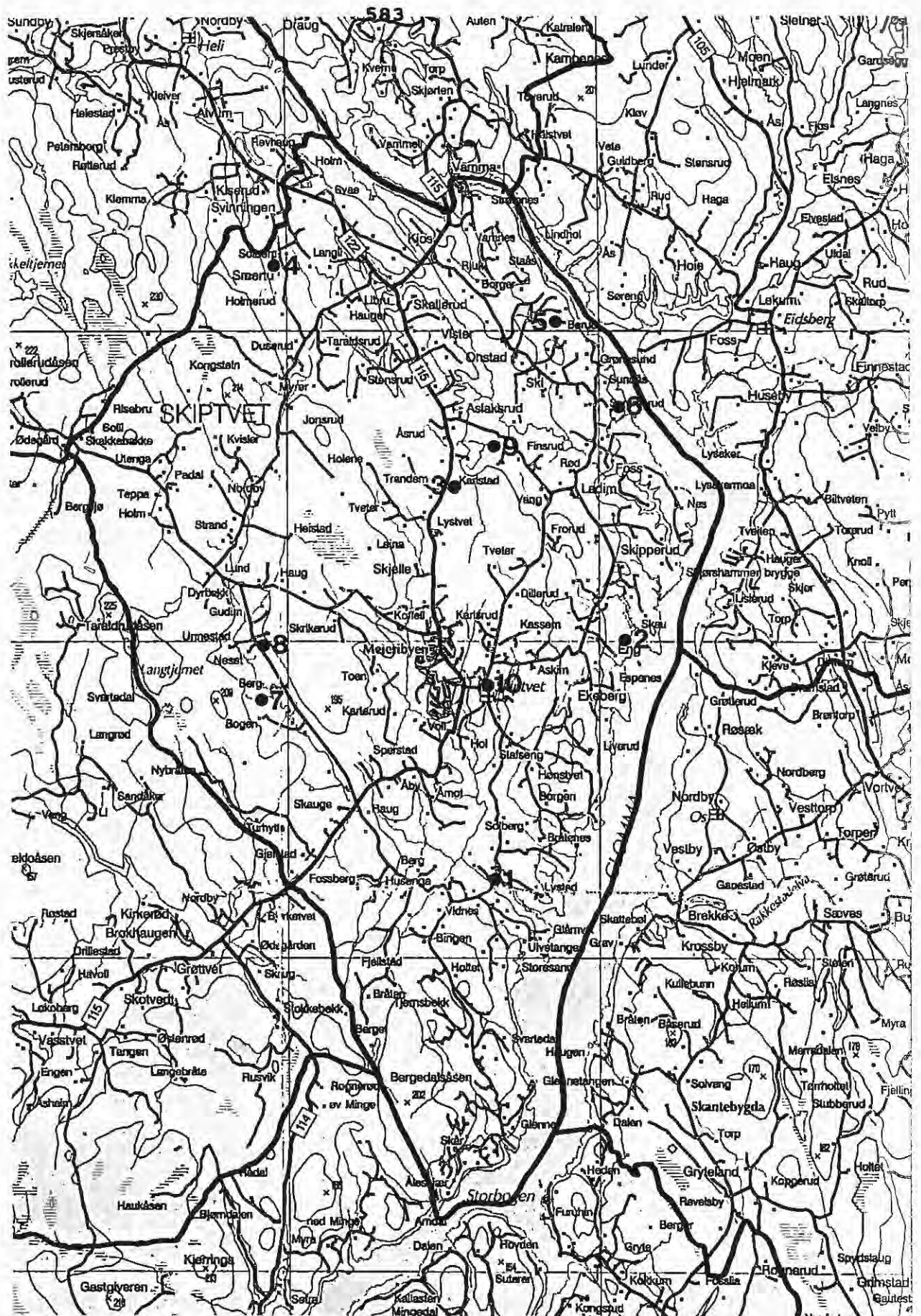
- Skiptvet kirke er en middelalderkirke av stein med prestegårdstun og store løvtrær. Kirken ble

restaurert/modernisert i 1937, og intet er bevart av middelalderens inventar (Mamen 1978).

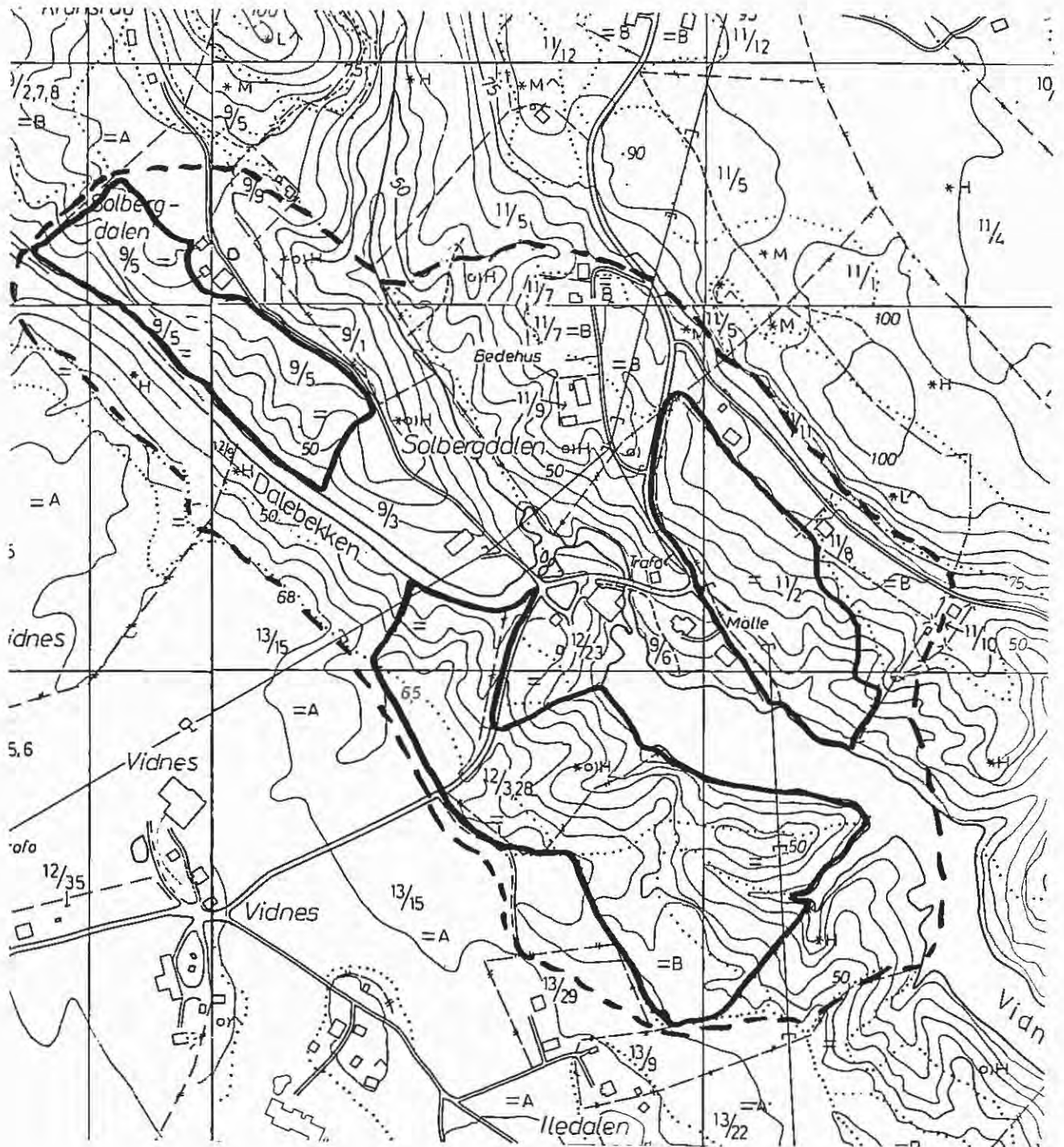
- Flere fornminner finnes i sør og sørvest i nær tilknytning til arealet.

Allmenn tilstand/andre verdier/verdivurdering:

- Kirken og prestegården har betydelig kulturhistorisk verdi.
- De biologiske verdiene er mangelfullt kjent, men området har et potensiale hovedsakelig knyttet til gamle trær og dammer.
- Arealet vurderes til middels verdi.

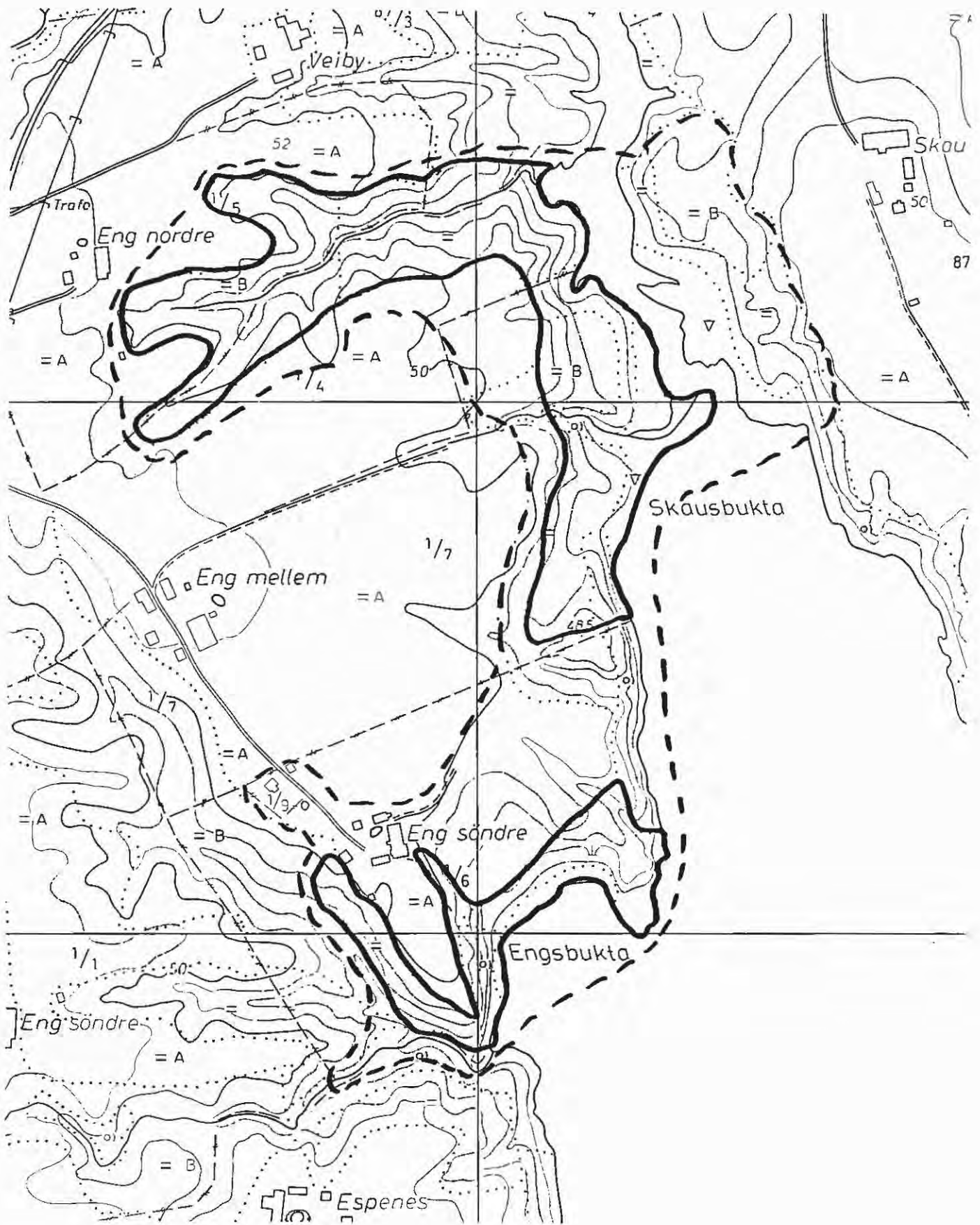

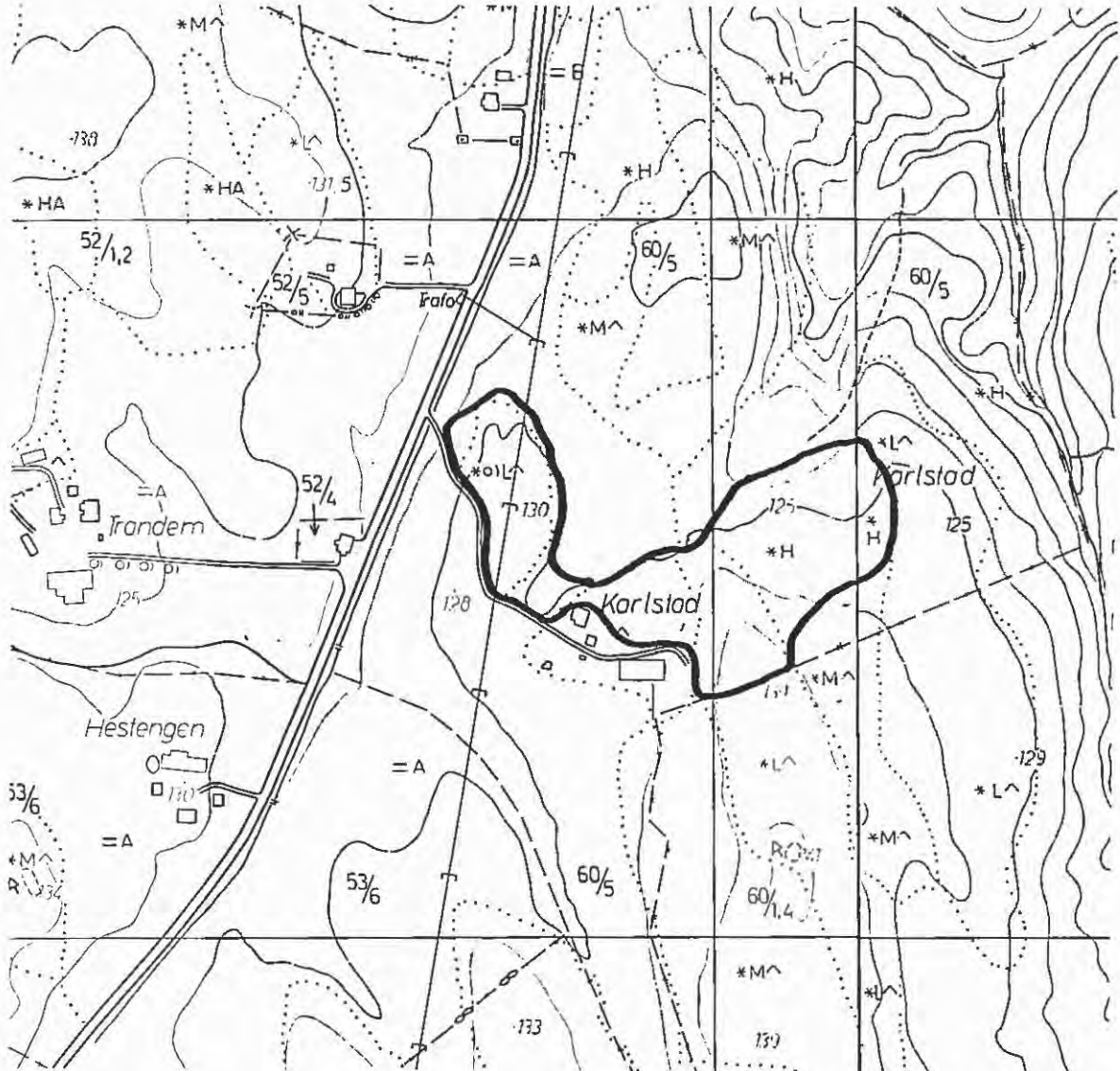
**Skiptvet kommune med avmerkete områder gitt nærmere omtale.
(Målestokk, rutenett 5 km.)**

SKIPTVET

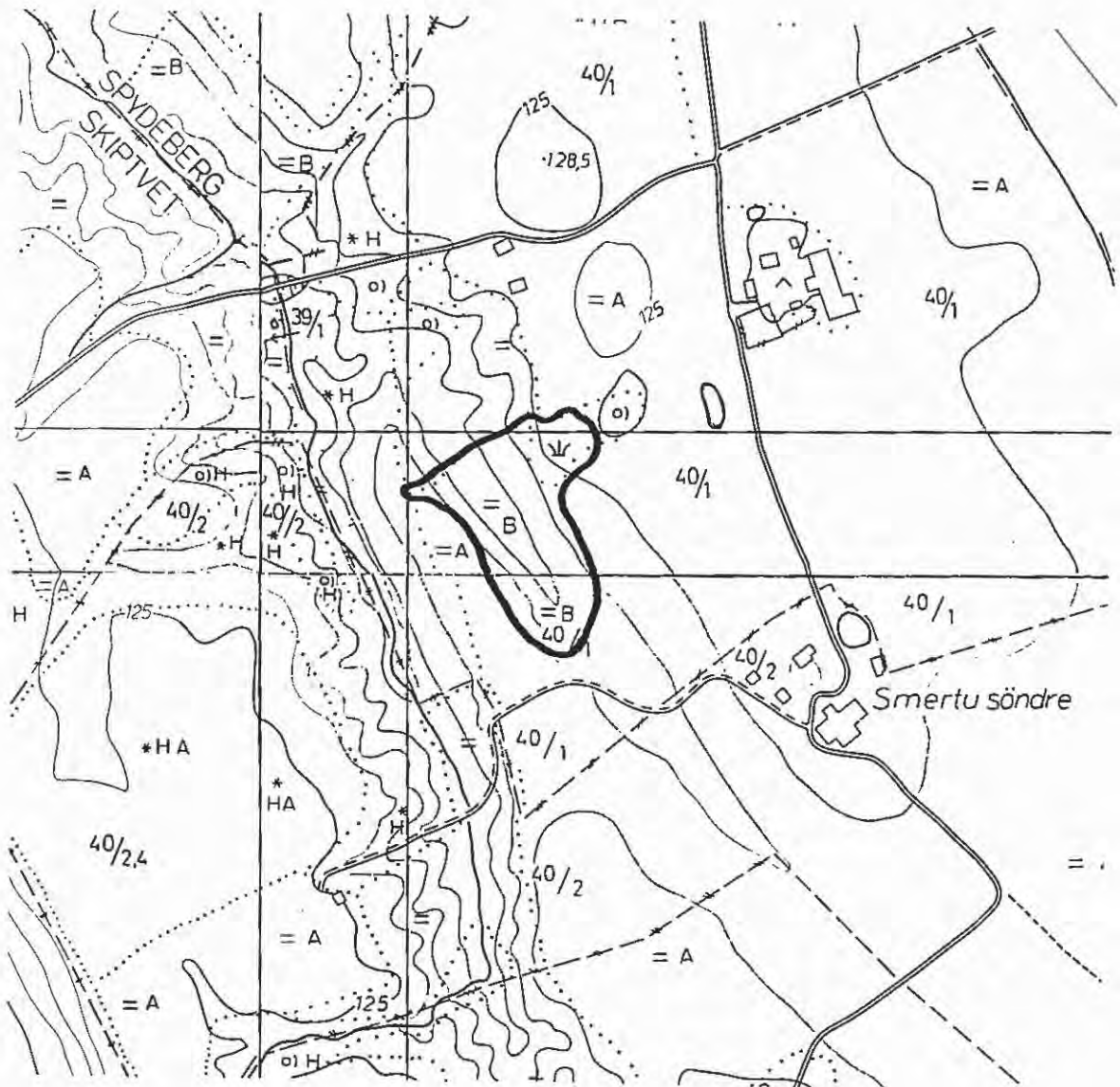
Lok. 1: SOLBERGDALEN

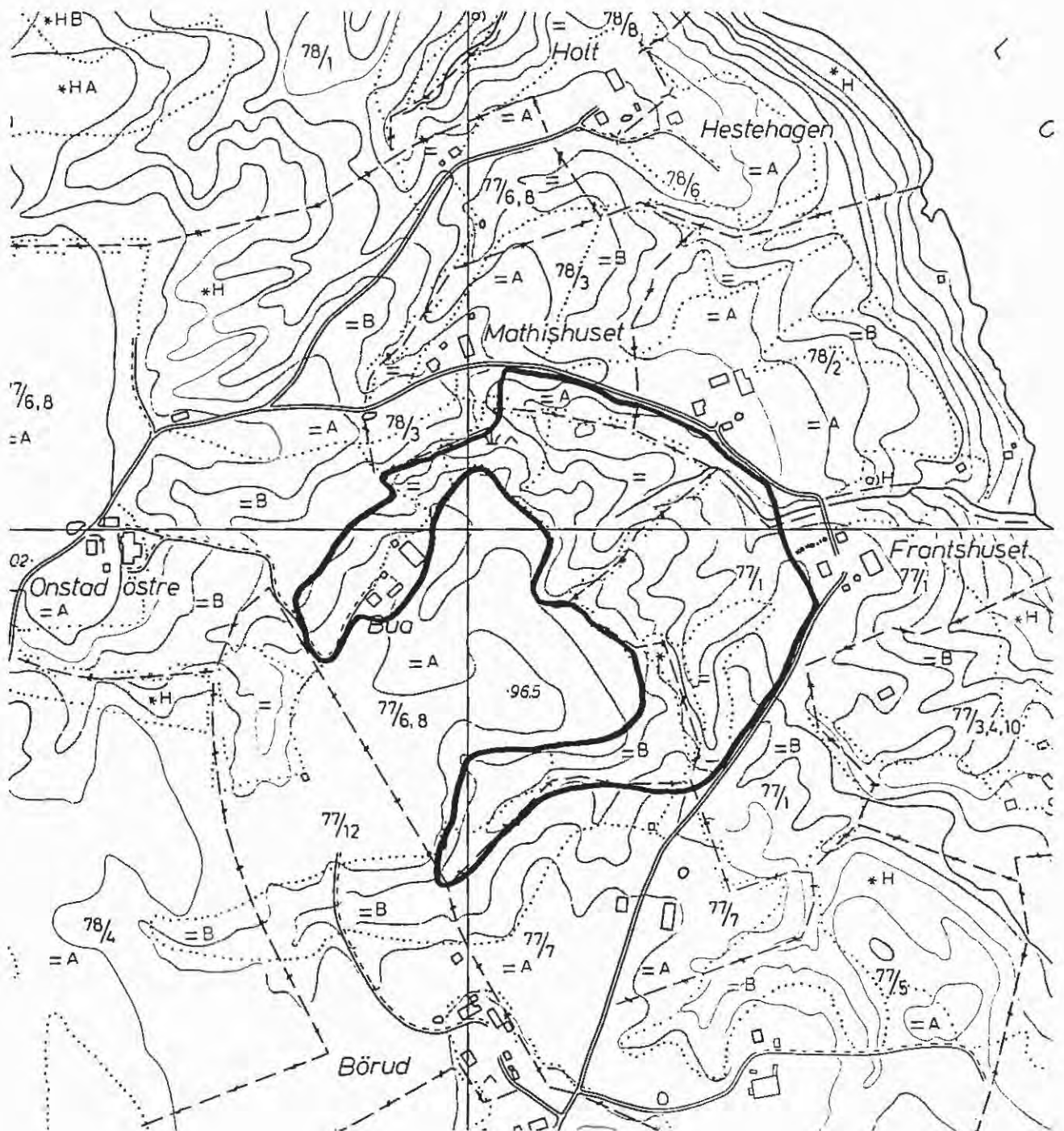
SKIPTVET

Lok. 3: KARLSTAD

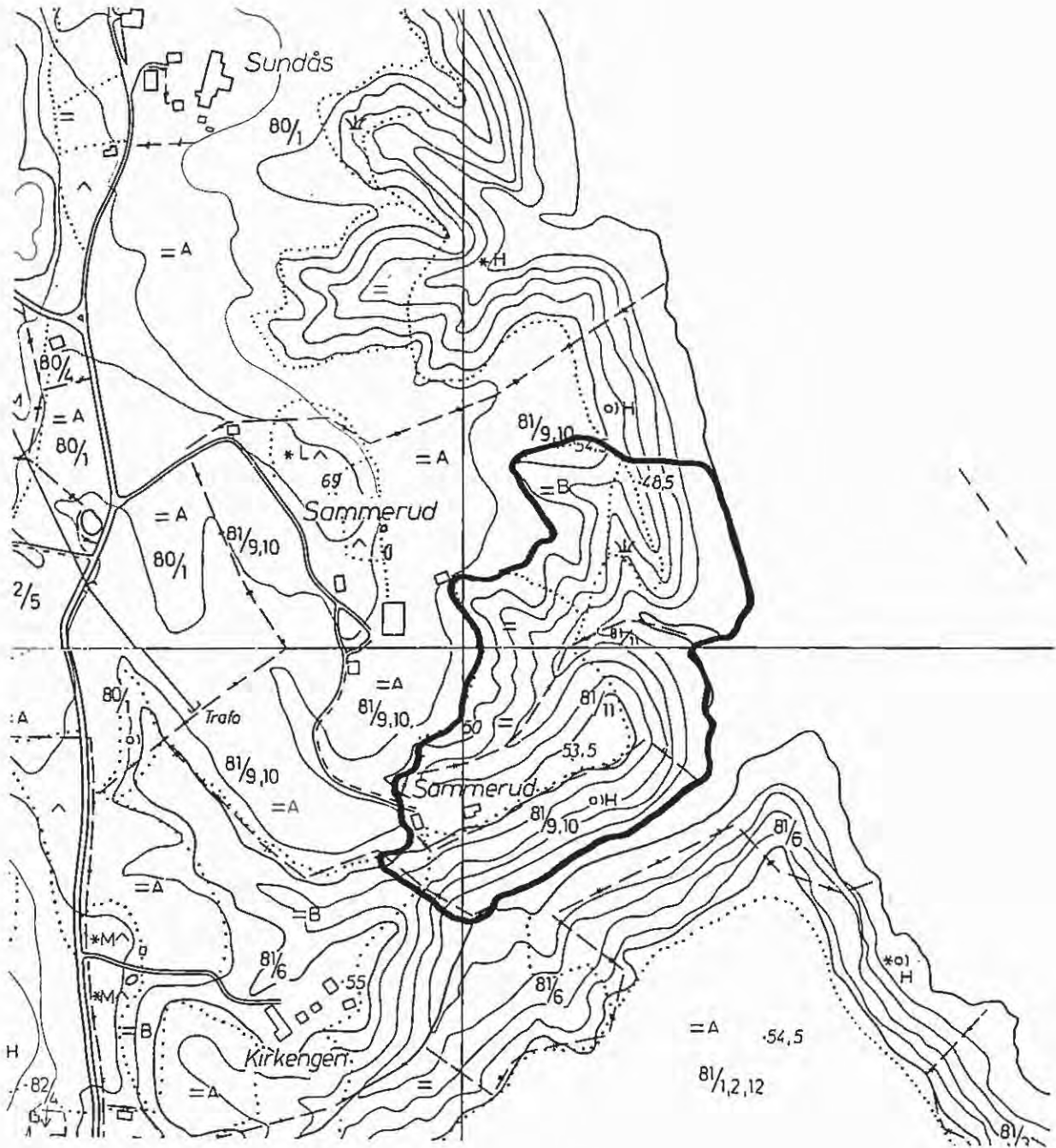
SKIPTVET

Lok. 4: SMERTU

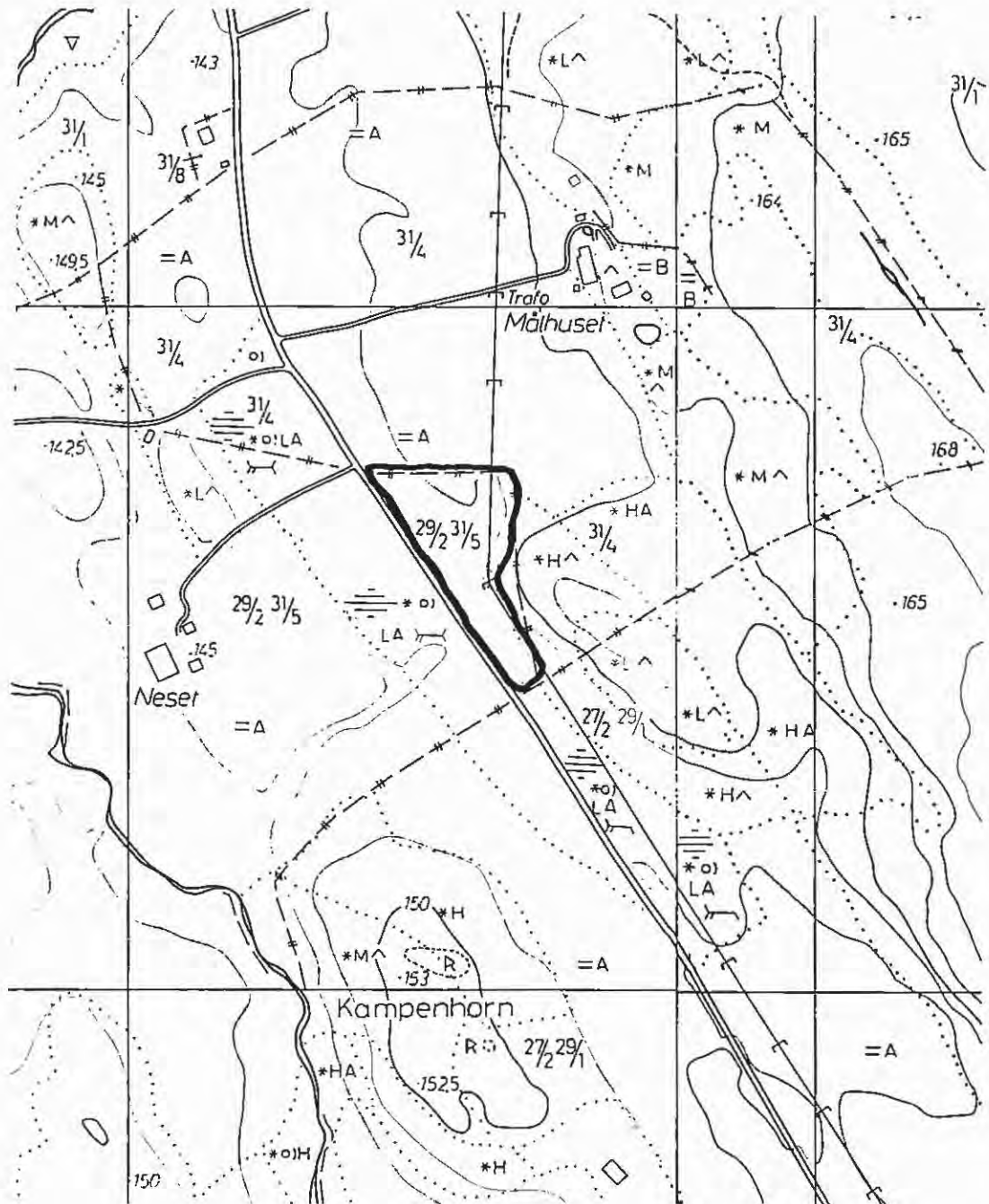
SKIPTVET

Lok. 5: BUA/FRANTSHUSET

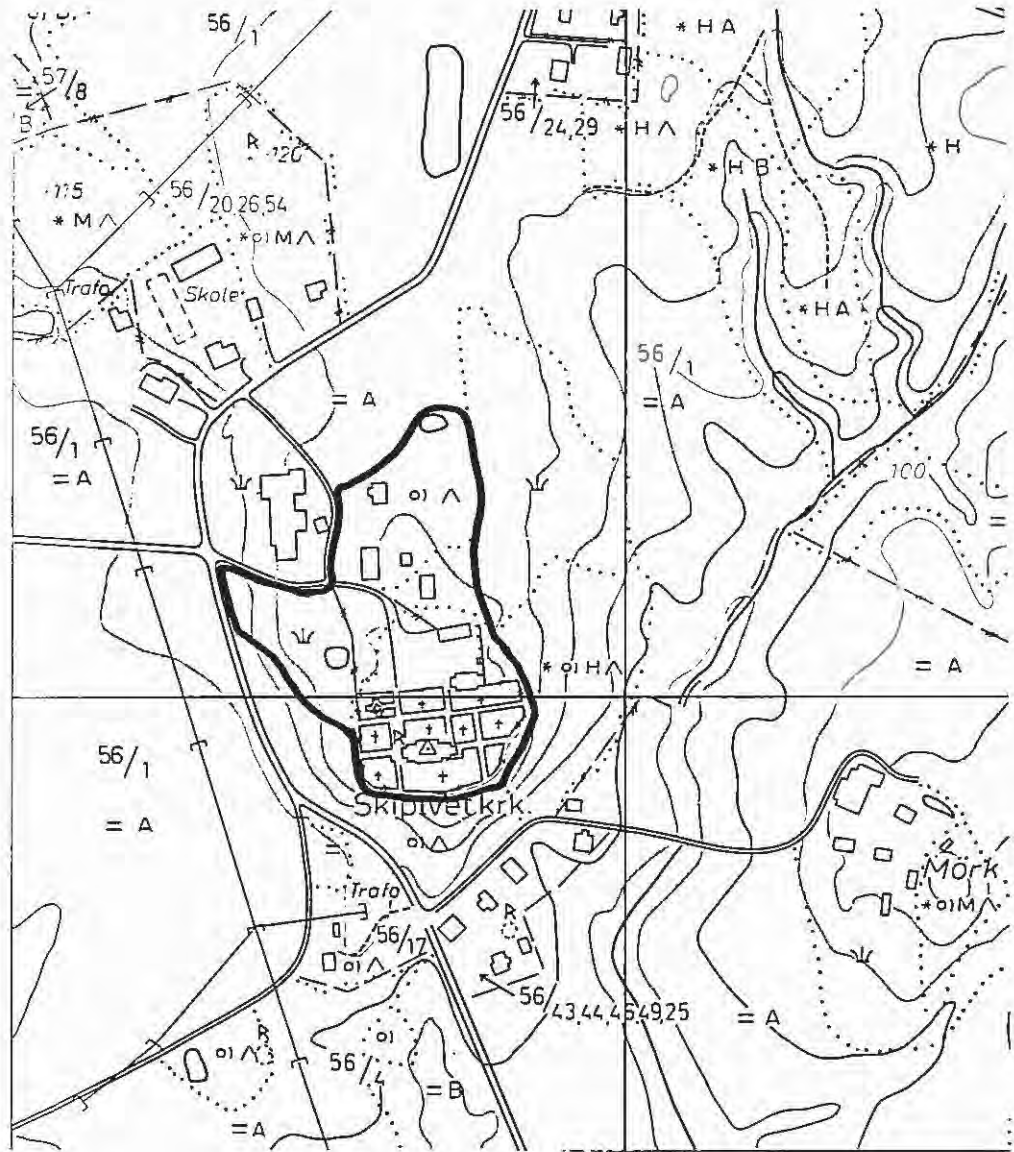
SKIPTVET

Lok. 6: SAMMERUD

SKIPTVET

Lok. 8: MÅLEHUSET

SKIPTVET

Lok. 10: SKIPTVET KIRKE